

Sociaaleconomisch profiel van de Vlaamse Rand en een blik op het Vlaamse karakter

Gunter Desmet en Josée Lemaître

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Vlaamse overheid



Sociaaleconomisch profiel
van de Vlaamse Rand en een
blik op het Vlaamse karakter

Gunter Desmet en Josée Lemaître

**Samenstelling**

Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Studiedienst van de Vlaamse Regering
Gunter Desmet
Peter Anaf
Veerle Beyst
Dirk Smets
Dirk Festraets
Guy Pauwels
Edwin Pelfrene
Myriam Vanweddingen
Thierry Vergeynst
Joke Zanders

Cartografische ondersteuning

Greta Sienap

Leescomité

Luk Bral, Josée Lemaître

Verantwoordelijke uitgever

Josée Lemaître
Administrateur - generaal
Boudewijnlaan 30
1000 Brussel

Lay-out cover

Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Communicatie
Patricia Van Dichel

Druk

Drukkerij Hendrix NV

Depotnummer

D/2007/3241/032

Bestellingen

<http://publicaties.vlaanderen.be>

INHOUDSTAFEL

Inleiding.....	1
----------------	---

DEEL I SOCIAALECONOMISCH PROFIEL VAN DE VLAAMSE RAND.....	5
---	---

1. Demografische kenmerken.....	5
1.1. Een dichtbevolkte regio	5
1.2. Sterke bevolkingstoename	5
1.3. Er wordt veel verhuisd	6
1.4. Een iets jongere bevolkingsstructuur	7
1.5. Bevolkingsprognoses	9
2. SOCIAAL PROFIEL VAN DE VLAAMSE RAND.....	10
2.1. Hoger, maar minder snel stijgend inkomen, grotere inkomensspreiding	10
2.2. Weinig kansarmoede	12
2.3. Gering aanbod aan welzijnsvoorzieningen	14
2.3.1. Bijzondere jeugdbijstand	14
2.3.2. Personen met een handicap	14
2.3.3. Centra voor Algemeen Welzijnswerk	15
2.3.4. Residentiële ouderenzorg is nog relatief goed uitgebouwd	15
2.3.5. Kortverblijf- en dagcentra voor ouderen	16
2.3.6. Gezinszorg en poetsdiensten ondermaats aanwezig	16
2.3.7. Kinderopvang kan beter	17
2.4. Ook het geneeskundig aanbod moet afrekenen met concurrentie vanuit grote centra.....	18
2.4.1. Eerstelijnszorg is goed aanwezig	18
2.4.2. Ziekenhuisaanbod is beperkt	18
2.4.3. Beschut wonen	19
2.4.4. Voldoende Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg maar niet volwaardig uitgebouwd	19
3. CULTUUR EN JEUGDBELEID	20
3.1. Zes cultuurcentra en zeven gesubsidieerde gemeenschapscentra.....	20
3.2. Culturele infrastructuur en voorstellingen.....	20
3.3. Geen erkende bibliotheken in vier faciliteitengemeenten.....	21
3.4. Jeugdwerk is matig actief.....	22
4. RUIMTEGEBRUIK	23
4.1. Bebouwde oppervlakte.....	23
4.1.1. Residentiële functie is belangrijk	23
4.1.2. Oppervlakte voor economische functies is relatief belangrijk	24
4.1.3. Oppervlakte voor andere gebouwen.....	26
4.2. Onbebouwde oppervlakte.....	26
4.2.1. Minder oppervlakte voor akkerland en grasland	26
4.2.2. Meer oppervlakte voor bossen, boomgaarden, tuinen en parken	26
4.3. Tragere toename van bebouwde oppervlakte	27
4.4. Sterkere afname van percelen met landbouwfunctie.....	28

5.	WONEN IN DE VLAAMSE RAND	29
5.1.	Tragere groei van woningaanbod.....	29
5.2.	Minder oude gebouwen	29
5.3.	Woningtypes.....	29
5.4.	Comfortniveau van de woningen.....	30
5.4.1.	Hogere woonoppervlakte per inwoner.....	30
5.4.2.	Types van comfortniveau	30
5.4.3.	Betere isolatie en lager energieverbruik	30
5.5.	Minder huishoudelijk afval, maar meer restafval	31
5.6.	Hogere rioleringsgraad, lagere zuiveringsgraad	32
5.7.	Evenveel eigenaars dan Vlaams gemiddelde.....	32
5.8.	Iets minder sociale woningen.....	32
5.9.	Vastgoedprijzen	33
5.9.1.	Aankoop woning is dure zaak.....	33
5.9.2.	Evolutie vastgoedprijzen.....	35
5.10.	Hoge huurprijzen	37
5.11.	Wonen ook duur in verhouding tot het hoge inkomen.....	38
5.12.	Bouwconjunctuur.....	39
5.13.	Kleiner wordende bouwgronden	41
6.	ECONOMISCHE STRUCTUUR EN ARBEIDSMARKT	42
6.1.	Aantal ondernemingen	42
6.1.1.	Oprichten, sluiten en faillissement van ondernemingen	42
6.1.2.	Overwicht van tertiaire ondernemingen.....	42
6.2.	Slagkracht van de ondernemingen	44
6.2.1.	Hoge toegevoegde waarde per werknemer, lagere investeringsratio en rendabiliteit.....	44
6.3.	Tewerkstellingspool	45
6.4.	Werkloosheid.....	46
6.4.1.	Lage werkloosheidsgraad	46
6.4.2.	Minder jonge, laaggeschoolde en langdurige werklozen, meer etnisch niet-EU15 en werklozen met taalachterstand	47
6.5.	Statuut van werkende bevolking	49
6.5.1.	Minder zelfstandigen in de Rand.....	49
6.5.2.	Sterke stijging van de loontrekkende tewerkstelling en van zelfstandige arbeid ...	50
6.5.3.	Hoge, nog steeds toenemende tertiairiseringsgraad van de loontrekkende tewerkstelling.....	50
6.5.4.	Specialisatie	53
6.5.5.	Hoge (loontrekkende) tewerkstelling in innoverende sectoren	56
7	MOBILITEIT EN VERKEERSVEILIGHEID.....	57
7.1.	Lijninfrastructuur.....	57
7.2.	Vervoermiddelen	57
7.3.	Voertuigkilometer, bezettingsgraad en congestie	57
7.4.	Basismobiliteit.....	58
7.5.	Treinverkeer	58
7.6.	Verkeersveiligheid	59

Deel II HET VLAAMSE KARAKTER VAN DE VLAAMSE RAND.....60

1. ONTVLAAMSING.....60

2. INDICATOREN VOOR ONTVLAAMSING60

2.1.	Buitenlandse bevolking.....	60
2.1.1.	Groter aandeel buitenlanders.....	61
2.1.2.	Veel buitenlanders uit de Europese Unie	62
2.2.	Grote netto-instroom uit Brussel, uitstroom naar rest van Vlaanderen en Wallonië 62	
2.3.	Nationaliteit van jonge kinderen	63
2.4.	Nationaliteit van de moeders bij hun geboorte.....	65
2.5.	Communicatietaal van het gezin met Kind & Gezin	66
2.6.	Anderstalige leerlingen in het onderwijs	70
2.6.1.	Lage inschrijvingsratio.....	70
2.6.2.	Nederlandstalig basisonderwijs in faciliteitengemeenten groeit.....	71
2.6.3.	Leerlingen met thuistaal niet-Nederlands op basis van de GOK-indicatoren.....	72
2.7.	Electorale resultaten	73
2.7.1.	Stemgerechtigden en kiezers voor gemeenteraadsverkiezingen	73
2.7.2.	Resultaten van gemeenteraadsverkiezingen	75
2.7.3.	Organisatie van provinciale, Vlaamse, federale en Europese verkiezingen.....	80
2.7.4.	Resultaten van verkiezingen voor provincieraad, Vlaams Parlement en Europees Parlement	81

BESLUIT87

Bibliografie.....91

INLEIDING

De Vlaamse Rand rond Brussel trekt de aandacht van het beleid omdat het een bijzondere positie inneemt op meerdere vlakken, ook al is het geen bestuurlijk administratieve eenheid en laat het zich moeilijk in een ruimtelijke, sociaaleconomische typologie vatten. De redenen waarom deze regio zo bijzonder is, zal blijken uit de algemene omgevingsanalyse.

Al meerdere legislaturen wil de Vlaamse Regering haar bijzondere aandacht ook zichtbaar maken door een minister een **coördinerende bevoegdheid** te geven over dit gebied. In de regeerperiode 2004–2009 is de bevoegde minister Frank Vandenbroucke.

De bijzondere situatie blijkt ook uit het feit dat in het **Regeerakkoord**¹ onder de titel ‘*De Vlaamse Rand en de faciliteitengemeenten verdienen meer aandacht*’ een apart hoofdstuk wordt gewijd aan dit gebied. In de opeenvolgende **beleidsnota’s**² en **-brieven**³ wordt een geïntegreerde aanpak over meerdere beleidsdomeinen heen aangekondigd en opgevolgd. Het Regeerakkoord voor de periode 2004-2009 stelt dat het Nederlandstalige karakter van de Rand én de levenskwaliteit in de Rand op het vlak van huisvesting, welzijn, onderwijs, cultuur, natuur en leefmilieu moeten bevorderd worden. Daartoe moet samengewerkt worden met alle betrokken beleidsactoren, inclusief het middenveld en het verenigingsleven. De beleidsnota en beleidsbrieven vertalen dit als “*Samenwerken voor een goed Vlaams bestuur in de Vlaamse Rand*”. De missie bestaat dus uit drie delen, ten eerste het versterken van het Vlaamse karakter (Vlaams bestuur), ten tweede de bevordering van de levenskwaliteit (goed bestuur) en ten derde de samenwerking met alle actoren in goed nabuurschap met Brussel.

Andere belangrijke actoren, naast de Vlaamse overheid en de gemeentebesturen, zijn de **provincie Vlaams-Brabant**⁴ en het privaatrechterlijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap vzw “**De Rand**”⁵, dat als doel heeft het Nederlandstalige karakter van de Vlaamse Rand rond Brussel te ondersteunen.

Om het beleid van de Vlaamse overheden op de verschillende beleidsdomeinen gestalte te geven en te coördineren werd op initiatief van bevoegd minister Frank Vandenbroucke op 18 april 2005 de **Task Force Vlaamse Rand** opgericht. Die ambtelijke werkgroep wordt voorgezeten door de gouverneur van de provincie Vlaams-Brabant. Alle Vlaamse ministers wezen voor hun beleidsdomeinen deskundige afgevaardigden uit de administratie aan. Ook vzw “*de Rand*” en de provincie Vlaams-Brabant zijn in de *Task Force Vlaamse Rand* vertegenwoordigd. Het secretariaat wordt verzorgd door de cel *Coördinatie Vlaamse Rand* van de Stafdienst van de Vlaamse Regering. Deze coördinatiecel beheert ook de nieuwe website voor de Rand: <http://www.devlaamserand.be>.

De Vlaamse Rand wordt hier zoals in de beleidsnota van de bevoegde Vlaamse minister omschreven als de **19 gemeenten** die aan het grondgebied van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest grenzen en/of aan één van de zes faciliteitengemeenten. In alfabetische orde omvat dit de gemeenten Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machelen, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppeem en Zaventem.

Van deze negentien gemeenten behoren er achttien tot het arrondissement Halle-Vilvoorde; enkel Tervuren behoort tot het arrondissement Leuven.

¹ Vlaamse Regering, *Regeerakkoord 2004. Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen*, Brussel, 2004, pp. 78-79. Zie: <http://start.vlaanderen.be/documenten/vlaamsregeerakkoord2004.pdf>.

² Vandenbroucke Frank, *Beleidsnota 2004-2009. Samenwerken voor een goed Vlaams bestuur in de Vlaamse Rand*, Brussel, 2004.
Zie: http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/regering/beleidsnotas2004/vandenbroucke/vlaamse_rand.pdf.

³ Vandenbroucke Frank, *Beleidsbrief Vlaamse Rand. Beleidsprioriteiten 2005-2006*, Brussel, 2005.

Zie: http://www.vlaamserand.be/docs/beleidsbrief_vlaamse_rand_2006.pdf.

Vandenbroucke Frank, *Beleidsbrief Vlaamse Rand. Beleidsprioriteiten 2006-2007*, Brussel, 2006.

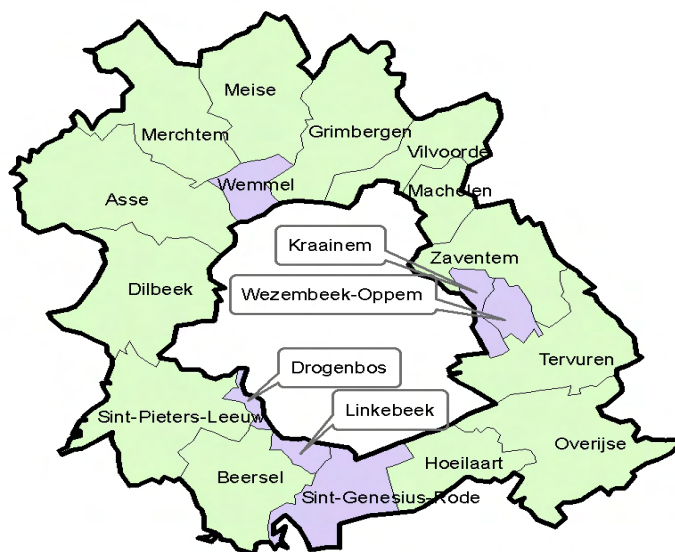
Zie: http://www.vlaamserand.be/docs/beleidsbrief_vlaamse_rand_2007.doc.

⁴ Zie: <http://www.vlaamsbrabant.be>.

⁵ Zie: <http://www.derand.be>.

Alle gemeenten van de Vlaamse Rand maken deel uit van het Nederlandse taalgebied van België. Voor zes randgemeenten, in het bijzonder voor Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem, voorziet de taalwetgeving in een aparte taalregeling met de toekenning van zogenaamde taalfaciliteiten.

Een **gemeente met taalfaciliteiten** voert haar bestuur in de taal van het taalgebied waartoe ze behoort, maar ze moet in haar dienstverlening aan het publiek de andere erkende taal dan de taal van het taalgebied gebruiken op verzoek van de betrokkene. Volgens de omzendbrieven Peeters⁶ en Martens⁷ van de Vlaamse Regering is in de taalfaciliteitengemeenten rond Brussel het Nederlands met voorrang de taal van de dienstverlening, maar bij wijze van uitzondering kan de particulier op uitdrukkelijk te herhalen verzoek kiezen voor behandeling in het Frans.



Deze omzendbrieven werden in 2005 in een nieuwe omzendbrief⁸ van minister van Binnenlands Bestuur Marino Keulen verder verfijnd. Daarnaast kan in een gemeente met faciliteiten op verzoek van zestien gezinshoofden per gemeente volgens de wet van 2 augustus 1963 kleuter- en lager onderwijs voor Franstalige kinderen worden ingericht.

Er wordt veel over de Vlaamse Rand gesproken, maar het ontbreekt vaak aan recente objectieve gegevens. Beleidsmakers én de bewoners willen weten welke effecten de verschillende maatregelen tot op heden hebben. Er is met andere woorden behoefte aan een goede statistische databank en aan onderzoeken die meer diepgaand graven naar oorzaken, gevolgen.

De Studiedienst van de Vlaamse Regering tracht aan deze verzuchting zo goed als mogelijk tegemoet te komen. Zo werden al volgende bijdragen geleverd:

- *De migratiebewegingen in de Vlaamse Rand rond Brussel 1995-2003*, zie NOT@5.
- *Statistisch Profiel van de provincie Vlaams-Brabant*, zie NOT@10 met statistische bijlagen.
- *Statistisch Profiel van de Sociaal - Economische Overlegcomités (RESOC's)*, zie NOT@12.

⁶ Peeters Leo, *Omzendbrief BA 97/22 van 16 december 1997 betreffende het taalgebruik in gemeentebesturen van het Nederlandse taalgebied*, Brussel, 1997.

Zie: <http://www.binnenland.vlaanderen.be/regelgeving/omzendbrieven/omz16.12.1997.htm>.

⁷ Martens Luc, *Herschikking van de taken administratief toezicht t.a.v. de OCMW's tussen de Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn (AGMW) en de Administratie Binnenlandse Aangelegenheden (ABA) - beslissing van de Vlaamse Regering van 20 januari 1998*, Brussel, 1998.

Zie: <http://binnenland.vlaanderen.be/regelgeving/omzendbrieven/omz5.5.1998.htm>.

⁸ Keulen Marino, *Taalgebruik in de gemeente- en OCMW-besturen en in de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden – interpretatie en gevolgen van de arresten van de Raad van State van 23 december 2004 - omzendbrief BA 2005/03 van 8 juli 2005*, Brussel, 2005.

Zie: <http://www.binnenland.vlaanderen.be/regelgeving/omzendbrieven/omz8.7.2005.htm>.

Deze publicaties zijn elektronisch raadpleegbaar op aps.vlaanderen.be onder de rubriek Publicaties - APS-Not@s. In oktober 2000 werd ook al eens eerder een *Socio-economische Studie van de Vlaamse Rand* door APS gerealiseerd (niet elektronisch te raadplegen).

Begin 2006 kwam de **interactieve databank** www.lokalestatistieken.be tot stand. Deze portaalsite is de resultante van een samenwerkingsverband tussen de Studiedienst van de Vlaamse Regering, het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, de Vlaamse Vereniging van Steden en Gemeenten (VVSG) en de Vlaamse Vereniging van Provincies (VVP). Het bevat honderden reeksen met cijfers tot op het gemeentelijke niveau. Onder de rubriek *Lokale cijfers-gebiedsindelingen*⁹ worden de 19 gemeenten van de Vlaamse Rand voorgeselecteerd. Deze databank wordt continu aangevuld.

Leeswijzer

Om het beleid op het gebied van de *bevordering van de levenskwaliteit* te ondersteunen schetsen we een **socio-economisch profiel van de regio**. Hierin komen thema's aan bod als demografie, ruimtegebruik, economie en arbeidsmarkt, wonen, mobiliteit, welzijn, cultuur....

In een volgend deel geven we een overzicht van alle cijfermateriaal met betrekking tot de doelstelling **versterking van het Vlaamse karakter** van de Rand.

We trachten telkens de **evolutie** in de Rand op al deze domeinen te schetsen, door de huidige of meest recente situatie met 1990 te vergelijken. Voor heel wat indicatoren kunnen we echter zo ver niet teruggaan, zodat we ons met minder lange vergelijkingsperiodes moeten tevreden stellen. Ten tweede **vergelijken** we de Vlaamse Rand extern, waarbij we het **arrondissement Halle-Vilvoorde** (dat 18 van de 19 randgemeenten omvat), de **provincie Vlaams-Brabant en het Vlaamse Gewest** als referentiepunt nemen. Ten derde vergelijken we indien zinvol de Vlaamse Rand intern. Regelmatig zal blijken dat de Rand geen monolithisch geheel vormt. Daarom nemen we ook de **gemeenten** in de analyse op. We maken eveneens een onderscheid tussen de **faciliteitengemeenten** en de **overige randgemeenten**. Tussen deze twee categorieën van gemeenten bestaan soms beleidsverschillen, die ook in de cijfers hun weerslag vinden.

Voor deze analyse is beroep gedaan op heel wat **databanken**. We vermelden onder meer Ecodata¹⁰ op de website¹¹ van de FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, Arvastat¹² en de Gemeentelijke Cahiers¹³ van de VDAB, de gemeentelijke cijfers van het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming¹⁴, de gegevens van het Vlaams Agentschap Zorg & Gezondheid¹⁵, de cijfers met betrekking tot het welzijnsaanbod en de migraties via Informatiecentrum Welzijn, Volksgezondheid & Cultuur¹⁶ van het vroegere gelijknamige departement, de Gemeentelijke Kindrapporten¹⁷ van Kind & Gezin, de Databank Verkiezingsresultaten¹⁸ van de VUB, de verkiezingsdatabank VlaanderenKiest¹⁹ van de Vlaamse overheid, de verkiezingsdatabanken van de federale overheid voor Kamer-Senaat²⁰ en Vlaams en Europees Parlement²¹.

We hebben ook een beroep kunnen doen op een aantal personen om bijkomende gegevens te bezorgen. Onze dank gaat hiervoor uit naar Floriaan Vossen, Hilde Goeman en Marc Vanvolsem van het Departement Onderwijs en Vorming, Francy Peeters van De Lijn, Jan

⁹ Zie: http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_rapporten.htm.

¹⁰ Zie http://ecodata.mineco.fgov.be/NL/begin_nl.htm.

¹¹ Zie http://www.statbel.fgov.be/home_nl.asp.

¹² Zie <http://arvastat.vdab.be/wwwz/index.htm>.

¹³ Zie <http://www.online-cahiers.be>.

¹⁴ Zie <http://www.steunpuntwav.be>.

¹⁵ Zie <http://www.zorg-en-gezondheid.be/cijfers.aspx>.

¹⁶ Zie <http://mis.vlaanderen.be>.

¹⁷ Zie http://www.kindengezin.be/KG/Tools/intro_gkr.jsp.

¹⁸ Zie <http://www.ibzdgip.fgov.be/result/nl/search.php?type=year>.

¹⁹ Zie <http://www.vlaanderenkiest.be>.

²⁰ Zie <http://verkiezingen2003.belgium.be>.

²¹ Zie <http://verkiezingen2004.belgium.be/nl/>.

Verboomen en Rita Eggermont van Kind & Gezin, Geert Haesevoets van de provincie Vlaams-Brabant, André Verdren en Jan De Bock van de *Coördinatie Vlaamse Rand* (Stafdienst van de Vlaamse Regering) en Eddy Frans van vzw "De Rand".

Voor het deel over de verkiezingsresultaten in de faciliteitengemeenten hebben we een beroep kunnen doen op de expertise van heel wat ervaringsdeskundigen. Hiervoor willen we André Lermينياux, Johan Laeremans, Marc Platel, Luk Van Biesen, Jef Motté, Willy Sterckx, Anne Sobrie, Eric Kirsch en Herman Van De Voorde danken.

De bibliotheek van de Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid heeft voor ons heel wat publicaties en secundaire literatuur overal te lande opgevraagd, waarvoor dank.

Tot slot willen we alle domeinverantwoordelijken (Peter Anaf, Veerle Beyst, Dirk Festraets, Guy Pauwels, Edwin Pelfrene, Dirk Smets, Myriam Vanweddingen, Thierry Vergeynst, Joke Zanders) van de Studiedienst van de Vlaamse Regering bedanken die achtergrondinformatie gaven, evenals Greta Sienap die instond voor het ontwerp van de kaartjes, en Karina Van De Velde die de vormgeving verzorgde.

1. DEMOGRAFISCHE KENMERKEN

1.1. Een dichtbevolkte regio

De Vlaamse Rand is 481 vierkante kilometer groot en maakt 3,6% van het grondgebied van het Vlaamse Gewest uit. Op deze oppervlakte wonen ongeveer 400.000 mensen, goed voor 6,5% van de Vlaamse bevolking. De zes facilititeitengemeenten tellen ongeveer 70.000 inwoners.

De **bevolkingsdichtheid** ligt in de Vlaamse Rand met 816 inwoners per vierkante kilometer een pak hoger dan in heel het Vlaamse Gewest. In de facilititeitengemeenten loopt de bevolkingsdichtheid op tot 1.359 inwoners per vierkante kilometer, wat vergelijkbaar is met verstedelijkte gebieden. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is de densiteit met 6.312 inwoners per vierkante kilometer toch nog heel wat dichter. Er zijn grote verschillen tussen de gemeenten onderling. Zo ligt de bevolkingsdichtheid van de gemeente Merchtem zelfs onder het Vlaamse gemiddelde.

Tabel 1 Oppervlakte in km². Inwoners op 1 januari 2006. Aantal inwoners per km²

	Km ²	Inwoners	Dichtheid
Vlaamse Rand	481	392.391	816
faciliteitengemeenten	51	68.990	1.359
overige randgemeenten	430	323.401	752
Arrondissement Halle-Vilvoorde	943	576.008	611
Provincie Vlaams-Brabant	2.106	1.044.133	496
Vlaams Gewest	13.522	6.078.600	450

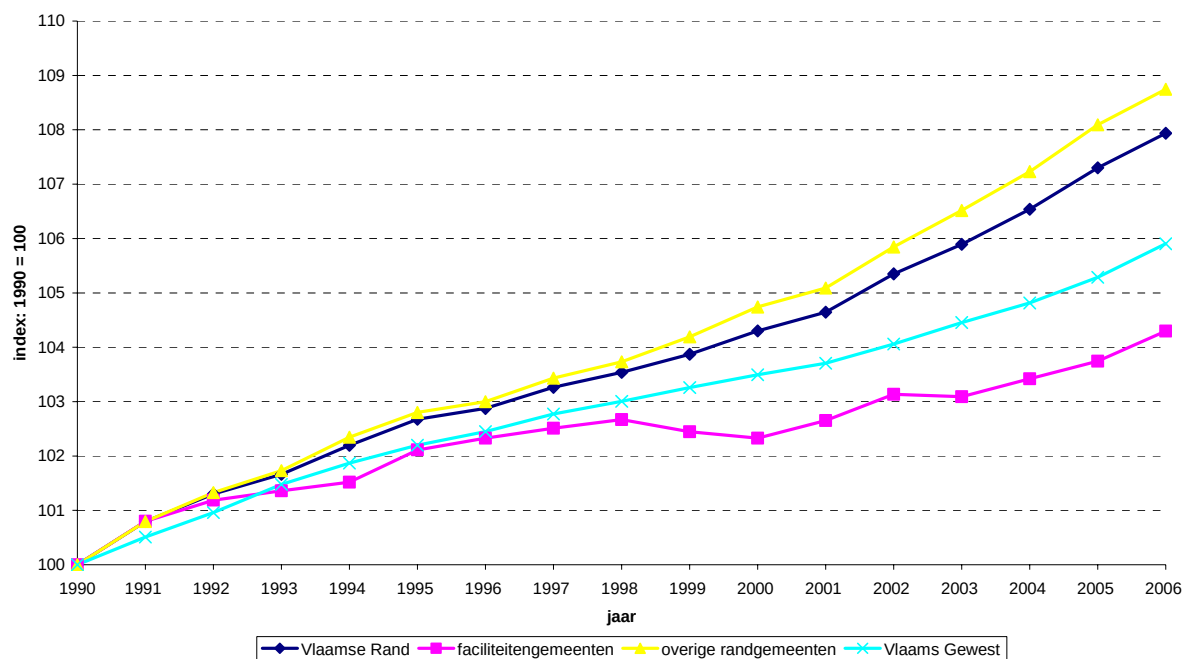
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

1.2. Sterke bevolkingstoename

Sinds 1990 is het bevolkingsaantal in de Rand nog met 7,9% toegenomen, iets hoger dan de groei in heel Vlaanderen (+5,9%). In de facilititeitengemeenten nam de bevolking minder snel toe, met 4,3%. Een teken dat de saturatiegraad er bereikt is? De bevolkingsgroei was het sterkste in de noordelijke randgemeenten.

De snelle bevolkingstoename in de 19 randgemeenten heeft twee oorzaken: zowel de natuurlijke aangroei als het migratiesaldo per 1.000 inwoners lagen sinds 1990 hoger dan in Vlaanderen als geheel. Merk op dat dit voor de facilititeitengemeenten niet het geval is. De suburbanisatie zet zich dus blijkbaar voort naar de ruimere rand.

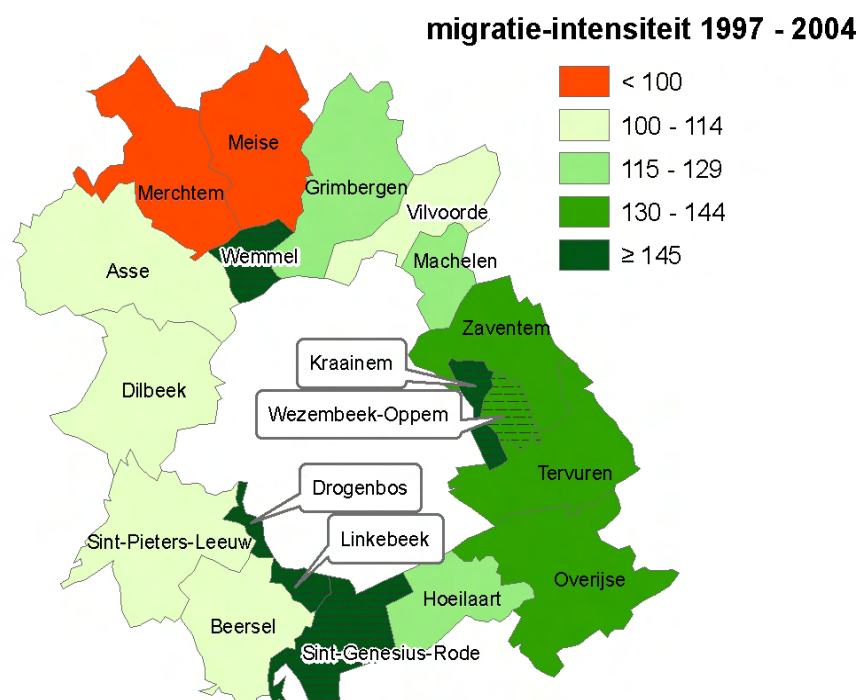
Figuur 1 Bevolkingsevolutie 1990-2006



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

1.3. Er wordt veel verhuisd

De Vlaamse Rand is een regio met een **hoge intensiteit van verhuisbewegingen**. De migratie-intensiteit²² ligt in de Rand (127) zowat de helft hoger als in heel het Vlaamse Gewest (86) (cijfers 2004). In de facilititeitengemeenten (148) bedraagt deze nog een stuk meer dan in de overige randgemeenten. Dit fenomeen heeft gevolgen voor de huisvestingsmarkt die hierdoor onder druk staat, maar ook voor de sociale cohesie van de bevolking.

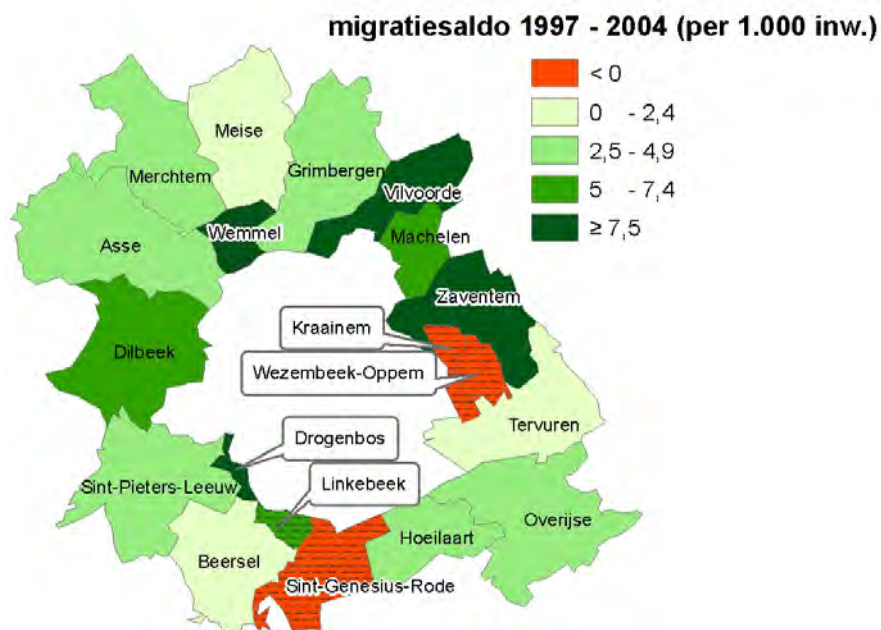


Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via SVR-datawarehouse, bewerking SVR.

²² De migratie-intensiteit is de som van de in- en uitgaande verhuisbewegingen / de midpopulatie x 1.000.

Om toevalsfactoren uit te sluiten tellen we de aantallen op het gemeentelijk niveau samen voor de periode 1997-2004. De hoogste migratie-intensiteit treffen we aan in het verstedelijkte Drogenbos. Zaventem kent van de niet-faciliteitengemeenten de hoogste intensiteit, gevolgd door de eerder residentiële gemeenten Tervuren en Overijse. Merchtem, Meise en ook Dilbeek kennen de laagste migratie-intensiteit van de Vlaamse Rand.

De Vlaamse Rand heeft in zijn geheel beschouwd een **positief migratiesaldo**²³ dat hoger ligt dan in het Vlaamse Gewest. Opvallend is dat de dertien niet-faciliteitengemeenten over het algemeen een hoger migratiesaldo kennen dan de faciliteitengemeenten.



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via SVR-datawarehouse, bewerking SVR.

Drie van de zes faciliteitengemeenten hebben voor het recente verleden (1997-2004) trouwens een negatief saldo, namelijk Wezembeek-Oppeem, Kraainem en Sint-Genesius-Rode. Hoge migratiesaldo's treffen we aan in enkele meer verstedelijkte gemeenten: Machelen, Zaventem, Drogenbos, Wemmel en Vilvoorde.

1.4. Een iets jongere bevolkingsstructuur

De **ontgroening** van de Vlaamse Rand lijkt sinds het begin van de eenentwintigste eeuw gekeerd. Sinds 2003 is het aandeel van de -20-jarigen zelfs hoger dan begin de jaren negentig. In de faciliteitengemeenten is het aandeel jongeren nog wat hoger dan in de overige randgemeenten. Minder uitgesproken, maar ook in Halle-Vilvoorde en in Vlaams-Brabant lijkt de ontgroening gestopt. Opvallend is dat in het Vlaamse Gewest als geheel de ontgroening zich nog steeds voortzet.

De **vergrijzing** verloopt in de Rand iets trager dan in heel het gewest, maar zet zich gestaag verder. In de faciliteitengemeenten ligt de vergrijzing nog wat lager. Ook het aandeel hoogbejaarden in de bevolking blijft in de Rand lichtjes onder het cijfer voor heel Vlaanderen. In de faciliteitengemeenten zijn er relatief méér tachtigplussers.

²³ Het migratiesaldo is het verschil van het aantal inwijkingen met het aantal uitwijkingen. Een positief saldo wijst op een hogere bevolkingsinstroom dan -uitstroom, en omgekeerd. Voor vergelijkingen wordt vaak het migratiesaldo per 1.000 inwoners gebruikt.

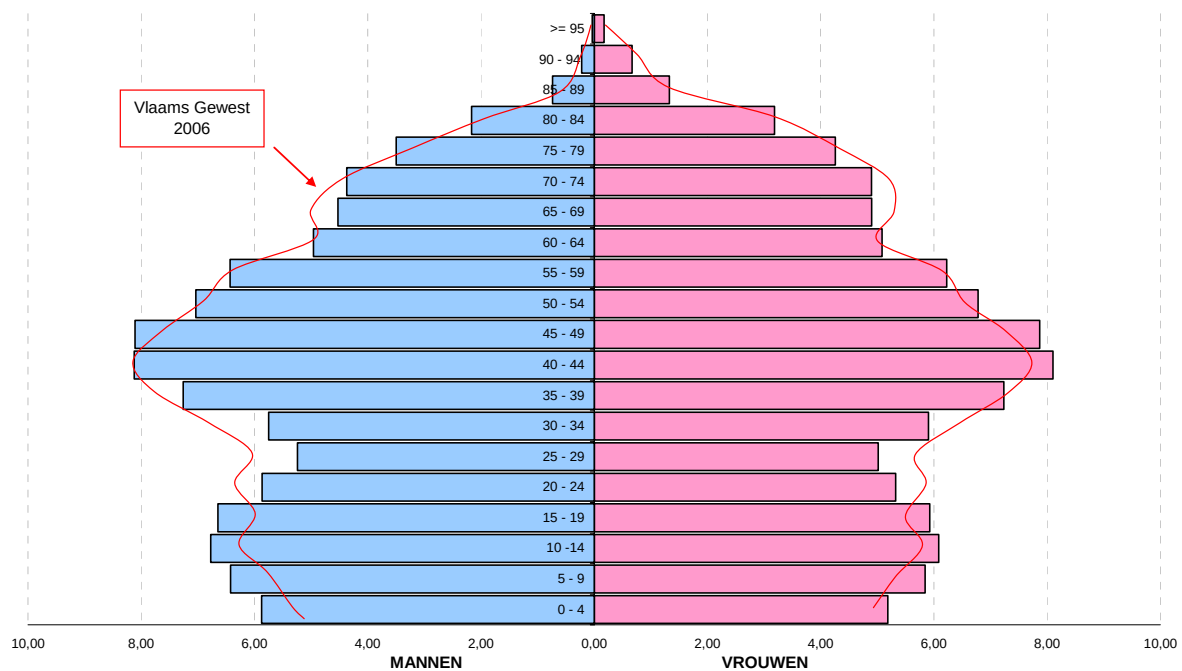
Tabel 2 Ontgroening, vergrijzing en afhankelijkheidsratio²⁴, 1 januari 2006

	Ontgroening	Vergrijzing	80+'ers	Afhankelijkheidsratio
Vlaamse Rand	24,3	22,6	4,3	88,3
faciliteitengemeenten	25,6	22,3	4,6	92,1
overige randgemeenten	24,0	22,6	4,2	87,5
arrondissement Halle-Vilvoorde	23,7	22,4	4,2	85,6
provincie Vlaams-Brabant	22,8	22,5	4,3	82,8
Vlaams Gewest	22,2	23,0	4,4	82,4

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

De combinatie van een groter aandeel jongeren en een haast even groot aandeel ouderen leidt tot een hogere **afhankelijkheidsratio** in de Vlaamse Rand dan in het gewest. In de faciliteitengemeenten ligt de afhankelijkheidsratio zelfs 10 procentpunt hoger dan het Vlaamse gemiddelde.

Figuur 2 Bevolkingspiramide Vlaamse Rand, 1 januari 2006



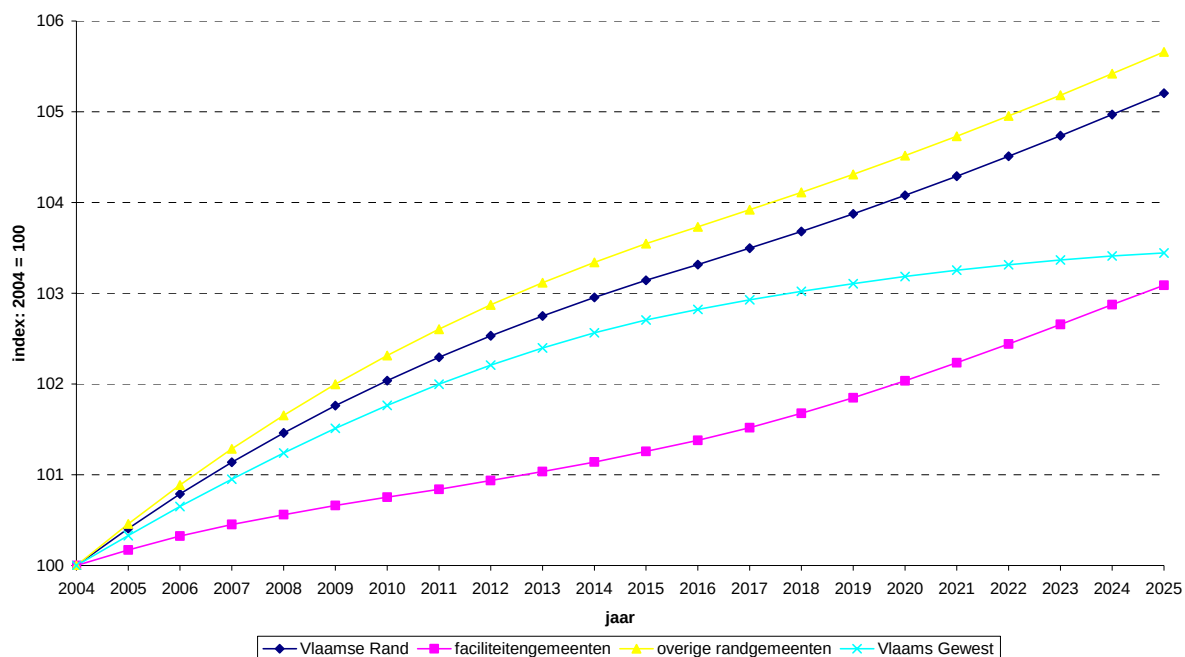
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

²⁴ De ontgroening is het aandeel van de -20-jarigen binnen de totale bevolking. De vergrijzing is het aandeel +60-jarigen binnen de totale bevolking. +80-jarigen binnen de totale bevolking. Telkens in %. De afhankelijkheidsratio is de som van het aantal -20-jarigen en het aantal +60-jarigen gedeeld door het aantal 20- tot en met 59-jarigen, x 100. Inwoners op 1 januari 2006.

1.5. Bevolkingsprognoses

Volgens de bevolkingsprojecties SVR-2005²⁵ zou de bevolking in de Vlaamse Rand in de periode 2004-2025 nog met 5,7% stijgen, tegenover 3,4% in heel het Vlaamse Gewest. Dat is ook iets meer dan de verwachte groei in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. In de niet-faciliteitengemeenten zou de toename nog sterker zijn.

Figuur 3 Bevolkingsprognose 2004-2025



Bron: SVR-2005-bevolkingsprojecties op basis van cijfers van de FOD Economie - Algemene Directie Statistiek.

Het aandeel –20-jarigen zou in de Vlaamse Rand tegen 2025 zakken tot 21,2%, toch bijna één procentpunt hoger dan het Vlaamse gemiddelde. Het aandeel 60-plussers zou toenemen tot net geen 30% van de bevolking, ongeveer anderhalf procentpunt lager dan het Vlaamse gemiddelde. Het aandeel hoogbejaarden (80+) groeit tot 6%, een half procentpunt minder dan heel Vlaanderen. In 2023 zou de afhankelijkheidsratio 1 worden, dat wil zeggen dat er evenveel jongeren en ouderen zijn dan mensen in de leeftijdscategorie 20-59 jaar. Deze ratio zou wel een fractie lager zijn dan het cijfer voor heel Vlaanderen.

²⁵ Willems Paul, SVR-Technische nota 2006/2. Bevolkingsprojecties per gemeente 2004-2025, Brussel, 2006.

2. SOCIAAL PROFIEL VAN DE VLAAMSE RAND

2.1. Hoger, maar minder snel stijgend inkomen, grotere inkomensspreiding

Dat de Vlaamse Rand een welvarende regio is, wordt algemeen aangenomen. Uit de cijfers blijkt dit ook en het verschil met andere gebieden in Vlaanderen is groot. Het gemiddelde inkomen per belastingsaangifte en per inwoner liggen in de Vlaamse Rand respectievelijk 16% en 13,6% boven de cijfers voor het hele Vlaamse Gewest. In de faciliteitengemeenten ligt het gemiddelde inkomen per aangifte nog hoger. De cijfers voor de overige randgemeenten liggen niet zoveel boven deze voor het arrondissement en de provincie Vlaams-Brabant.

Tabel 3 Gemiddeld inkomen per aangifte en per inwoner, 2003²⁶

	Gemiddeld inkomen per aangifte	Gemiddeld inkomen per inwoner
Vlaamse Rand	29.190	15.348
faciliteitengemeenten	34.100	15.578
overige randgemeenten	28.297	15.298
arrondissement Halle-Vilvoorde	28.375	15.345
provincie Vlaams-Brabant	28.041	15.155
Vlaams Gewest	25.163	13.508

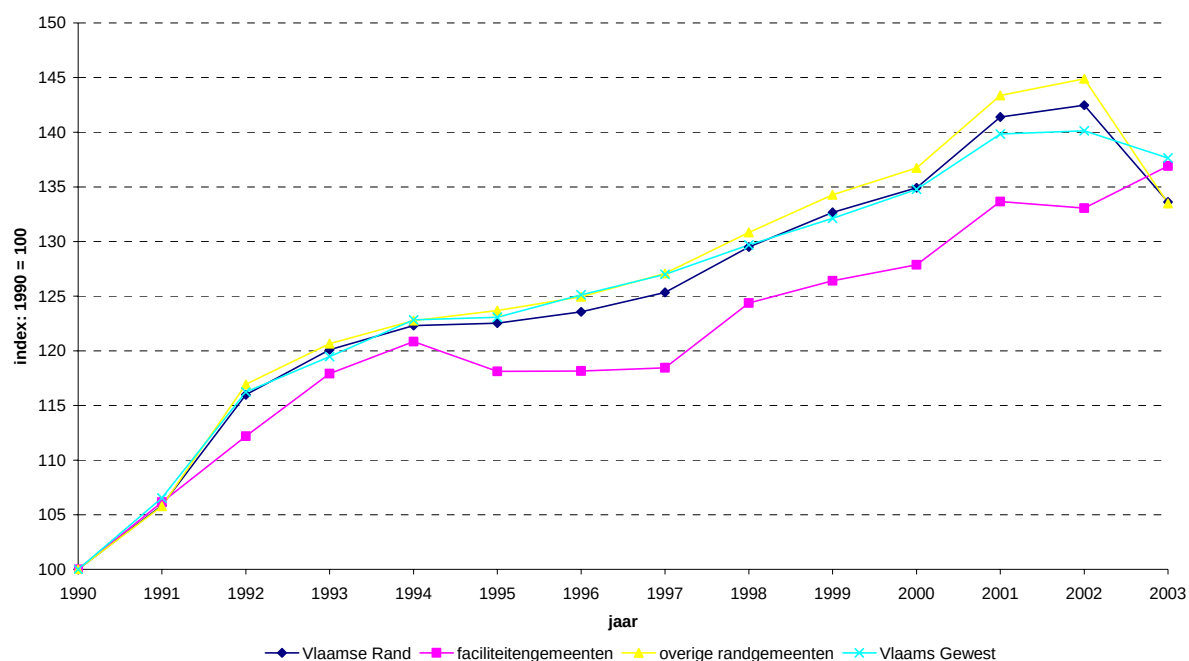
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Er zijn sterke intergemeentelijke verschillen vast te stellen. Faciliteitengemeenten Kraainem, Wezembeek-Oppem en Sint-Genesius-Rode hebben het hoogste **gemiddelde inkomen per aangifte**. In verhouding tot het **inwoneraantal** scoren Dilbeek, Grimbergen, Meise, Sint-Genesius-Rode en Wemmel het sterkste. Drogenbos is voor beide indicatoren de enige gemeente die onder het Vlaamse gemiddelde blijft. Machelen en Vilvoorde doen dit enkel wat betreft het gemiddelde inkomen per aangifte.

Bekijken we ook even de **inkomensevolutie**. Opmerkelijk is dat in de Vlaamse Rand de inkomens in verhouding tot het inwoneraantal 11% minder sterk gestegen zijn dan in heel het Vlaamse Gewest. In de faciliteitengemeenten was de toename zelfs 22,6% kleiner. Ook in de overige randgemeenten bleef de toename onder de groei in heel Vlaanderen, Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. Enkel in Merchtem was de inkomenstoename groter dan het Vlaamse gemiddelde maar de startpositie was daar ook laag.

²⁶ De jaartallen hebben betrekking op het jaar van inkomsten, niet op het aanslagjaar.

Figuur 4 Evolutie gemiddeld inkomen per inwoner, 1990-2003



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

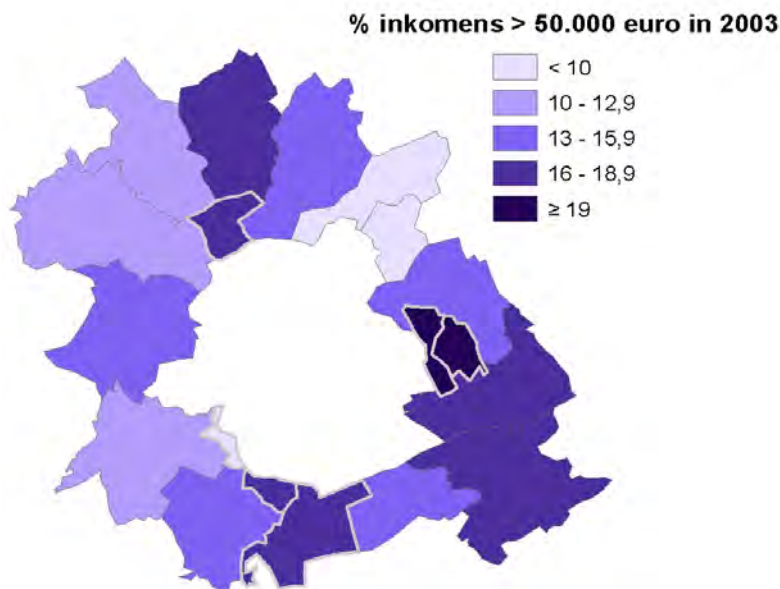
In een volgende oefening bekijken we de **spreiding van de inkomens**. We lichten er de lage (< 10.000 euro per aangifte) en de hoge inkomens (> 50.000 euro per aangifte) uit. De Vlaamse Rand telt meer zeer hoge inkomens maar ook meer zeer lage inkomens²⁷ per aangifte dan in het Vlaamse Gewest. Er zijn grote verschillen tussen de gemeenten met en zonder taalfaciliteiten.

Tabel 4 Inkomensspreiding 2003
Aandeel lage (<10.000 euro) en hoge inkomens (>50.000 euro per aangifte)

	< 10.000	> 50.000
Vlaamse Rand	18,4	14,4
faciliteitengemeenten	15,5	17,8
overige randgemeenten	18,9	13,8
arrondissement Halle-Vilvoorde	18,4	13,7
provincie Vlaams-Brabant	17,9	13,3
Vlaams Gewest	17,7	9,7

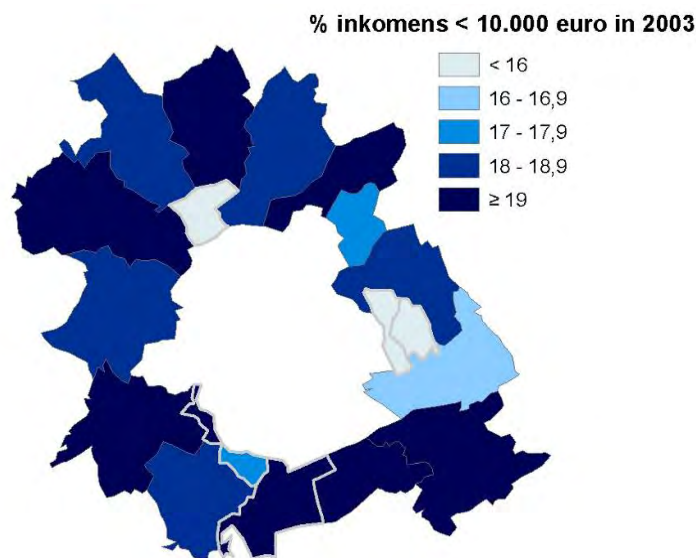
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

²⁷ Enige voorzichtigheid is geboden met betrekking tot de interpretatie van deze cijfers. Het aantal lage aangiften neemt om verschillende redenen toe, leert ons navraag bij de bevoegde diensten. Ten eerste dienen jongeren, studenten, zelfstandigen en ouderen meer dan vroeger een aangifte in, al dan niet voor een beperkt aantal arbeidsdagen. Ten tweede worden door het PC-gebruik binnen de administratie veel meer aangiften ingekohierd, ook aangiften die niet of tot een minimale administratieve afhandeling leiden. Ten derde is het niet duidelijk in welke mate de inkomsten van EU-ambtenaren en werknemers van andere buitenlandse instellingen, die in België geen personenbelasting hoeven te betalen, mee in rekening zijn gebracht.



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Buiten Tervuren en vier van de zes faciliteitengemeenten treffen we in de Vlaamse Rand relatief meer lage inkomens aan dan in heel Vlaanderen. Deze opmerkelijke vaststelling kan te maken hebben met het feit dat de zogenaamde eurocraten geen personenbelasting betalen in België. Drogenbos en Machelen tellen minder hoge inkomens dan het Vlaamse gemiddelde. De overige randgemeenten scoren echter opmerkelijk hoger.



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

2.2. Weinig kansarmoede

De meeste indicatoren voor armoede scoren gunstiger in de Vlaamse Rand dan in het Vlaamse Gewest.

In de randgemeenten worden heel wat minder **kinderen in kansarme gezinnen** geboren dan in heel Vlaanderen (cijfers 2005). Halle-Vilvoorde als geheel doet het nog wat beter, Vlaams-Brabant wat slechter. De faciliteitengemeenten scoren opvallend beter dan de dertien overige randgemeenten. Door de jaren heen zijn er wat schommelingen. Toch kunnen we één grote tendens waarnemen: een stevige daling in de Rand en Halle-Vilvoorde tegenover een fikse stijging in heel Vlaanderen.

De Vlaamse Rand telt meer **alleenstaande ouders** dan het Vlaamse gemiddelde (cijfers 2005). Dit komt voornamelijk op rekening van de faciliteitengemeenten. De score van de dertien overige gemeenten is niet zoveel hoger dan deze voor heel Halle-Vilvoorde. Alleenstaande ouders vormen een potentieel kwetsbare groep, zowel emotioneel, financieel als sociaal.

De Vlaamse Rand telt minder **leefloontrekkers per 1.000 inwoners** dan het Vlaamse Gewest (cijfers 2005). De verschillen met Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en tussen de faciliteitengemeenten en overige randgemeenten zijn eerder beperkt. Drogenbos is de negatieve uitschieter, ook Vilvoorde en Grimbergen doen het minder goed. Meise scoort het beste. Het laatste jaar steeg het aandeel leefloners in de Rand lichtjes, terwijl het Vlaamse Gewest een daling optekende.

Vijfenzestigplussers met een **gewaarborgd inkomen voor bejaarden of een inkomensgarantie voor ouderen** treffen we in de randgemeenten relatief heel wat minder aan dan in heel Vlaanderen, en zelfs dan in heel de provincie of het arrondissement (cijfers 2004). De faciliteitengemeenten scoren nog beter. Opnieuw zijn er grote tussengemeentelijke verschillen, met Merchtem als slechtste en Kraainem als beste gemeente.

Het aantal traditionele weduwnaars en weduwen, invaliden, gepensioneerden en (volle) wezen (**WIGW's**) ligt in verhouding tot het inwoneraantal in de Rand opmerkelijk lager dan in heel Vlaanderen, en zelfs dan in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. De faciliteitengemeenten doen het nog een pak beter. Grote verschillen echter binnen deze gemeenten, met Drogenbos als slechtste en Kraainem als beste gemeente. In de periode 1995-2005 werd zowel in heel Vlaanderen als in Vlaams-Brabant een sterke daling met iets minder dan 40% opgetekend.

Een volgende groep met risico op kansarmoede zijn de zogenaamde SIF-**vreemdelingen**.²⁸ In de Vlaamse Rand behoort 4,6% van de bevolking tot deze groep, het dubbele van het Vlaamse cijfer (cijfers 2003). In de faciliteitengemeenten is het aandeel SIF-vreemdelingen hoger dan in de overige randgemeenten. Toch blijven ook de niet-faciliteitengemeenten boven de arrondissementale, provinciale en Vlaamse cijfers. Het hoogste aandeel SIF-vreemdelingen is in Kraainem te vinden, het laagste in Merchtem. Zoals we verder zullen zien, zijn dit dezelfde uitschieters als bij de gehele vreemdelingenpopulatie. Het aandeel SIF-vreemdelingen in de Rand is stijgend in tegenstelling tot in Vlaanderen als geheel.

Het aandeel **gerechtigden met een voorkeursregeling in de ziekteverzekering per 1.000 inwoners** ligt in de Vlaamse Rand heel wat lager dan in heel het gewest, de provincie en het arrondissement (cijfers 2003). De zes doen het opnieuw een stuk beter dan de niet-faciliteitengemeenten. Kraainem haalt de beste score en Drogenbos de slechtste. De daling van het aantal titularissen met een voorkeursregeling in de ziekteverzekering sinds 1998 verloopt in de randgemeenten (eveneens in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant) bovendien sneller dan gemiddeld voor Vlaanderen.

Het aantal gerechtigden op een premie van de **zorgverzekering** voor residentiële zorg is verhoudingsgewijs in de Vlaamse Rand lager dan in heel Vlaanderen (cijfers 2004). In de faciliteitengemeenten ligt het aantal rechthebbenden nog wat lager. De verschillen tussen de overige randgemeenten en het arrondissement en de provincie zijn niet groot. De intergemeentelijke verschillen daarentegen wel: in Drogenbos zijn er haast 7 maal méér rechthebbenden in verhouding tot de bevolking dan in Kraainem. Het aandeel rechthebbenden voor mantel- en thuiszorg bedraagt in de Rand slechts de helft van heel het Vlaamse Gewest. Ook de dertien niet-faciliteitengemeenten blijven hier onder de niveaus van Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant.

²⁸ Naast de nationaliteiten die opgenomen worden bij de aanduiding van de migranten in het kader van het bestaande VFIK-fonds, worden voor het SIF-fonds ook de vreemdelingen uit de eerste migratiegolf (Italianen, Spanjaarden, Portugezen en Grieken) mee in rekening gebracht. Zonder te beweren dat alle migranten kansarm zijn, moet vastgesteld worden dat zij als groep in sterkere mate in achterstandsposities vertoeven op het gebied van wonen, werken, onderwijs, gezondheid, maatschappelijke integratie, enz. Een concentratie van migranten vormt - spijtig genoeg - nog al te veel een omstandigheid met specifieke samenlevingsproblemen.

2.3. Gering aanbod aan welzijnsvoorzieningen

2.3.1. *Bijzondere jeugdbijstand*

4,6 promille van de jongeren tot 25 jaar worden in de Vlaamse Rand in de bijzondere jeugdzorg begeleid (cijfers 2004). Dat is minder dan de helft van het Vlaamse gemiddelde en lager dan in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. Vooral het lage aandeel van jongeren uit de faciliteitengemeenten valt op. Franstalige jongeren die Franstalig onderwijs volgen maar in de Rand wonen²⁹, worden eerder in Franstalige Brusselse instellingen begeleid.

Het aanbod aan voorzieningen wordt per arrondissement georganiseerd.

In Asse staat 1 begeleidingstehuis met 15 plaatsen, 1 dagcentrum met 10 plaatsen en 1 dienst begeleid zelfstandig wonen met 32 plaatsen. Hoeilaart telt 1 begeleidingstehuis met 30 plaatsen. Vilvoorde telt 1 voorziening onthaal en oriëntatie met een capaciteit van 11 plaatsen en 1 thuisbegeleidingsdienst met 16 plaatsen. De Rand telt dus 114 plaatsen in alle categorieën voorzieningen bijzondere jeugdbijstand of 1 plaats per 1.000 jongeren.

Ook heel Halle-Vilvoorde telt slechts 1,1 plaats per 1.000 jongeren en bereikt daarmee een derde van de gemiddelde capaciteit in Vlaanderen (cijfers 2006).

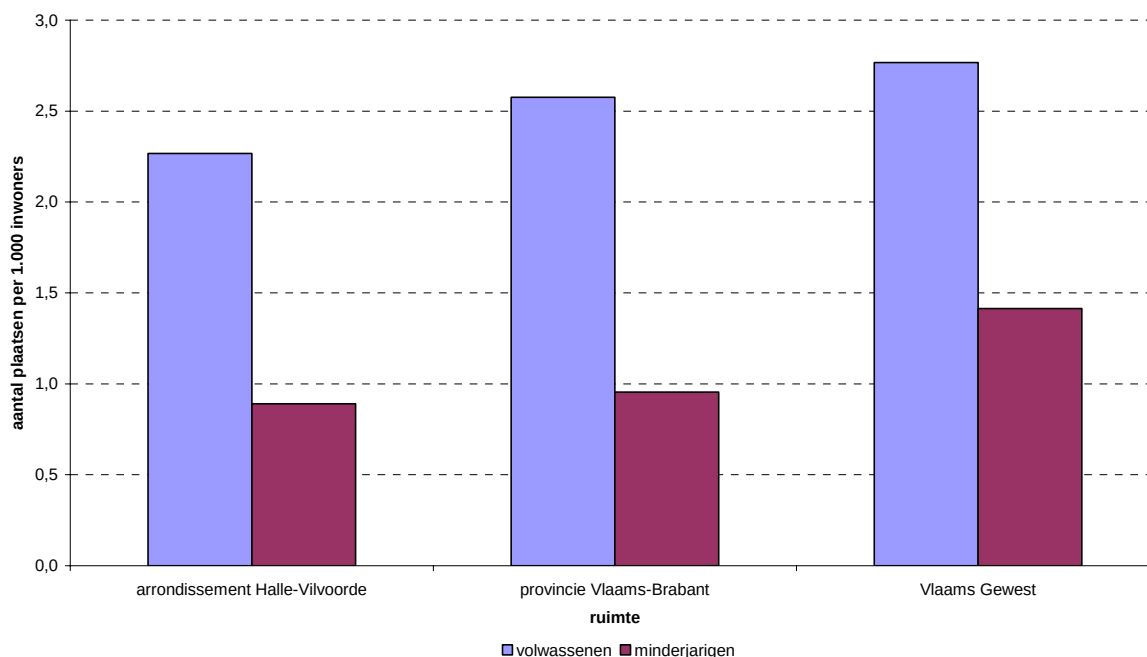
2.3.2. *Personen met een handicap*

Het aandeel gerechtigden op een tegemoetkoming aan personen met een handicap per 1.000 inwoners bedraagt in de Vlaamse Rand nog niet de helft van het Vlaamse gemiddelde en blijft ook onder de niveaus van Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant (cijfers 2006). In de faciliteitengemeenten is dit aandeel opnieuw nog wat lager, in Kraainem het laagst en in Drogenbos het hoogst. Het aantal gerechtigden neemt op vijf jaar tijd op alle niveaus ongeveer even snel toe.

Voor de opvangplaatsen voor personen met een handicap gebeurt de programmatie op arrondissementele niveau. In Halle-Vilvoorde zijn er 2,6 plaatsen per 1.000 inwoners tegenover 4,1 in heel Vlaanderen.

²⁹ De Rand maakt op Tervuren na deel uit van het gerechtelijke arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde.

Figuur 5 Voorzieningen gehandicaptenzorg 2005



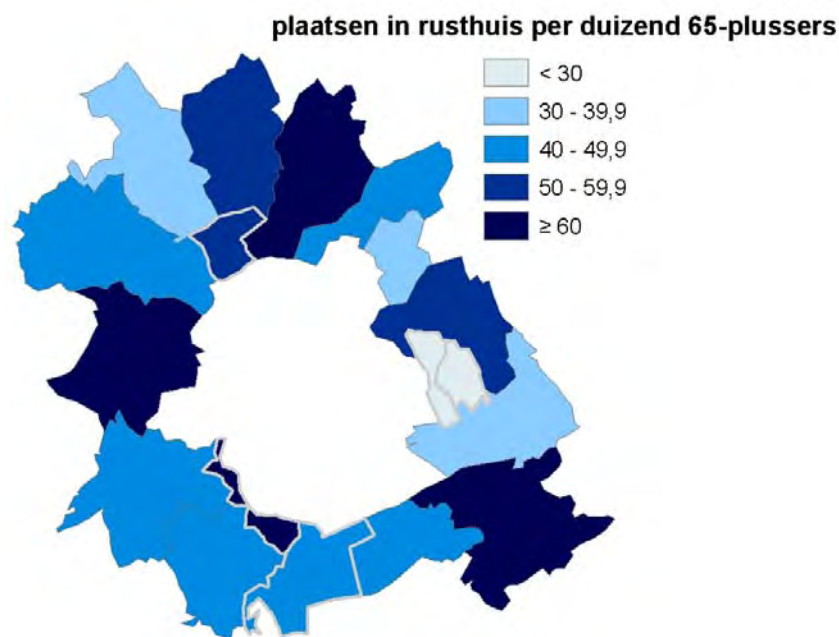
Bron: WVG en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via provincie Vlaams-Brabant.

2.3.3. Centra voor Algemeen Welzijnswerk

De autonome Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) in Halle-Vilvoorde tellen per 1.000 inwoners slechts 7,6 cliënten (cijfers 2003). Dit is nog niet de helft van het cijfer voor het geheel van Vlaams-Brabant. De kloof met het Vlaamse Gewest is nog groter.

2.3.4. Residentiële ouderenzorg is nog relatief goed uitgebouwd

Per 1.000 vijfenzestigplussers zijn er in de Vlaamse Rand minder plaatsen in **rusthuizen** beschikbaar dan in heel Vlaanderen (cijfers 2006). Hetzelfde geldt als we het aanbod vergelijken met het aantal hoogbejaarden. De realisatiegraad van de programmatie ligt 7,6 procentpunt onder deze voor heel het gewest. Toch doet de Vlaamse Rand het iets beter dan heel Halle-Vilvoorde. De cijfers voor Vlaams-Brabant liggen in dezelfde grootteorde. De verschillen tussen de gemeenten zijn zeer groot, met een realisatiegraad in Dilbeek en Overijse van rond de 100% en meer en in Drogenbos zelfs boven de 200%. Dit hangt grotendeels samen met lokale privé initiatieven.



Bron: WVG en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Inzake **serviceflats** wordt de kloof tussen de Vlaamse Rand en het Vlaamse Gewest nog groter (cijfers 2006). De realisatiegraad bedraagt slechts 24,6% tegenover 40,2% in heel Vlaanderen. Vanzelfsprekend zijn er dan ook in verhouding tot het aantal oudere inwoners heel wat minder plaatsen beschikbaar. Van de faciliteitengemeenten heeft enkel Sint-Genesius-Rode serviceflats op zijn grondgebied.

2.3.5. Kortverblijf- en dagcentra voor ouderen

De realisatiegraad van het programmatiecijfer voor de **centra voor kortverblijf** bedraagt in de Rand nog niet de helft van de realisatiegraad in heel Vlaanderen (cijfers 2005). Bij de **dagverzorgingscentra** is de verhouding van de realisatiegraad 1 tegen 5 in het nadeel van de Rand. Vanzelfsprekend zijn er dan ook heel wat minder plaatsen per inwoner beschikbaar. De Vlaamse Rand blijft tevens onder de niveaus van Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant.

2.3.6. Gezinszorg en poetsdiensten ondermaats aanwezig

Slechts 38,8% van de geprogrammeerde uren **gezinszorg** worden in de Rand ook effectief gepresteerd (cijfers 2004). Dit is nog niet de helft van de realisatiegraad in heel Vlaanderen, maar ook 11,5 procentpunt onder het gemiddelde in Halle-Vilvoorde. De faciliteitengemeenten doen het nog ruim tien procentpunt minder goed. De score van Merchtem stijgt boven deze van Vlaams-Brabant uit, terwijl Drogenbos aan de andere kant een minimale realisatiegraad kent. Deze lage realisatiegraad leidt automatisch tot een laag aantal gepresteerde uren per inwoner, eveneens nog niet de helft van heel het gewest en ruim onder de ratio's van Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant.

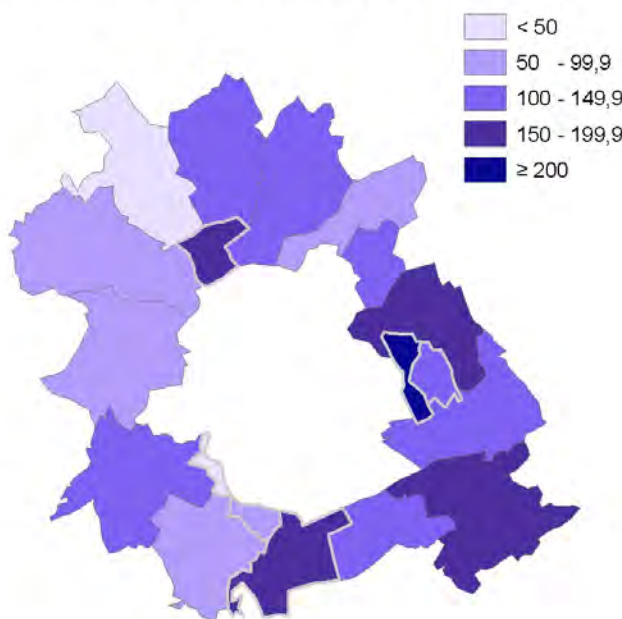
Het gepresteerde aantal uren **poetsdienst** blijft eveneens sterk achter en bedraagt slechts drie vijfde van het Vlaamse gemiddelde (cijfers 2004). Ook Halle-Vilvoorde en de provincie Vlaams-Brabant scoren hoger dan de randgemeenten. De faciliteitengemeenten doen het opnieuw nog wat slechter, met Wemmel als negatieve uitschieter.

2.3.7. Kinderopvang kan beter

Per 1.000 kinderen onder de drie jaar telt de Vlaamse Rand heel wat minder plaatsen voor **kinderopvang** dan heel Vlaanderen of Vlaams-Brabant.³⁰ Opvallend is dat de dertien niet-faciliteitengemeenten hier ruim onder de score van de faciliteitengemeenten blijven en zo ook tegenover het arrondissement Halle-Vilvoorde sterk achterblijven. Machelen behaalt het niveau van het Vlaamse Gewest, Kraainem, Overijse, Wemmel en Zaventem doen het nog beter. Drogenbos, Linkebeek en Merchtem zijn de uitschieters naar beneden.

Als we het aantal plaatsen voor **kinderopvang** relateren aan het aantal **werkende vrouwen** op vruchtbare leeftijd verdwijnt de kloof tussen de Rand en Vlaanderen haast volledig.³¹ De dertien niet-faciliteitengemeenten samen blijven het wel slechter doen.

kinderopvang per duizend werkende, 20- tot 40-jarige vrouwen



Bron: Kind & Gezin en Steunpunt WAV, bewerking SVR.

Buitenschoolse kinderopvang komt in de Vlaamse Rand nauwelijks voor.³² Slechts twee gemeenten, Beersel en Vilvoorde, hebben een voorziening. De Rand behaalt nog niet de helft van de capaciteit van heel Halle-Vilvoorde en nog geen vierde van de gemiddelde capaciteit in Vlaanderen.

³⁰ Cijfers kinderen Kind & Gezin op 31/12/2005. Bevolkingscijfers kinderen FOD Economie - Algemene Directie Statistiek op 01/01/2004. Bewerking SVR.

³¹ Cijfers kinderen Kind & Gezin op 31/12/2005. Cijfers werkende vrouwen Steunpunt WAV op 01/01/2003. Bewerking SVR.

³² Cijfers kinderen Kind & Gezin op 31/12/2005. Bevolkingscijfers kinderen FOD Economie - Algemene Directie Statistiek op 01/01/2004. Bewerking SVR.

Tabel 5 Samenvatting welzijnsvoorzieningen

Soort voorziening	Vlaamse Rand	Vlaams Gewest
Bijzondere Jeugdbijstand (-25j)	1,0 plaatsen/1.000 jongeren	3,0
Centra algemeen welzijnswerk (arr. H-V)	7,6 cliënten/ 1.000 inwoners	19,3
Personen met handicap (arr. H-V)	2,3 plaatsen/10.000 volwassenen 0,9 plaatsen/10.000 minderjarigen	2,8 1,4
Kinderopvang (-3j) en buitenschoolste opvang (3-12j)	KO: 309,5 plaatsen/1.000 kinderen BO: 7,2 plaatsen/ 1.000 kinderen	363,4 40,6
Gezinszorg en poetsdienst	GZ: 1.024 uren/1.000 inwoners PD: 802uren/1.000 inwoners	2.302 1.363
Rusthuizen, serviceflats	RH: 51,8 bedden /1.000 65-plussers SF: 6,8 flats/1.000 65-plussers	57,8 11,4

2.4. Ook het geneeskundig aanbod moet afrekenen met concurrentie vanuit grote centra

2.4.1. Eerstelijnszorg is goed aanwezig

Het aantal **huisartsen per 1.000 inwoners** evenaart in de Vlaamse Rand het Vlaamse gemiddelde (cijfers 2004). In de faciliteitengemeenten is deze ratio wat hoger.

2.4.2. Ziekenhuisaanbod is beperkt

Anders is het gesteld met het aanbod aan **algemene ziekenhuizen, psychiatrische ziekenhuizen en psychiatrische verzorgingstehuizen**. Ziekenhuizen vinden we in Asse, Halle, Sint-Pieters-Leeuw en Vilvoorde. In Grimbergen staat het enige psychiatrische ziekenhuis en dito verzorgingsinstelling van heel het arrondissement Halle-Vilvoorde.

Halle-Vilvoorde telt per inwoner een derde van het aantal bedden in algemene ziekenhuizen als heel Vlaams-Brabant en blijft nog sterker onder het Vlaamse cijfer. Bedden in psychiatrische ziekenhuizen komen in verhouding tot het aantal inwoners in Halle-Vilvoorde haast zes maal minder voor dan in geheel Vlaanderen, voor psychiatrische verzorgingstehuizen loopt deze factor op tot ruim acht maal.

Er is zeker een aanzuigefect vanuit de grote geneeskundige instellingen in de naburige grote centra in het Brusselse en Vlaamse gewest (Aalst, Jette...).

Tabel 6 Aanbod bedden in algemene ziekenhuizen, psychiatrische ziekenhuizen en PVT, 2005

	Algemene ziekenhuizen	% inw.	Psychiatrische ziekenhuizen	% inw.	Psychiatrische verzorgingstehuizen	% inw.
arrondissement Halle-Vilvoorde	1.332	2,3	171	0,3	29	0,05
provincie Vlaams-Brabant	3.698	3,6	1.689	1,6	145	0,14
Vlaams Gewest	30.265	5,0	10.245	1,7	2.512	0,42
gemeenten						
Asse	266					
Grimbergen			171		29	
Sint-Pieters-Leeuw	178					
Vilvoorde	434					
totaal Vlaamse Rand	878		171		29	

Bron: WVG MIS-portaal en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

2.4.3. Beschut wonen

De enige instelling voor **beschut wonen** in de Rand en zelfs in heel Halle-Vilvoorde is in Grimbergen gevestigd, met een capaciteit van 36 plaatsen (cijfers 2005). Dit steekt bijzonder schril af tegen Vlaams-Brabant en het Vlaamse Gewest in hun geheel.

2.4.4. Voldoende Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg maar niet volwaardig uitgebouwd

De Vlaamse Rand telt liefst vijf vestigingsplaatsen van Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, namelijk in Asse, Dilbeek, Grimbergen, Vilvoorde en Zaventem. In héél Halle-Vilvoorde komen er nog twee bij, allebei in Halle. Dit aanbod aan erkende centra staat echter niet garant voor een evenredig personeelsaanbod. Het aantal voltijdse equivalenten per 1.000 inwoners in Halle-Vilvoorde blijft ruim onder de Vlaams-Brabantse en Vlaamse situatie (cijfers 2005).

3. CULTUUR EN JEUGDBELEID

3.1. Zes cultuurcentra en zeven gesubsidieerde gemeenschapscentra

Vlaanderen heeft een netwerk van 63 **cultuurcentra**. Elf van deze centra liggen in de provincie Vlaams-Brabant, waarvan zes in de Vlaamse Rand. Zes van de negentien gemeenten beschikken dus over een eigen cultuurcentrum, een relatief hoog aandeel. Andere gemeenten in Vlaanderen beschikken niet over een gesubsidieerd cultuurcentrum, maar over zogenaamde gemeenschapscentra. Deze **gemeenschapscentra** ontvangen in tegenstelling tot de cultuurcentra geen werkingsmiddelen van de Vlaamse overheid, maar worden volledig gefinancierd door de gemeentebesturen.

In de faciliteitengemeenten bestaat – net als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – een specifieke situatie. Omdat in deze gemeenten de plaatselijke overheden Nederlandstalige gemeenschapscentra niet of onvoldoende willen subsidiëren, heeft de Vlaamse overheid met Vlaamse centen zelf gemeenschapscentra opgericht. Vzw “De Rand” beheert sinds 1997 deze gemeenschapscentra. In vijf van de zes faciliteitengemeenten draaien de gemeenschapscentra al enkele jaren op volle toeren: de Boesdaalhoeve in Sint-Genesius-Rode, De Kam in Wezembeek-Oppem, de Lijsterbes in Kraainem, de Moelie in Linkebeek en de Zandloper in Wemmel. In Drogenbos is het gemeenschapscentrum De Muse in oprichting. De gemeenschapscentra ondersteunen het plaatselijke verenigingsleven en bieden een kwaliteitsvolle culturele programmering aan, die tevens zeer aantrekkelijk is voor de talrijke internationale en anderstalige bewoners van de Rand.

In de zes gemeenten met bijzonder taalstatuut worden bovendien de plaatselijke **culturele raden** logistiek en financieel ondersteund. Daarnaast ondersteunt vzw “De Rand” ook in de niet-faciliteitengemeente Overijse (Sint-Jezus-Eik) een gemeenschapscentrum, namelijk De Bosuil.

Twaalf van de negentien randgemeenten (Overijse heeft zowel een gemeenschaps- als cultuurcentrum) genieten dus voluit van financiële ondersteuning vanwege de Vlaamse overheid voor hun cultuur- of gemeenschapscentrum, wat in verhouding tot heel Vlaanderen een hoog aandeel is.

3.2. Culturele infrastructuur en voorstellingen

Gegeven deze sterke ondersteuning door het Vlaamse Gewest, verwachten we een hoog aanbod **culturele infrastructuur** (beschikbare zalen en dergelijke) en voorstellingen. De werkelijkheid is echter genuanceerder. In verhouding tot het inwoneraantal scoort de Vlaamse Rand ten opzichte van het Vlaamse gemiddelde systematisch laag. Zo beschikt de Vlaamse Rand slechts over 3,6% van de culturele infrastructuur voor 6,4% van de Vlaamse bevolking. Ook in Vlaams-Brabant als geheel is er minder culturele infrastructuur in verhouding tot het bevolkingsaantal dan in heel Vlaanderen.

Het aandeel **culturele voorstellingen** in de Vlaamse Rand binnen Vlaanderen is met 3,1% nog wat lager. Geen enkele gemeente bereikt het Vlaamse gemiddelde. Tentoonstellingen, en vooral dans- en theatervoorstellingen komen in de Vlaamse Rand relatief weinig voor. In vergelijking tot de hele provincie en zeker tot het gewest wordt steeds lager gescoord.

Tabel 7 Culturele infrastructuur en voorstellingen, gemiddelde 2003-2004

	Culturele infrastructuur per 1.000 inwoners	Culturele voorstellingen per 1.000 inwoners
Vlaamse Rand	0,27	3,5
faciliteitengemeenten	0,19	3,0
overige randgemeenten	0,29	3,7
arrondissement Halle-Vilvoorde	0,25	3,4
provincie Vlaams-Brabant	0,34	4,5
Vlaams Gewest	0,49	7,5

Bron: Ehsal, Lauwerysen en Colpaert (Re-creatief Vlaanderen).

We moeten wel goed voor ogen houden dat culturele voorstellingen, zeker op het gebied van theater, dans en tentoonstellingen zich vooral in de grote steden concentreren. In 2003-2004 waren er 106 gemeenten zonder tentoonstellingen, 125 gemeenten die geen theateraandbod hadden, en 249 zonder dansvoorstellingen. Muziekvoorstellingen zijn heel wat gelijkmatiger verspreid, met slechts 32 gemeenten zonder voorstellingen. De verklaring voor de lage scores van de Vlaamse Rand en bij uitbreiding van Halle-Vilvoorde moet gezocht worden in het feit dat deze regio geen grote centrumsteden telt en dat er in de onmiddellijke nabijheid aantrekkingspolen als Leuven, Aalst, Mechelen en Brussel liggen.

Bekijken we enkel de door de Vlaamse overheid **gesubsidieerde cultuurcentra**, dan scoort de Rand heel wat beter.³³ Inzake **eigen activiteiten** doet de Vlaamse Rand het zowel wat het aantal activiteiten als het aantal deelnemers betreft in alle categorieën beter dan de referentiegebieden, met uitzondering van de kleine categorie "andere activiteiten". In verhouding tot het inwoneraantal zijn er in alle categorieën samen de helft meer eigen activiteiten dan in heel Vlaanderen. Ook het arrondissement Halle-Vilvoorde doet het opvallend goed. Wat de **receptieve activiteiten** betreft, behaalt de Rand enkel in de kleinere categorieën podiumvoorstellingen en tentoonstellingen een lagere score dan het Vlaamse Gewest. Alle receptieve activiteiten samen genomen, telt de Rand een derde meer activiteiten per inwoner dan in heel Vlaanderen.

Blijkbaar levert het relatief grote aanbod cultuurcentra wel degelijk resultaten op, maar is het aanbod buiten de cultuurcentra eerder beperkt.

De activiteiten in de gemeenschapscentra zijn niet opgenomen in de cijfers van de cultuurcentra. In 2005 waren de zes actieve gemeenschapscentra goed voor 112 eigen podiumactiviteiten met 17.313 bezoekers.³⁴

3.3. Geen erkende bibliotheken in vier faciliteitengemeenten

In Drogenbos, Linkebeek, Kraainem is er geen officiële **bibliotheek** die voldoet aan het decreet lokaal cultuurbeleid. Soms zijn er wel lokale initiatieven vanuit de Nederlandstalige cultuurgemeenschap. De erkenning van de bibliotheek van Wezembeek-Oppem is sinds 1998 geschorst omdat deze bibliotheek niet voldoet aan de vereisten met betrekking tot het aandeel Nederlandstalige werken.

De dertien niet-faciliteitengemeenten doen het qua bibliotheekgebruik niet zo slecht.³⁵ Er zijn ongeveer evenveel leners dan in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant in hun geheel, echter minder dan in heel Vlaanderen. Het aantal **uitleningen per inwoner** is lager dan in Vlaams-Brabant en Vlaanderen.

³³ We beschikken enkel over cijfers voor de cultuurcentra in de categorieën A, B en C, dus zonder de grootstedelijke centra Antwerpen en Brussel. Vanzelfsprekend werd de bevolking van de stad Antwerpen ook niet mee in de vergelijking opgenomen. Bron: Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen, Lokaal Cultuurbeleid, bewerking SVR. Cijfers voor 2005.

³⁴ Bron: vzw "De Rand", *Jaarverslag 2005*, Brussel, 2006.

³⁵ Bron: Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen, Lokaal Cultuurbeleid (Bios), bewerking SVR. Cijfers voor 2005.

Ook de **gemeentelijke uitgaven per inwoner** in de niet-faciliteitengemeenten zijn lager dan in heel het gewest, maar hoger dan in het arrondissement en de provincie (cijfers 2003). Het hoeft niet te verbazen dat in de faciliteitengemeenten zonder erkende bibliotheken de bibliotheekuitgaven bijzonder laag zijn.

3.4. Jeugdwerk is matig actief

Het totale aantal **jeugdwerkinitiatieven** en het aantal particuliere jeugdwerkinitiatieven per 1.000 -25-jarigen ligt in de Rand lager dan in heel Vlaanderen. Er zijn een fractie meer **gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven**. De dertien niet-faciliteitengemeenten doen het over de hele lijn beter dan de faciliteitengemeenten.

Tabel 8 Aantal jeugdwerkinitiatieven per 1000 -25 jarigen, naar type, 2004

	Particulier	Gemeentelijk	Totaal
Vlaamse Rand	2,8	0,7	3,5
faciliteitengemeenten	1,2	0,4	1,6
overige randgemeenten	3,2	0,8	3,9
arrondissement Halle-Vilvoorde	3,3	0,8	4,1
provincie Vlaams-Brabant	3,6	0,7	4,3
Vlaams Gewest	3,5	0,7	4,1

Bron: VVJ, bewerking SVR.

4. RUIMTEGEBRUIK

4.1. Bebouwde oppervlakte

In het demografische overzicht zagen we dat de Vlaamse Rand een zeer dicht bevolkte regio is, waar de bevolking bovendien nog sneller toeneemt dan in heel Vlaanderen. In dit hoofdstuk nemen we op basis van kadastrale gegevens het ruimtegebruik onder de loep.³⁶

De bebouwde percelen nemen in de Vlaamse Rand 27,9% van de oppervlakte in. In de zes faciliteitengemeenten loopt dit zelfs op tot 40,3%. Het Vlaamse gemiddelde ligt een pak lager. Ook de niet-faciliteitengemeenten hebben relatief meer bebouwde percelen dan Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant.

Tabel 9 Aandeel oppervlakte van bebouwde en onbebouwde percelen, 2005

	Vlaamse Rand	Vlaams Gewest
appartementen en buildings	0,8	0,4
huizen en hoeven	19,1	12,3
ambachts- en industriegebouwen	2,0	1,7
opslagruimten, bijgebouwen	2,5	1,7
kantoorgebouwen	0,5	0,1
gebouwen met handelsbestemming	0,8	0,6
openbare en nutsgebouwen	2,0	2,0
Totaal bebouwde percelen	27,9	18,6
akkerland	33,7	38,5
grasland	13,2	22,7
tuinen, parken, boomgaarden	6,8	3,5
bossen	11,5	8,6
recreatieterreinen	0,7	0,4
gekadastrateerde wateren, wegenis	1,0	1,3
woeste gronden en andere	5,3	6,5
Totaal onbebouwde percelen	72,1	81,4

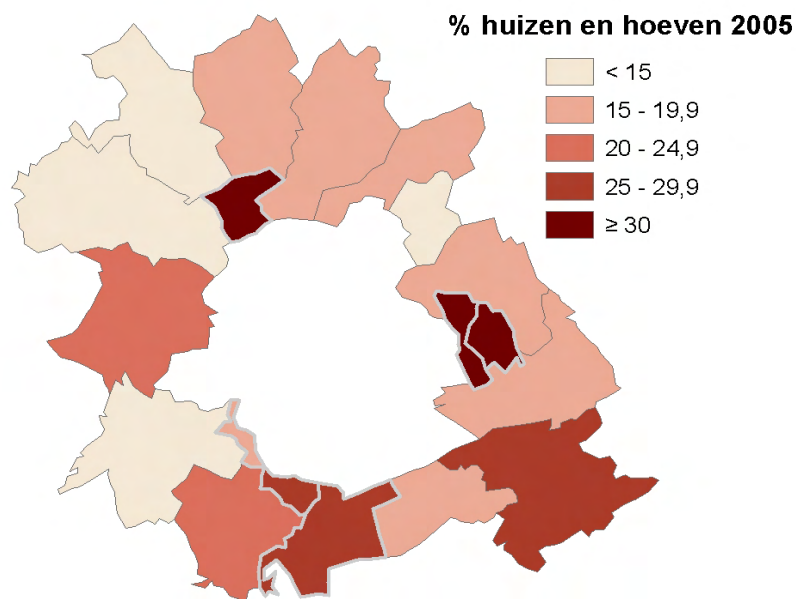
Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

4.1.1. Residentiële functie is belangrijk

Vooral de **percelen met huizen en hoeven** nemen in de Rand meer plaats in dan in Vlaanderen. In de faciliteitengemeenten, met uitzondering van Drogenbos, is dit nog sterker het geval. In Wezembeek-Oppem en Kraainem loopt dit aandeel op tot boven de 40%.

Percelen met **appartementen en buildings** nemen dubbel zoveel ruimte in dan in heel Vlaanderen, hoewel deze kadastrale rubrieken in het geheel eerder beperkt blijven. Kraainem, Machelen en vooral Drogenbos zijn de koplopers.

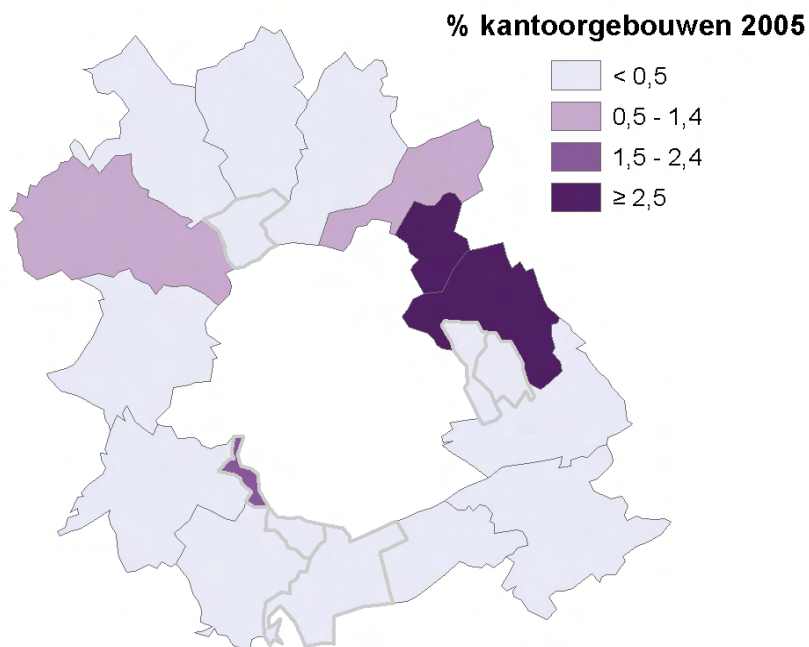
³⁶ Enkel de gekadastrateerde oppervlakte werd in rekening gebracht. Ook niet-genormaliseerde percelen werden niet mee geteld. De percentages hebben dus betrekking op het aandeel van oppervlakte van de desbetreffende kadastrale rubriek in de totale oppervlakte van de bebouwde en onbebouwde percelen.



Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

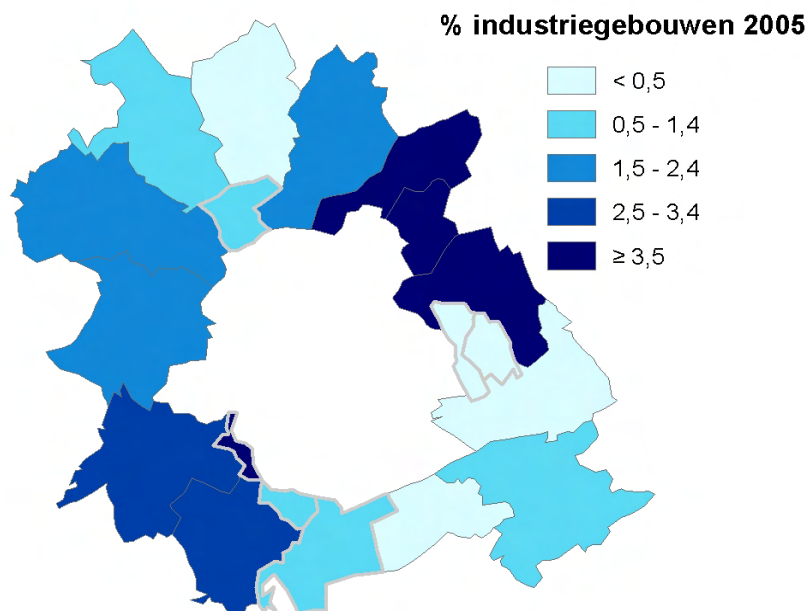
4.1.2. *Oppervlakte voor economische functies is relatief belangrijk*

De oppervlakte van percelen met **kantoorgebouwen** is – hoewel beperkt in de totale oppervlakte - zelfs vijf maal hoger dan in heel het Vlaamse Gewest. In Machelen en Zaventem loopt dit op tot respectievelijk 3,8% en 3,9% van de oppervlakte.



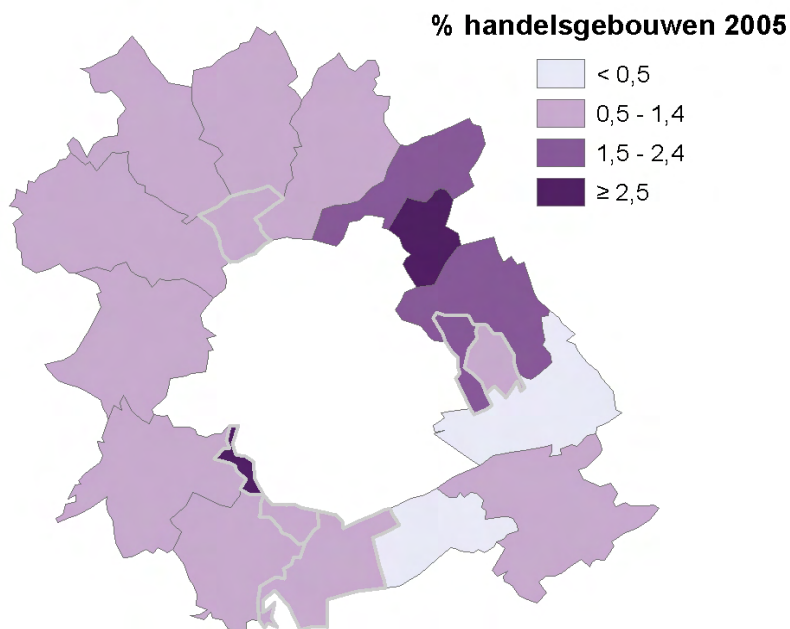
Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Ook percelen voor andere economische functies zoals **ambachts- en industriegebouwen, opslagruimten en gebouwen met handelsbestemming** komen meer voor in de Rand. In Drogenbos loopt de oppervlakte van de percelen voor ambachts- en industriegebouwen zelfs op tot een kwart van de totale gekadastreerde oppervlakte. In de overige faciliteitengemeenten ligt dit aandeel laag. Ook in Sint-Pieters-Leeuw (3,4%), Zaventem (3,9%), Vilvoorde (7,2%) en Machelen (9,4%) nemen ambachten en industrie veel ruimte in.



Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Percelen voor gebouwen met **handelsbestemming** kennen het grootste ruimtebeslag in Machelen (3,2%) en Drogenbos (8,1%).



Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

4.1.3. Oppervlakte voor andere gebouwen

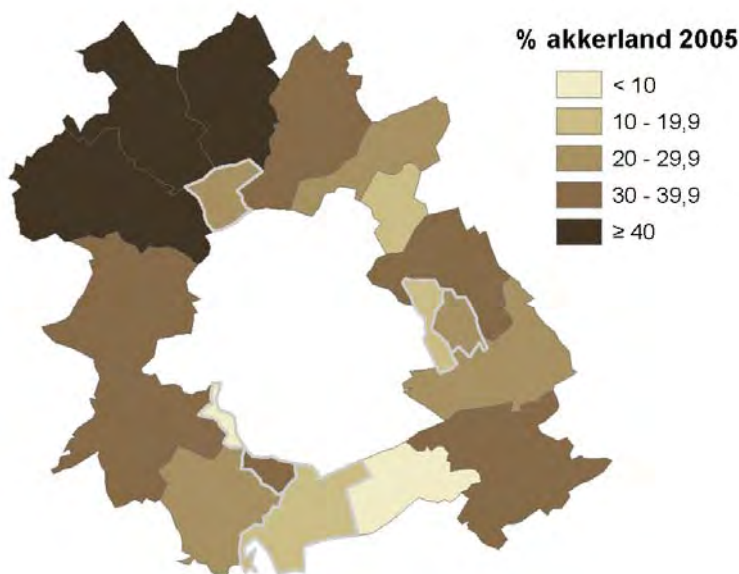
Bekijken we even de percelen voor niet strikt economische activiteiten. **Openbare gebouwen** treffen we relatief vaker aan in de Rand, gebouwen voor **sport en recreatie** minder vaak. Het hogere aandeel van percelen met openbare gebouwen komt op rekening van Zaventem (2,3%), Wemmel (3,1%) en Vilvoorde (6,2%). De oppervlakteaandelen van gebouwen voor **sociale zorg en ziekenzorg, voor onderwijs, onderzoek en cultuur**, en voor **eredienst** zijn slechts een fractie hoger dan in heel Vlaanderen, ondanks de hogere bevolkingsdichtheid.

4.2. Onbebouwde oppervlakte

4.2.1. Minder oppervlakte voor akkerland en grasland

Eén derde van de gekadastreerde oppervlakte in de Vlaamse Rand is **akkerland**. Dat is zo'n 5 procentpunt minder dan in heel Vlaanderen. In de facilititeitengemeenten zakt de oppervlakte akkerland tot één vijfde van de totale oppervlakte.

Percelen met **grasland** zijn goed voor 13,2% van de oppervlakte, zo'n 10 procentpunt onder het Vlaamse gemiddelde. Beersel, Meise, Merchtem en Sint-Pieters-Leeuw komen met méér dan een vijfde grasland in de buurt van het Vlaamse Gewest. Drogenbos, Kraainem, Machelen, Tervuren, Wezembeek-Oppeem en Zaventem tellen nauwelijks grasland.

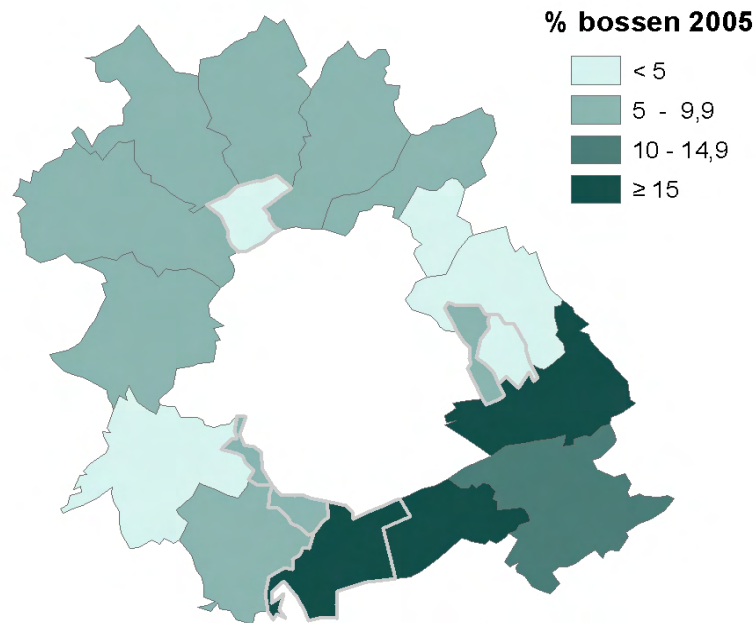


Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

4.2.2. Meer oppervlakte voor bossen, boomgaarden, tuinen en parken

Toch is het begrip *Groene Gordel* géén fictie. Het oppervlakteaandeel van bossen en boomgaarden ligt opmerkelijk hoger dan in Vlaanderen. De **bosgebieden**, waarvan vooral het Zoniënwoud van belang is, liggen geconcentreerd in Sint-Genesius-Rode (28,3% van de totale oppervlakte), Tervuren (38%) en Hoeilaart (58,1%). Anderzijds is slechts een fractie van de Vlaamse Rand erkend als **natuur- of bosreservaat**³⁷, 0,8% van het grondgebied. In heel Vlaanderen bedraagt dit 2,4%. **Boomgaarden** nemen vooral in Beersel (6,3%) en Sint-Pieters-Leeuw (9,3%) veel ruimte in. **Tuinen en parken** bedekken in de Rand ruim dubbel zoveel ruimte als in heel het gewest. Percelen met parken en tuinen zijn voornamelijk in Kraainem (13,8%) en Wezembeek-Oppeem (13,3%) te vinden.

³⁷ Toestand op 01/01/2006, bron AMINAL. Overeenkomstig de indeling van AMINAL werd het natuurreservaat Floordambos-Peutiebos van 9,6 hectare toegekend aan Steenokkerzeel terwijl een klein deel ook op het grondgebied van Vilvoorde (Peutie) ligt.



Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

4.3. Tragere toename van bebouwde oppervlakte

We beschikken over gedetailleerde kadastrale gegevens voor 2005, 1995 en 1985. De oppervlakte van de bebouwde percelen steeg in 20 jaar tijd met 45,1%, maar dit is bijna 4 procentpunt minder dan in heel Vlaanderen. Is er een hoogtepunt bereikt in de Rand? De stedenbouwkundige plannen bepalen uiteraard ook de oppervlakte die nog mag bebouwd worden.

De kadastrale oppervlakte van appartementen steeg met 125%, toch liggen deze cijfers ruim onder de Vlaamse stijging. De oppervlakte huizen en hoeves nam toe met iets meer dan de helft, een kleine 4 procentpunt meer dan in heel Vlaanderen.

De ambachts- en industriegebouwen kenden in de Rand een lichte stijging in oppervlakte, waar deze in heel Vlaanderen veel sterker was. Opslagruimten verdubbelden ruimschoots in oppervlakte, maar ook hier was de groei in heel het Vlaamse Gewest groter.

Anders is het gesteld met de percelen voor kantoorgebouwen: deze vertienvoudigden in de Rand, terwijl in Vlaanderen de toename 'slechts' x3,5 was. Gebouwen met handelsbestemming namen met een kleine helft toe, opnieuw iets sterker dan het Vlaamse gemiddelde.

Gebouwen voor sociale zorg en ziekenzorg en voor nutsvoorzieningen verdubbelden in 20 jaar tijd ruimschoots in bebouwde oppervlakte, een veel sterkere stijging dan in heel het Vlaamse gewest. Gebouwen voor onderwijs, onderzoek en cultuur namen in oppervlakte met 12,2% toe, licht onder het Vlaamse stijgingspercentage. Gebouwen voor recreatie en sport stegen in de Rand relatief iets sterker, met een kleine helft.

Tabel 10 Evolutie van aandeel oppervlakte bebouwde percelen 1985-2005 (1985=100)

	Vlaamse Rand	Arrondissement Halle-Vilvoorde	Provincie Vlaams-Brabant	Vlaams Gewest
appartementen	225	238	265	262
buildings	145	153	164	155
huizen en hoeven	151	152	154	147
bijgebouwen met inbegrip van serres	102	129	134	177
ambachts- en industriegebouwen	101	115	120	132
opslagruimten	217	224	233	240
kantoorgebouwen	1.052	868	625	346
gebouwen met handelsbestemming	146	144	142	138
openbare gebouwen	102	102	105	128
gebouwen voor nutsvoorzieningen	256	290	267	207
gebouwen voor sociale zorg en ziekenzorg	225	243	193	153
gebouwen voor onderwijs, onderzoek en cultuur	112	110	113	115
gebouwen voor eredienst	107	103	105	100
gebouwen voor recreatie en sport	147	158	132	143
andere	113	128	122	99
Totaal bebouwde percelen	145	150	151	149

Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

4.4. Sterkere afname van percelen met landbouwfunctie

De oppervlakte voor landbouwactiviteiten, dus akkerland, grasland en vooral boomgaarden nam sterker af dan in heel Vlaanderen. Dit geldt ook voor woeste gronden. De oppervlakte van recreatieterreinen nam toe, maar minder sterk dan in heel het gewest. De oppervlakte van tuinen en parken verminderde met een kwart, al was de daling in het volledige Vlaams Gewest nog iets sterker. De bossen moesten net als in heel Vlaanderen 2,3% terrein prijsgeven.

Tabel 11 Evolutie van aandeel oppervlakte onbebouwde percelen 1985-2005 (1985=100)

	Vlaamse Rand	Arrondissement Halle-Vilvoorde	Provincie Vlaams-Brabant	Vlaams Gewest
akkerland, niet elders genoemd	88	90	91	91
grasland	89	92	92	93
tuinen en parken	75	73	73	72
boomgaarden	69	71	85	81
bossen	98	98	99	98
woeste gronden	77	81	86	89
recreatieterreinen	109	122	119	127
gekadastrerde wateren	102	104	103	115
gekadastrerde wegenis	58	58	69	90
andere	91	105	108	119
Totaal onbebouwde percelen	88	90	92	92

Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5. WONEN IN DE VLAAMSE RAND

5.1. Tragere groei van woningaanbod

In de Vlaamse Rand steeg het aantal gebouwen sinds 1995 met 6% en het aantal woongelegenheden met 9,6%. Deze groei ligt telkens 1 procentpunt onder de Vlaamse toename in dezelfde periode. In de zes facilititeitengemeenten lag de groei nog wat lager.

Tabel 12 Aantal gebouwen en woongelegenheden in 2005, evolutie sinds 1995 (1995=100)

	Gebouwen		Woongelegenheden	
	aantal	toename sinds 1995	aantal	toename sinds 1995
Vlaamse Rand	151.932	106	165.570	110
faciliteitengemeenten	24.852	104	28.629	107
overige randgemeenten	127.080	106	136.941	110
arrondissement Halle-Vilvoorde	231.112	107	241.592	110
provincie Vlaams-Brabant	430.356	107	454.028	110
Vlaams Gewest	2.507.956	107	2.819.559	111

Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.2. Minder oude gebouwen

De Vlaamse Rand telt relatief minder oude gebouwen (gebouwd vóór 1946), maar ook iets minder recente gebouwen (na 1981). De verschillen tussen de gemeenten onderling zijn groot. Zo dateren in Drogenbos bijna de helft van de gebouwen van vóór 1946. In Merchtem en Meise vormt het patrimonium van recente datum meer dan een kwart van het totale woningbestand.

5.3. Woningtypes

31,2% van de woongelegenheden in de Vlaamse Rand is van het type **open bebouwing**, 21,6% is **halfopen bebouwing**, 28% **gesloten bebouwing** en 19,2% zijn **appartementengebouwen**. Dit wijkt niet zo ver af van het Vlaamse gemiddelde, al zijn er iets meer woongelegenheden in gesloten bebouwing en iets minder in appartementengebouwen. De zes facilititeitengemeenten tellen iets minder woningen in appartementengebouwen en iets meer in open bebouwing. Opnieuw zijn de verschillen tussen de randgemeenten groot. Zo heeft Overijse meer dan 70% woningen in open bebouwing. In Sint-Genesius-Rode en Hoeilaart is meer dan de helft van de woningen gebouwd volgens het open woningtype. Machelen, Vilvoorde en Drogenbos kennen dan weer nauwelijks open bebouwing.

Tabel 13 Aantal woongelegenheden naar type bebouwing, 2005

	Open bebouwing	Halfopen bebouwing	Gesloten bebouwing	Appartementsgebouw
Vlaamse Rand	31,2	21,6	28,0	19,2
faciliteitengemeenten	32,1	21,8	27,6	18,5
overige randgemeenten	31,0	21,5	28,1	19,4
arrondissement Halle-Vilvoorde	33,5	23,5	27,3	15,7
provincie Vlaams-Brabant	38,3	21,5	23,5	16,6
Vlaams Gewest	31,8	20,2	26,2	21,7

Bron: FOD Financiën (Kadaster) via FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.4. Comfortniveau van de woningen

5.4.1. Hogere woonoppervlakte per inwoner

Elke inwoner van de Vlaamse Rand ($35,2\text{m}^2/\text{inw.}$) heeft gemiddeld $1,8\text{ m}^2$ **woonoppervlakte** méér ter beschikking dan in heel Vlaanderen ($33,4\text{m}^2/\text{inw.}$) (cijfers 2001). In de zes faciliteitengemeenten ($36,9\text{m}^2/\text{in}$) is dat zelfs $3,5\text{ m}^2$. Enkel Drogenbos, Machelen, Sint-Pieters-Leeuw en Vilvoorde duiken onder het gemiddelde van het Vlaamse Gewest.

5.4.2. Types van comfortniveau

Het comfortniveau van de woningen in de Vlaamse Rand is hoger dan het Vlaamse gemiddelde. We onderscheiden vier comfortniveaus:

- bij woningen zonder klein comfort ontbreekt één of ontbreken beide van de volgende comfortkenmerken: WC met waterspoeling en badkamer;
- woningen met klein comfort hebben een badkamer en WC;
- woningen met middelmatig comfort zijn de woningen met badkamer, WC en centrale verwarming;
- woningen met groot comfort zijn de woningen uitgerust met badkamer, WC, centrale verwarming, een keuken van 4m^2 of een geïntegreerde keuken, een telefoon of GSM en een auto.

Tabel 14 Aandeel woningen naar comfortniveau, 2001

	Zonder klein comfort	Klein comfort	Middelmatig comfort	Groot comfort
Vlaamse Rand	4,1	14,9	14,5	66,5
faciliteitengemeenten	3,9	9,1	14,9	72,2
overige randgemeenten	4,1	16,1	14,5	65,3
arrondissement Halle-Vilvoorde	4,6	18,2	13,5	63,7
provincie Vlaams-Brabant	4,7	17,7	14,1	63,5
Vlaams Gewest	4,9	25,0	14,0	56,0

Bron: Socio-economische Enquête 2001, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via gemeentelijk woondossier provincie Vlaams-Brabant.

De Vlaamse Rand telt ruim 10 procentpunt meer woningen met groot comfort dan heel het Vlaamse Gewest en bijna 11 procentpunt minder woningen met hoogstens klein comfort. De zes faciliteitengemeenten doen het nog wat beter dan de dertien overige randgemeenten. Positieve uitschieters zijn Kraainem, Overijse, Sint-Genesius-Rode en Wezembeek-Oppem met meer dan driekwart van het woningbestand met hoog comfortniveau. Negatieve uitschieters zijn Vilvoorde en Sint-Pieters-Leeuw die met meer dan een kwart woningen met hoogstens klein comfort in de buurt van het Vlaamse gemiddelde komen.

5.4.3. Betere isolatie en lager energieverbruik

De woningen in de Vlaamse Rand zijn beter geïsoleerd dan in heel Vlaanderen. **Dubbele beglazing** treffen we in vier procentpunt meer woningen aan, **geïsoleerde daken** in 5,7 procentpunt. Wat **geïsoleerde buitenmuren en verwarmingsbuizen** betreft, zijn er nauwelijks verschillen. De faciliteitengemeenten doen het opnieuw beter dan de overige randgemeenten. Drogenbos en Vilvoorde scoren over de hele lijn minder goed dan Vlaanderen in zijn geheel.

In de Rand zijn meer woningen uitgerust met **centrale verwarming** dan in het hele Vlaamse gewest, waarbij de faciliteitengemeenten er weer bovenuit steken (cijfers 2001). De recentere ouderdom van het woningpatrimonium heeft daar mee te maken. In Kraainem en Wezembeek-Oppem hebben zelfs méér dan negen woningen op tien centrale verwarming.

In de Vlaamse Rand worden beduidend meer woningen **met aard- of stadsgas verwarmd**, 9,4 procentpunt meer dan in het Vlaamse Gewest (cijfers 2001). Alle overige verwarmingsbronnen komen dan ook minder voor. In de faciliteitengemeenten loopt het verschil zelfs op tot 17,7 procentpunt. In Drogenbos, Machelen en Vilvoorde worden meer dan zeven woningen op tien met aardgas verwarmd. Asse, Overijse en vooral Merchtem zakken onder het Vlaamse aandeel.

Het **energieverbruik per inwoner** ligt in de Rand lager dan in Vlaanderen als geheel (cijfers 2003). Hetzelfde niveau als het arrondissement Halle-Vilvoorde wordt bereikt.

Tabel 15 Aandeel woningen met isolatie, 2001

	Dubbele beglazing	Dakisolatie	Buitenmuur-isolatie	Isolatie verwarmingsbuizen
Vlaamse Rand	73,0	53,1	34,4	40,7
faciliteitengemeenten	74,9	56,0	33,5	42,5
overige randgemeenten	72,6	52,5	34,6	40,3
arrondissement Halle-Vilvoorde	72,2	52,4	35,8	41,7
provincie Vlaams-Brabant	70,1	50,5	36,1	44,9
Vlaams Gewest	69,0	47,4	34,0	40,9

Bron: Socio-economische Enquête 2001, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via gemeentelijk woondossier provincie Vlaams-Brabant.

5.5. Minder huishoudelijk afval, maar meer restafval

In de Vlaamse Rand wordt minder huishoudelijk afval per persoon geproduceerd, zo'n 86,6 kg per jaar. De dertien niet-faciliteitengemeenten doen het nog een tiental kilo beter. Bekijken we het restafval, dan is de situatie helemaal anders. Elke inwoner in de Vlaamse Rand produceert jaarlijks 25 kilo meer restafval. Wezembeek-Oppem, Meise en vooral Dilbeek blijven wel onder het Vlaamse gemiddelde, terwijl Grimbergen en Linkebeek grotere afvalproducenten zijn.

Tabel 16 Huishoudelijke afvalproductie in kg/inwoner, 2004

	Huishoudelijk afval	Restafval
Vlaamse Rand	466,8	183,7
faciliteitengemeenten	511,6	182,8
overige randgemeenten	457,2	183,9
arrondissement Halle-Vilvoorde	479,4	180,8
provincie Vlaams-Brabant	483,0	152,8
Vlaams Gewest	553,3	159,1

Bron: OVAM en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.6. Hogere rioleringsgraad, lagere zuiveringsgraad

De rioleringsgraad in de Rand ligt 6,9 procentpunten boven het Vlaamse gemiddelde. Met de zuiveringsgraad is het droevig gesteld: slechts van iets méér dan een vijfde van de inwoners wordt het afvalwater gezuiverd, waar dit in heel het gewest haast tweederde van de Vlamingen bedraagt. Merk echter op dat de verschillen tussen de gemeenten bijzonder groot zijn: zo heeft Drogenbos een zuiveringsgraad van 100%, terwijl in Grimbergen, Kraainem, Machelen, Merchtem, Meise, Sint-Genesius-Rode, Vilvoorde, Wemmel en Wezembeek-Oppem niets gezuiverd wordt.

De nakende ingebruikname van het waterzuiveringstation Brussel-Noord, dat ook het water van 7 Vlaamse gemeenten zal zuiveren, zal deze slechte score ongetwijfeld verbeteren.

Tabel 17 Aandeel inwoners aangesloten op riolering en op waterzuiveringsinstallatie, 2005

	Rioleringsgraad	Waterzuiveringsgraad
Vlaamse Rand	93,5	21,4
faciliteitengemeenten	96,6	12,6
overige randgemeenten	92,9	23,4
arrondissement Halle-Vilvoorde	90,5	30,0
provincie Vlaams-Brabant	88,6	35,9
Vlaams Gewest	86,6	64,4

Bron: VMM en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.7. Evenveel eigenaars dan Vlaams gemiddelde

73,7% van de huishoudens uit de Vlaamse Rand was in 2001 eigenaar van zijn woning, 26,3% huurde. Deze cijfers verschillen nauwelijks van het Vlaamse Gewest in zijn geheel. Wel zijn er grote verschillen tussen de gemeenten uit de Rand onderling: in Drogenbos is iets meer dan de helft eigenaar, waar dit in Beersel oploopt tot vier vijfde van de huishoudens.

Tabel 18 Aandeel eigenaars en huurders t.o.v. totaal aantal huishoudens, 2001

	Eigenaars	Huurders
Vlaamse Rand	73,7	26,3
faciliteitengemeenten	72,5	27,5
overige randgemeenten	74,0	26,0
arrondissement Halle-Vilvoorde	76,6	23,4
provincie Vlaams-Brabant	77,3	22,7
Vlaams Gewest	73,8	26,2

Bron: Socio-economische Enquête 2001, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via gemeentelijk woondossier provincie Vlaams-Brabant.

5.8. Iets minder sociale woningen

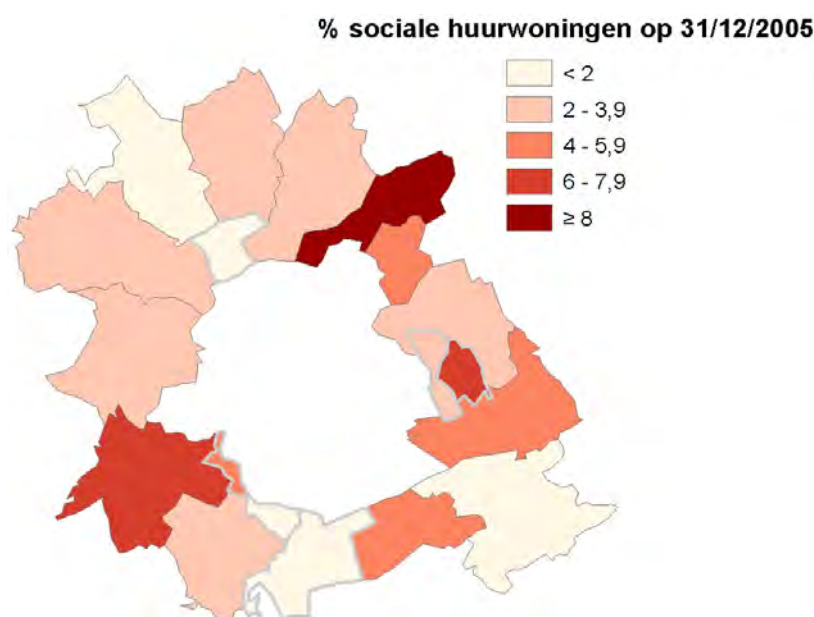
4,2% van het aantal wooneenheden in de Vlaamse Rand is een **sociale huurwoning**, dit aandeel ligt onder het Vlaamse gemiddelde van 4,9%. In de faciliteitengemeenten is het aandeel sociale woningen nog heel wat lager. De intergemeentelijke verschillen zijn echter belangrijker. Linkebeek telt geen sociale huurwoningen, Vilvoorde meer dan 10% van het woningenbestand.

Bekijken we ook even het aantal **kandidaat-huurders op de wachtlijsten** in verhouding tot het aantal huishoudens. In de Vlaamse Rand zijn er heel wat minder wachtenden per 100 huishoudens dan in heel Vlaanderen, respectievelijk 1,8 en 3. In Linkebeek wonen zelfs geen kandidaat-huurders.

Tabel 19 Aandeel sociale huurwoningen in totaal woningbestand en aantal kandidaat-huurders naar woonplaats per 100 huishoudens, 2005

	Sociale huurwoningen	Kandidaat-huurders per 100 huishoudens
Vlaamse Rand	4,2	1,8
faciliteitengemeenten	2,7	1,0
overige randgemeenten	4,5	2,0
arrondissement Halle-Vilvoorde	3,6	1,6
provincie Vlaams-Brabant	3,4	1,9
Vlaams Gewest	4,9	3,0

Bron: VMSW (voorheen VHM) en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.



Bron: VMSW (voorheen VHM) en FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.9. Vastgoedprijzen

5.9.1. Aankoop woning is dure zaak

Een eigen woning verwerven in de Vlaamse Rand is een dure aangelegenheid, veel duurder dan gemiddeld in Vlaanderen. De enige uitzondering geldt voor **appartementen**: deze zijn in de Rand ongeveer even duur als gemiddeld in Vlaanderen. Voor een **kleine of middelgrote woning** moest in 2005³⁸ 51.988 euro meer betaald worden in vergelijking tot het Vlaamse gemiddelde. Voor een grote woning is dit zelfs 130.139 euro meer. Ook een **bouwgrond** kostte in de Vlaamse Rand 47 euro per vierkante meter meer dan in het Vlaamse Gewest. Gemiddeld zijn de faciliteitengemeenten duurder, de intergemeentelijke verschillen zijn groot.

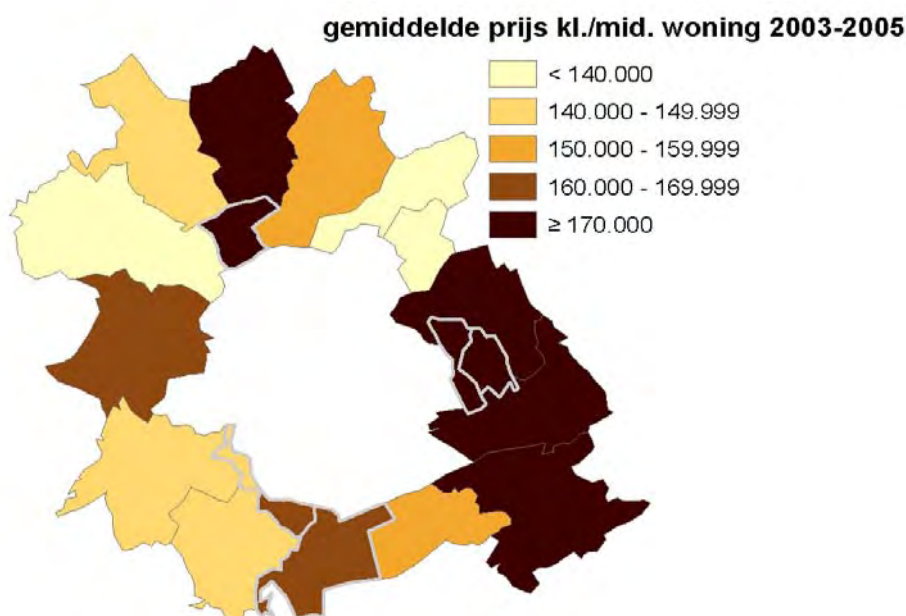
³⁸ De cijfers voor 2005 zijn voorlopige cijfers.

Tabel 20 Gemiddelde aankoopprijs woning en bouwgrond, 2005

	Kleine en middelgrote woning	Grote woning	Appartement	Bouwgrond
Vlaamse Rand	194.609	392.439	143.845	154.957
faciliteitengemeenten	225.335	513.453	188.846	204.852
overige randgemeenten	188.563	351.999	133.575	146.880
arrondissement Halle-Vilvoorde	180.148	345.645	143.743	129.351
provincie Vlaams-Brabant	170.105	313.318	137.632	117.695
Vlaams Gewest	142.263	275.270	147.056	102.489

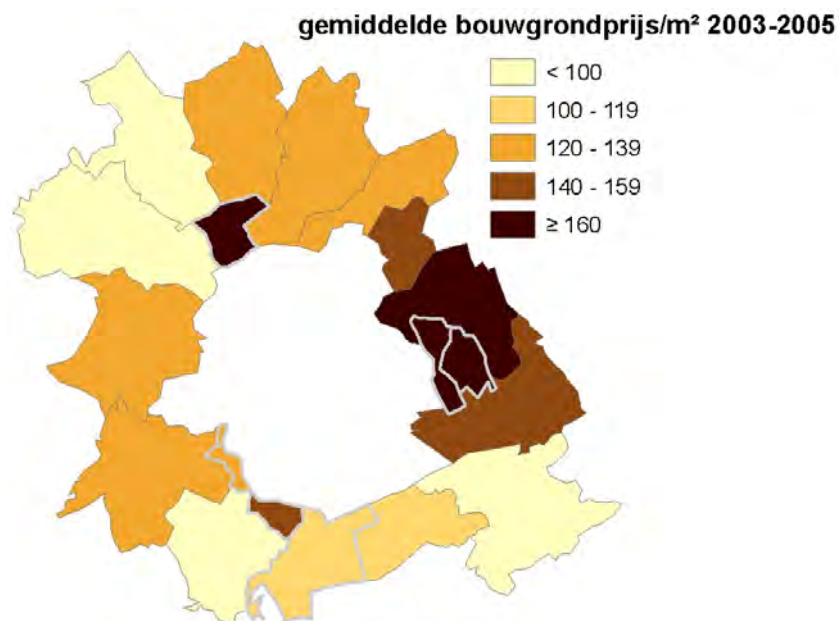
Bron: Stadim, bewerking SVR.

Voor een vergelijking tussen de gemeenten onderling maken we gebruik van driejaarlijkse gemiddelden (2003-2005) om zo toevalsfactoren uit te sluiten. Kleine en middelgrote woningen zijn het duurst in Wezembeek-Oppem en Kraainem en het goedkoopste in Asse, Machelen en Vilvoorde. Appartementen zijn in Wezembeek-Oppem en Sint-Genesius-Rode haast dubbel zo duur als in Asse. De vraag naar woningen en de druk op de vastgoedprijzen, zijn niet alleen hoog in de residentiële gemeenten maar ook in de gebieden in en rond de tewerkstellingspolen zoals de luchthaven van Zaventem.



Bron: Stadim, bewerking SVR.

De **vierkante meter bouwgrond** kost in Kraainem, Machelen, Wezembeek-Oppem en Zaventem méér dan het dubbele van de prijzen in Asse en Merchtem in het noorden, Beersel, Sint-Genesius-Rode, Hoeilaart en Overijse in de zuidelijke Rand. Er zit blijkbaar een druk op de bouwgrond in en rond de economische polen omdat daar concurrentie is met economische functies en de bevolking aangroeit.

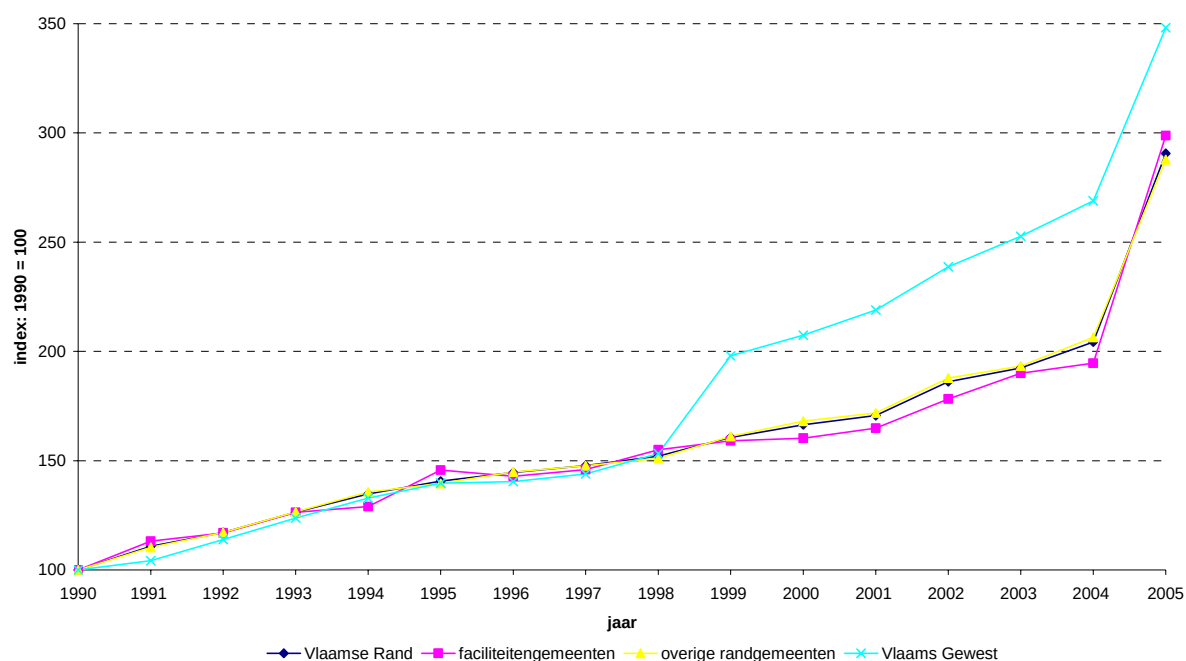


Bron: Stadim, bewerking SVR.

5.9.2. Evolutie vastgoedprijzen

Bekijken we ook even de evolutie sinds 1990. Tot 1998 loopt de prijsevolutie voor **kleine en middelgrote woningen** in de Rand gelijk met deze in heel het Vlaamse Gewest. Van dan af is de toename echter heel wat kleiner dan in heel het gewest. Op alle niveaus is de stijging echter explosief, met nog een bijzonder sterke stijging tussen 2004 en 2005.

Figuur 6 Evolutie prijzen kleine en middelgrote woningen, 1990-2005

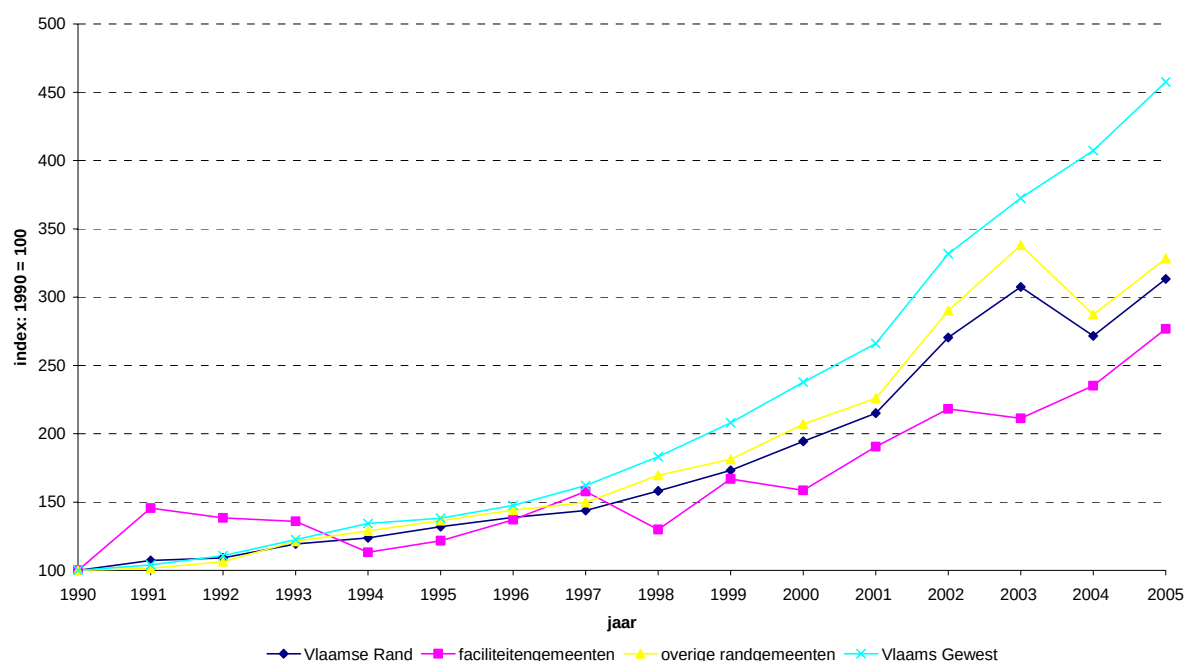


Bron: Stadim, bewerking SVR.

Op vijftien jaar tijd verdubbelde de aankoopprijs van **appartementen** in de Rand. In de niet-faciliteitengemeenten was de stijging nog sterker. In heel het Vlaamse Gewest werden appartementen echter 2,5 maal duurder.

De **bouwgrondprijzen** zijn op vijftien jaar tijd verdrievoudigd, en in het Vlaamse Gewest zelfs verviervoudigd.

Figuur 7 Evolutie bouwgrondprijzen per vierkante meter, 1990-2005



Bron: Stadim, bewerking SVR.

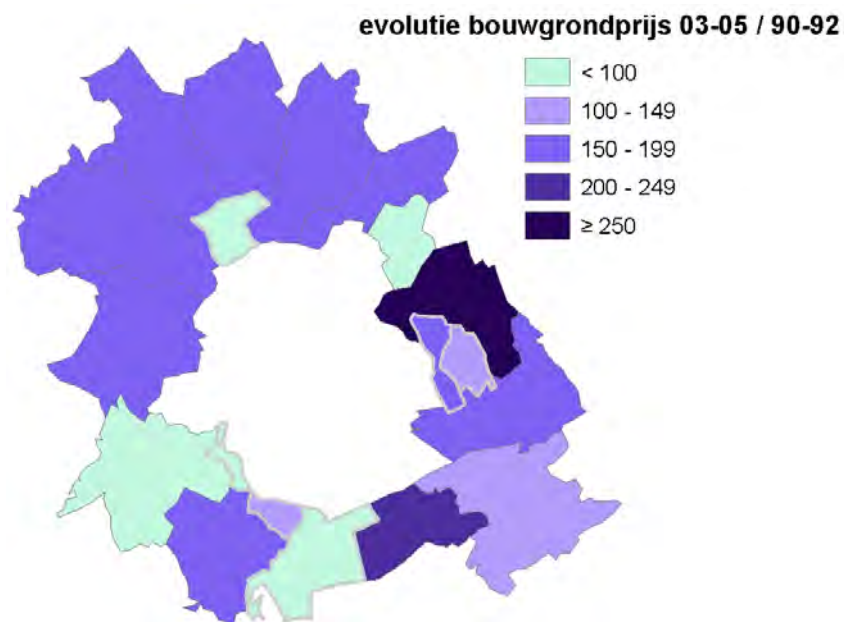
Samenvattend ziet de evolutie er als volgt uit:

Tabel 21 Evolutie gemiddelde prijs woning, bouwgrond 1990-2005 (1990=100)

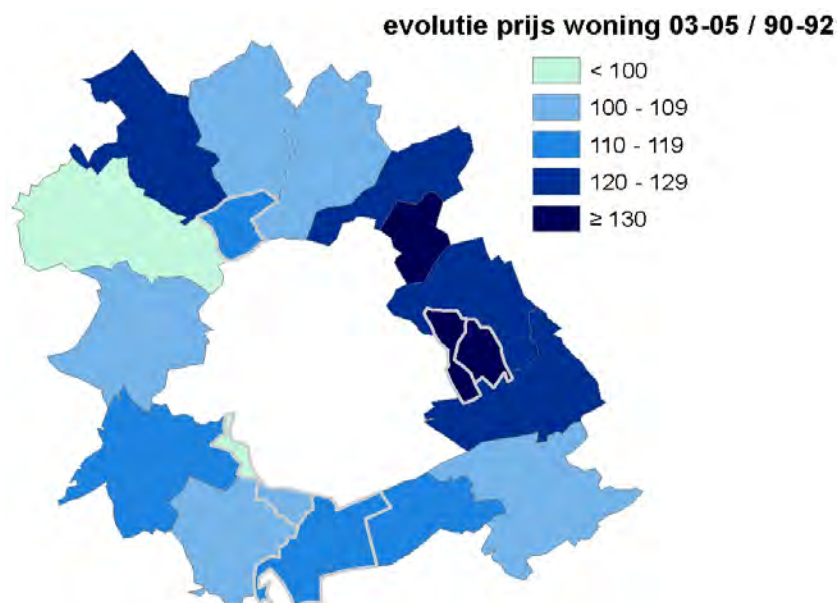
	Kleine en middelgrote woning	Grote woning	Appartement	Bouwgrond	Bouwgrond per m ²
Vlaamse Rand	291	174	191	314	313
faciliteitengemeenten	299	172	222	264	277
overige randgemeenten	288	189	184	333	328
arrondissement Halle-Vilvoorde	286	166	193	313	349
provincie Vlaams-Brabant	291	163	207	329	394
Vlaams Gewest	348	170	343	353	458

Bron: Stadim, bewerking SVR.

Voor de vergelijking op gemeentelijk niveau vergelijken we het gemiddelde voor de driejarige periode 1990-1992 met 2003-2005. De prijs van kleine en middelgrote woningen steeg het sterkst in Kraainem en Machelen en het minst in Asse en Drogenbos. Appartementen werden vooral in Merchtem, Sint-Genesius-Rode en Beersel duurder. In Kraainem en Overijse was de prijsstijging nog niet de helft. De prijzen per vierkante meter bouwgrond verdrievoudigden in Vilvoorde en verviervoudigden in Zaventem. De kleinste stijgers zijn Drogenbos en Sint-Genesius-Rode.



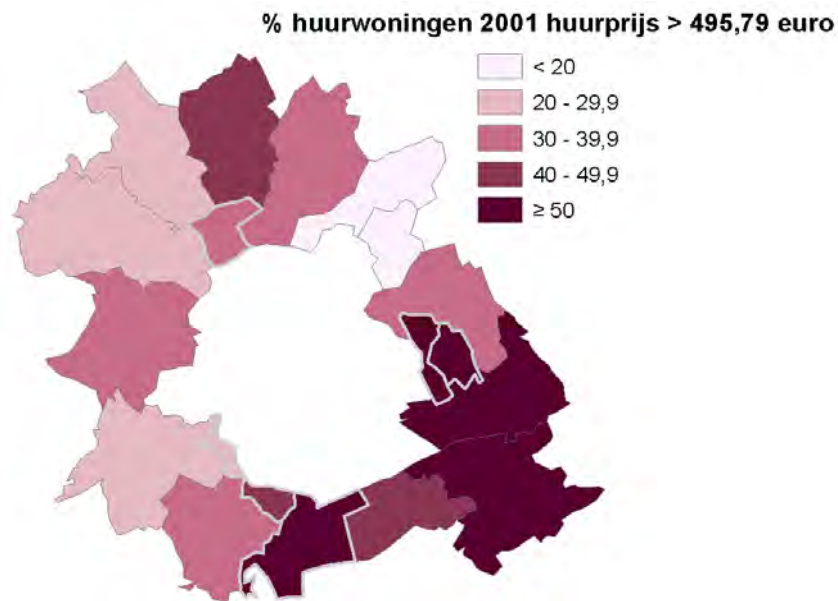
Bron: Stadim, bewerking SVR.



Bron: Stadim, bewerking SVR.

5.10. Hoge huurprijzen

Niet alleen de verwerving van een eigen woning in de Vlaamse Rand is een pak duurder dan het Vlaamse gemiddelde. Dit geldt ook voor huurwoningen op de particuliere markt. In 2001 was de huurprijs van een derde van de woningen boven de 495 euro per maand (20.000 oude Belgische franken), waar dit in heel Vlaanderen nog geen zevende was. De facilititeitengemeenten zijn gemiddeld nog een pak duurder dan de overige randgemeenten. De verschillen tussen de gemeenten zijn nog groter, met Overijse als duurste gemeente en Vilvoorde en Machelen als goedkoopste gemeenten.



Bron: Socio-economische Enquête 2001, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

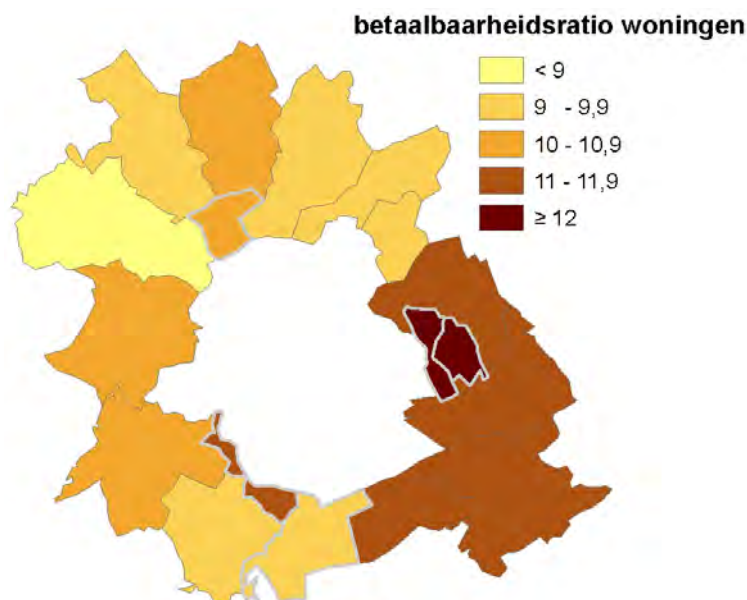
5.11. Wonen ook duur in verhouding tot het hoge inkomen

Zowel het kopen van een woning of bouwgrond als het huren van een woning is in de Rand een pak duurder dan gemiddeld in Vlaanderen. Randbewoners hebben echter gemiddeld ook een hoger inkomen. Is wonen dan ook relatief duurder in de Rand?

De meest recente inkomensgegevens dateren van 2003 (aanslagjaar 2004). Als we de **verkoopprijzen van het onroerend goed relateren aan het gemiddelde inkomen**, blijken kleine en middelgrote woningen, bouwgronden en grote woningen in de Rand nog steeds duurder dan het Vlaamse gemiddelde.³⁹ Enkel appartementen zijn wat goedkoper. Het probleem van betaalbaar wonen is dus reëel. De zes facilititeitengemeenten zijn systematisch duurder dan de ruimere rand.

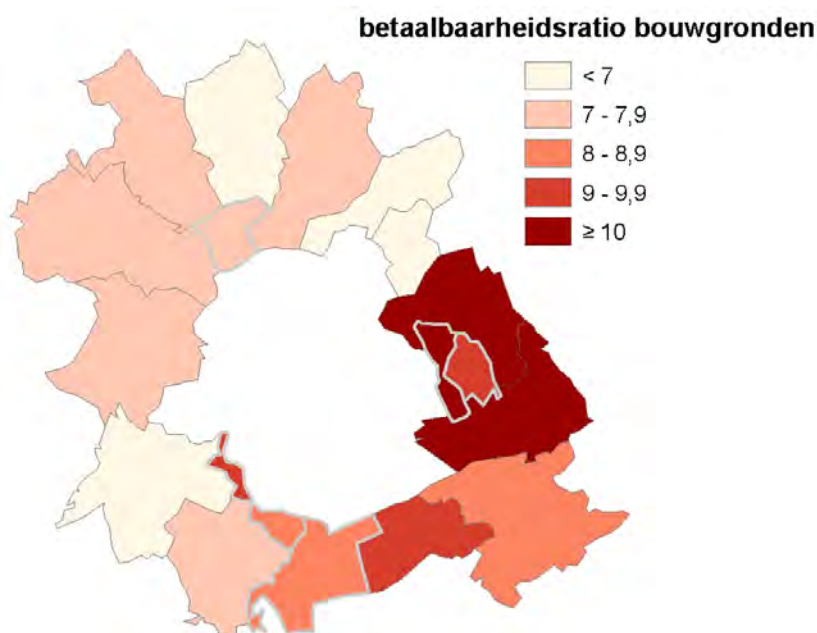
Voor vergelijking tussen de verschillende gemeenten gebruiken we voor de vastgoedprijzen het gemiddelde voor de driejarige periode 2003-2005. In verhouding tot het gemiddelde inkomen zijn kleine en middelgrote woningen het duurste in Wezembeek-Oppem en Kraainem en het goedkoopste in Asse en Beersel. De prijzen van appartementen in functie tot het gemiddelde inkomen zijn het hoogste in Wezembeek-Oppem, Kraainem en Sint-Genesius-Rode. In Asse, Linkebeek, Zaventem en Merchtem zijn de appartementen het best betaalbaar voor inwoners.

³⁹ De betaalbaarheidsratio is de verhouding van de gemiddelde verkoopprijs van vastgoed in verhouding tot het gemiddelde jaarlijkse netto-inkomen. Een cijfer van 20 voor een grote woning wil bijvoorbeeld zeggen dat 20 gemiddelde jaarinkomens nodig zijn om één gemiddelde grote woning te kopen.



Bron: Stadim, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Bouwgronden zijn in relatie tot het gemiddelde inkomen het minst betaalbaar in Wezembeek-Oppem, Kraainem, Tervuren en Zaventem. Vilvoorde, Sint-Pieters-Leeuw, Meise en opnieuw Asse zijn het goedkoopste binnen de Vlaamse Rand.



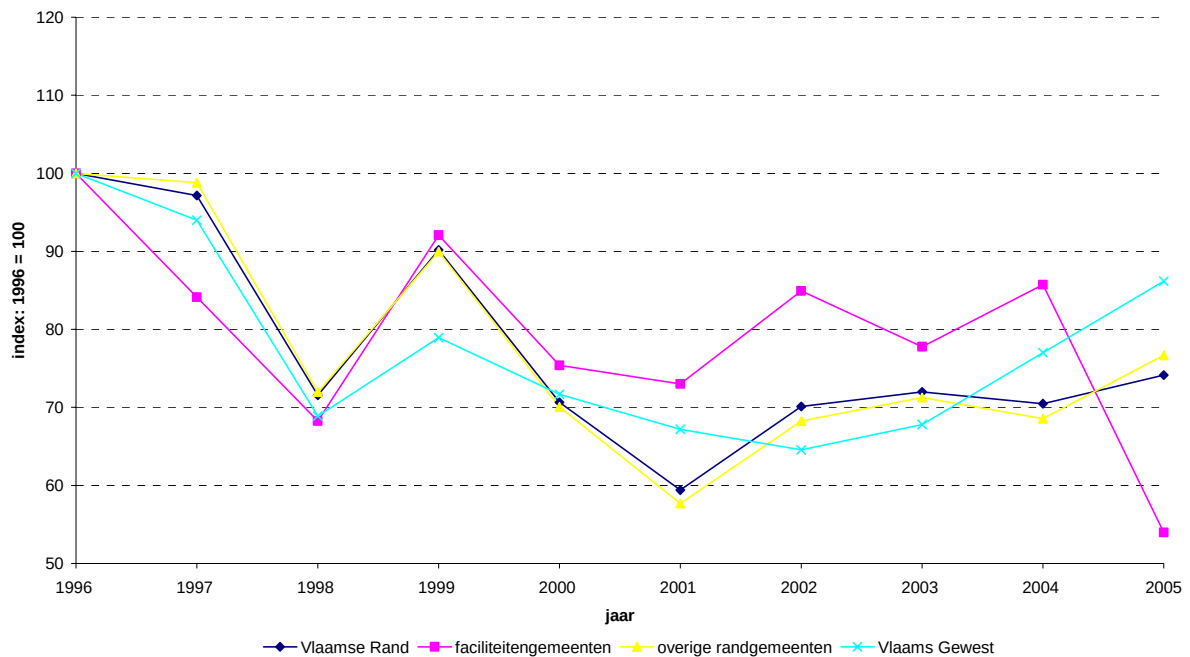
Bron: Stadim, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.12. Bouwconjunctuur

Wat het aantal **bouwvergunningen** betreft, beschikken we over cijfers sinds 1996. Op gemeentelijk niveau zijn de schommelingen te groot om zinvolle vergelijkingen te maken. We beperken ons tot de evoluties op de hogere aggregatieniveaus.

Het dieptepunt in de residentiële nieuwbouwactiviteiten situeert zich in de periode van laagconjunctuur 2001-2002. Zowel in heel het Vlaamse Gewest als in de Vlaamse Rand daalde in vergelijking met 1996 het aantal **bouwvergunningen voor eengezinswoningen** en de totale oppervlakte van de nieuwe woongebouwen, met telkens een relatief sterkere daling in de Rand. Het aantal vergunde wooneenheden steeg in dezelfde periode in de Rand half zo sterk als in heel Vlaanderen.

Figuur 8 Evolutie bouwvergunningen gebouwen met één woning, 1996-2005



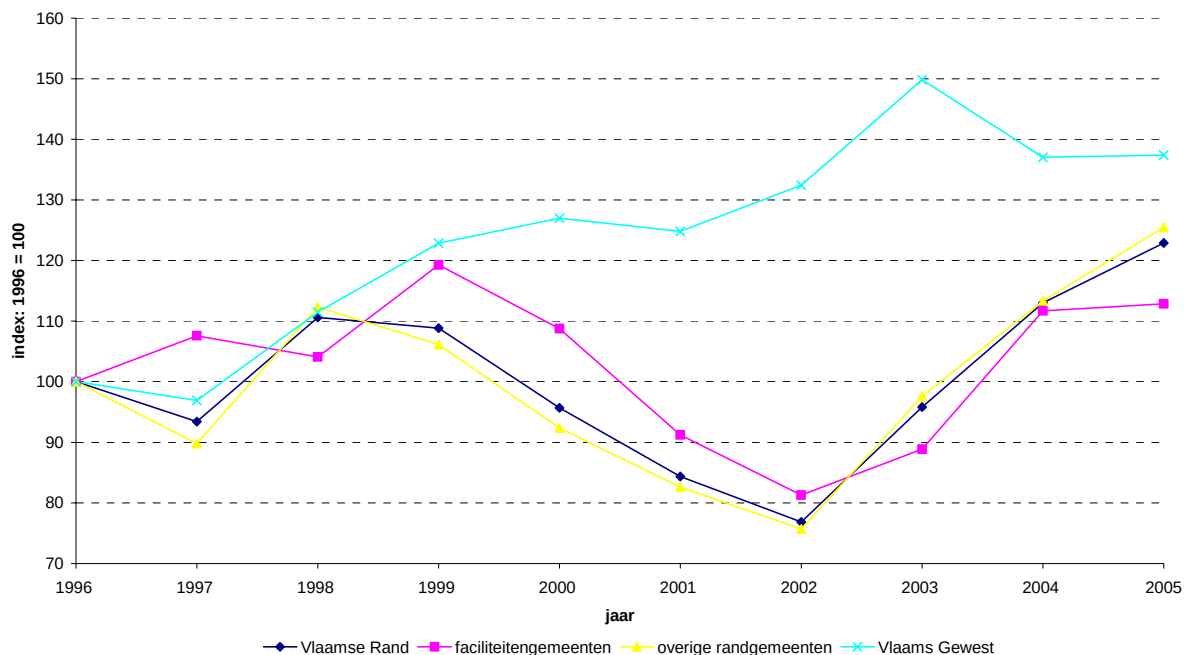
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Opvallend is de explosieve toename van het aantal **vergunningen voor flats**, in Vlaanderen met 92% en in Rand zelfs met 123%. Het aandeel flats in het totale aantal vergunde wooneenheden steeg in de Rand van een kwart naar de helft, in de buurt van het cijfer voor heel Vlaanderen.

Wellicht mede door deze evolutie stellen we een scherpe daling in de **gemiddelde oppervlakte per wooneenheid** vast. Deze daling was sterker in de Rand dan in heel Vlaanderen, al is de oppervlakte per wooneenheid er gemiddeld nog enkele vierkante meters groter.

Het aantal **vergunningen voor de renovatie van woongebouwen** steeg in het Vlaamse Gewest bijna continu. In de Vlaamse Rand werd een dieptepunt in 2002 opgetekend. Sindsdien was er een sterke toename.

Figuur 9 Evolutie renovatievergunningen residentiële bouw, 1996-2005



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

5.13. Kleiner wordende bouwgronden

Hierboven stelden we al vast dat de gemiddelde woonoppervlakte per woongelegenhed sterk afneemt. Kunnen we dezelfde evolutie waarnemen wat de bouwgrondgrootte betreft? De gemiddelde bouwgrondgrootte schommelt door de jaren heen nogal. In het Vlaamse Gewest lijkt zich een dalende trend af te tekenen. In de Vlaamse Rand eveneens, al is er de laatste twee jaren opnieuw een toename.

Tabel 22 Gemiddelde grootte van de bouwpercelen, 1990 en 2005

	2005	1990
Vlaamse Rand	11,9	11,8
faciliteitengemeenten	12,5	13,0
overige randgemeenten	11,8	11,6
arrondissement Halle-Vilvoorde	10,7	11,9
provincie Vlaams-Brabant	10,5	12,6
Vlaams Gewest	9,7	12,5

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Voor de gemeenten werken we met driejaarlijkse gemiddelden. In Vilvoorde en Machelen werden de kleinste gemiddelde oppervlakten bouwpercelen verkocht, in Hoeilaart, Sint-Genesius-Rode en Overijse de grootste.

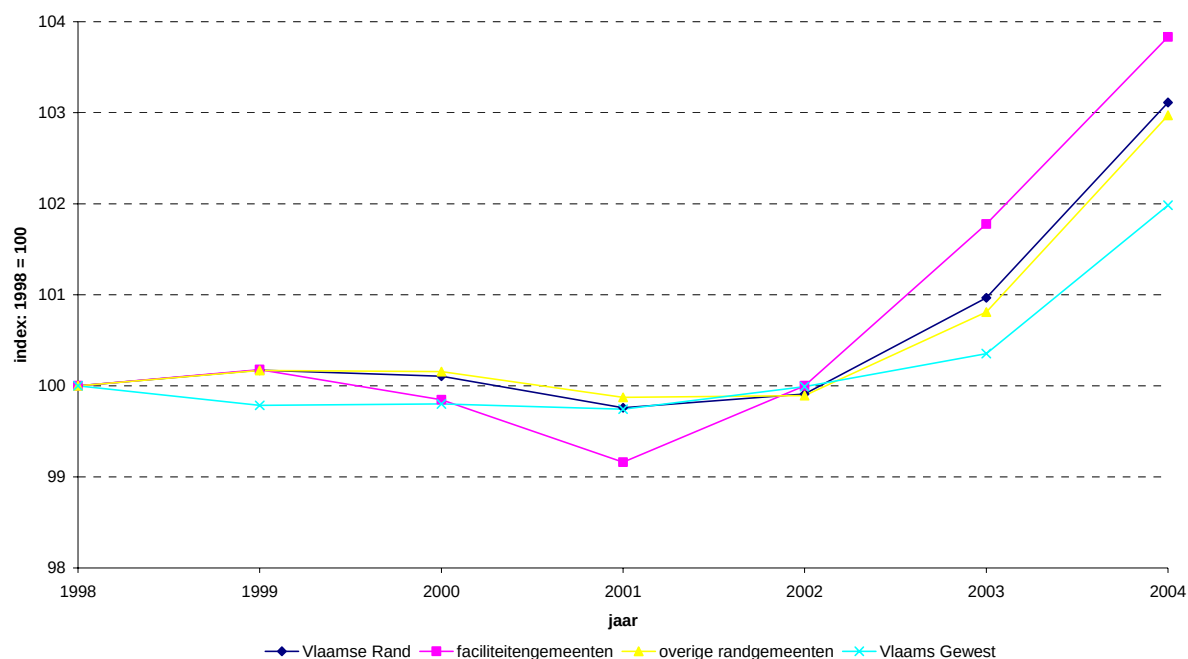
6. ECONOMISCHE STRUCTUUR EN ARBEIDSMARKT

6.1. Aantal ondernemingen

6.1.1. Oprichten, sluiten en faillissement van ondernemingen

Vergelijken we 2004 met 1998, dan merken we dat er 3,1% ondernemingen bijkwamen tegenover 2% in heel Vlaanderen. De verschillen zijn echter niet groot en de groei speelt zich enkel af in de economisch sterke jaren 2003 en 2004.

Figuur 10 Evolutie aantal ondernemingen, 1998-2004



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

In de periode 1998-2004 is **de oprichtingsgraad**⁴⁰ gemiddeld genomen gelijk aan deze in het Vlaamse Gewest en verdwijnen er zelfs relatief iets meer ondernemingen. De turbulentie⁴¹ is in de Rand groter dan in heel Vlaanderen. De nettogroeiratio⁴² bedraagt 0,3%, tegenover 0,5% in het Vlaamse Gewest.

6.1.2. Overwicht van tertiaire ondernemingen

In de Rand treffen we opmerkelijk minder ondernemingen in de **primaire sector** aan, 5,7%, tegenover 10,5% in heel het gewest (cijfers 2004).

Ook het aandeel ondernemingen in de **secundaire sector**⁴³ ligt met 15% een kleine 5 procentpunt onder het Vlaamse gemiddelde. Sinds 1998 zien we een kleine afname van het

⁴⁰ De oprichtingsgraad is het aantal oprichtingen in procent van het aantal actieve ondernemingen.

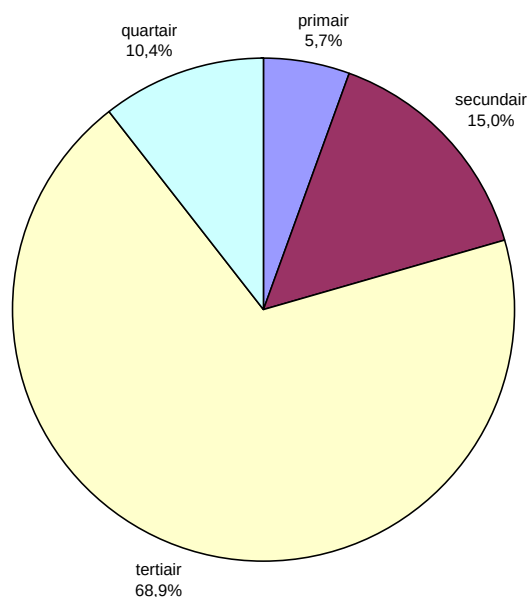
⁴¹ De turbulentie is de som van oprichtingen en stopzettingen in procent van het aantal actieve ondernemingen.

⁴² De nettogroeiratio is het saldo tussen aangroei en stopzettingen in procent van het aantal actieve ondernemingen.

⁴³ Volgens de NACEBEL1-nomenclatuur. Primaire sector: secties A Landbouw, Jacht en Bosbouw en B Visserij. Secundaire sector: secties C Winning van delfstoffen, D Industrie, E Productie en distributie van elektriciteit, gas en water en F Bouwnijverheid. Tertiaire sector in enge zin: secties G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's, motorrijwielen en consumentenartikelen, H Hotels en restaurants, I Vervoer, opslag en communicatie, J Financiële instellingen, K Onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven en P Huishoudens. Quartaire sector: secties L Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen, M Onderwijs, N Gezondheidszorg en

aantal ondernemingen in de secundaire sector, terwijl Vlaanderen in zijn geheel ongeveer een status quo optekent.

Figuur 11 Ondernemingen per sector in de Vlaamse Rand, 2004



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

De belangrijkste sector, in aantal ondernemingen uitgedrukt, is de **tertiaire sector**. Haast viervijfde van de ondernemingen is actief in groot- en detailhandel; reparatie van auto's, motorrijwielen en consumentenartikelen; hotels en restaurants; vervoer, opslag en communicatie; financiële instellingen; onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven en huishoudens. Dit is zo'n tien procentpunt boven het Vlaamse gemiddelde. In de faciliteitengemeenten stijgt dit aandeel zelfs tot 84,8%, maar het is Zaventem dat het hoogste aandeel tertiaire ondernemingen noteert. Sinds 1998 groeide het aantal ondernemingen in de tertiaire sector zelfs een procentpunt sneller dan in heel Vlaanderen.

Ondernemingen uit de **quartaire sector** zijn in de Vlaamse Rand minder aanwezig dan in heel Vlaanderen. Het aantal ondernemingen stijgt, maar er treedt geen inhaalbeweging op t.o.v. het Vlaamse Gewest.

Tabel 23 Evolutie van aantal actieve ondernemingen per sector, 1998-2004 (1998=100)

	Primair	Secundair	Tertiair	Quartaair
Vlaamse Rand	86	98	105	111
faciliteitengemeenten	83	102	104	111
overige randgemeenten	86	97	105	112
arrondissement Halle-Vilvoorde	87	99	105	113
provincie Vlaams-Brabant	88	99	105	116
Vlaams Gewest	91	100	102	117

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

maatschappelijke dienstverlening, O Overige gemeenschapsvoorzieningen, sociaal-culturele en persoonlijke diensten en Q Extraterritoriale organisaties en lichamen.

6.2. Slagkracht van de ondernemingen

6.2.1. Hoge toegevoegde waarde per werknemer, lagere investeringsratio en rendabiliteit

In een volgende stap gaan we na wat de economische slagkracht is van de ondernemingen. We doen daarvoor een beroep op de jaarrekeningen die in de Balanscentrale van de Nationale Bank neergelegd worden. Deze gegevens worden verwerkt door Bureau Van Dijk op de *Belfirst-DVD's*. Deze methode heeft een aantal beperkingen. Ten eerste gaat het enkel om die ondernemingen die wegens het boekhoudrecht verplicht zijn een *jaarrekening* neer te leggen. Als dusdanig gaat het om de meeste NV's, BVBA's en CV's. Ten tweede hebben deze gegevens betrekking op de *locatie van de maatschappelijke zetel* van de onderneming. Ook de prestaties van eventuele (productie)vestigingen elders in het gewest of het land worden dus meegerekend. Het concept gaat dus uit van de beslissingstructuur van de onderneming. De indicatoren over omzet, toegevoegde waarde, investeringen en rendabiliteit moeten dus gelezen worden als volgt: *“Over hoeveel omzet, toegevoegde waarde, investeringen en rendabiliteit worden in de ondernemingen gelegen in de Vlaamse Rand beslissingen genomen?”*⁴⁴

Tabel 24 Omzet van de ondernemingen met zetel in de betreffende locatie x 1.000 euro, toegevoegde waarde per werknemer in euro, investeringen gedeeld door de toegevoegde waarde in % en nettorendabiliteit van het eigen vermogen na belastingen in %, 2004

	Omzet	Toegevoegde waarde / werknemer	Investerings / toegevoegde waarde	Nettorendabiliteit
Vlaamse Rand	39.346.287	86178	13,9	8,0
faciliteitengemeenten	1.600.532	83372	18,7	38,4
overige randgemeenten	37.745.755	86340	13,6	7,0
arrondissement Halle-Vilvoorde	48.981.729	83.091	14,7	9,2
provincie Vlaams-Brabant	57.665.788	83.523	16,6	7,1

Bron: NBB, Bureau van Dijk, bewerking SVR.

Het overgrote deel van de **omzet** wordt gerealiseerd in de bedrijven met ondernemingszetel in de niet-faciliteitengemeenten, met Machelen, Vilvoorde en vooral Zaventem op kop. Zaventem alleen is goed voor de helft van de omzet van de ondernemingen met zetel in de Rand.

De **toegevoegde waarde per werknemer** ligt in de Vlaamse Rand hoger dan in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. De sectorstructuur van de ondernemingen biedt hiervoor een verklaring (hoog aandeel tertiaire bedrijvigheid). De hoogste toegevoegde waarde per werknemer wordt gerealiseerd door ondernemingen met zetel in Tervuren, Meise, Wezembeek-Oppeem en Linkebeek. Ook Grimbergen, Sint-Genesius-Rode en de werkgelegenheidspolen Machelen en Zaventem scoren sterk. Deze indicator geeft een beeld van de productiviteit van de bedrijven met zetel in de Rand.

De **investeringen per eenheid toegevoegde waarde** in de Rand zijn lager dan in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. Dit heeft wellicht te maken met de hoge tertiairiseringsgraad van de economie in de Vlaamse Rand. In de tertiaire sector liggen de investeringen gewoonlijk veel lager dan in de secundaire sector.

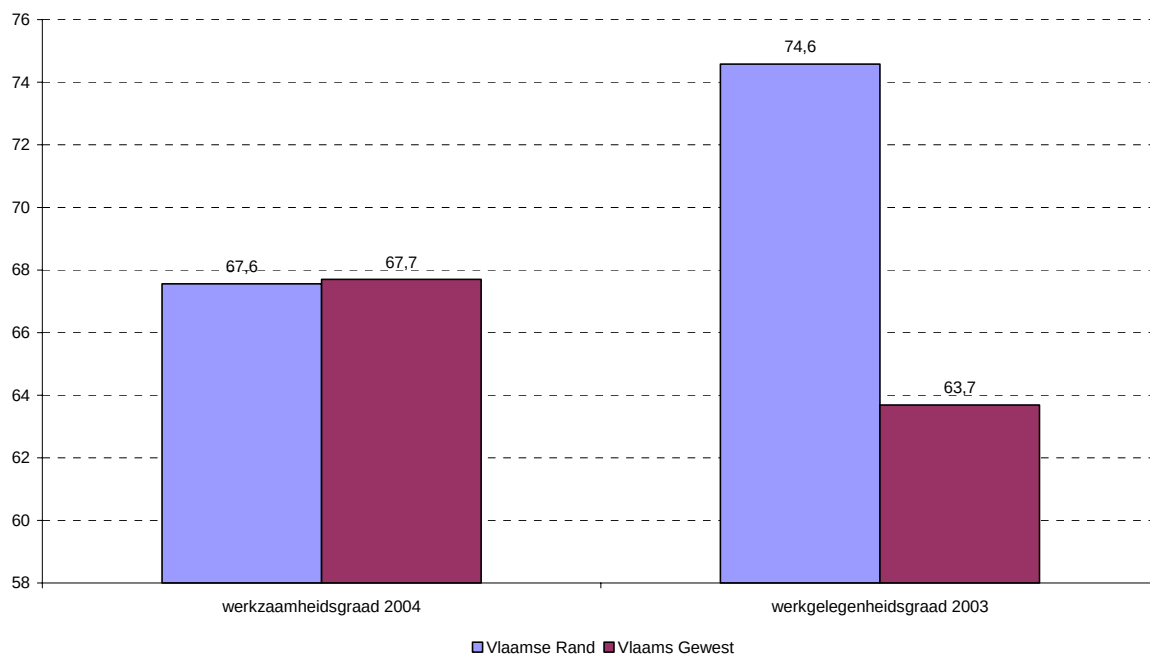
De **nettorendabiliteit** van het eigen vermogen na belastingen geeft aan hoeveel winst de middelste onderneming uit het betreffende gebied (mediaan) op haar eigen vermogen genereert. Deze indicator ligt in de Vlaamse Rand onder de niveaus van Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant.

⁴⁴ Dit stukje bouwt voort op een eerdere publicatie van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (voorheen APS): Brunello Inge, Goethals Michael en Vergeynst Thierry, *Stativaria 35. De economische slagkracht van ondernemingen. Economic Decision Power, evolutie en ruimtelijk spreidingspatroon*, Brussel, 2005.

6.3. Tewerkstellingspool

De **werkzaamheidsgraad**⁴⁵ is met 67,6% in de Rand ongeveer even hoog als het Vlaamse gemiddelde (cijfers 2004). De **werkgelegenheidsgraad**⁴⁶ is met 74,6% bijna 11 procentpunt hoger dan gemiddeld in Vlaanderen (63,7%) (cijfers 2003).

Figuur 12 Arbeidsmarktindicatoren, 2003/2004



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, RSVZ, RSZ, bewerking Steunpunt WAV.

De zes facilitéitengemeenten doen het op het gebied van arbeidsmarkt minder goed dan de andere gemeenten in de Rand. De werkgelegenheidsgraad bedraagt er maar de helft van deze in de niet-facilitéitengemeenten. In de niet-facilitéitengemeenten ligt de werkgelegenheidsgraad ruim 17 procentpunten boven deze in heel Vlaanderen.

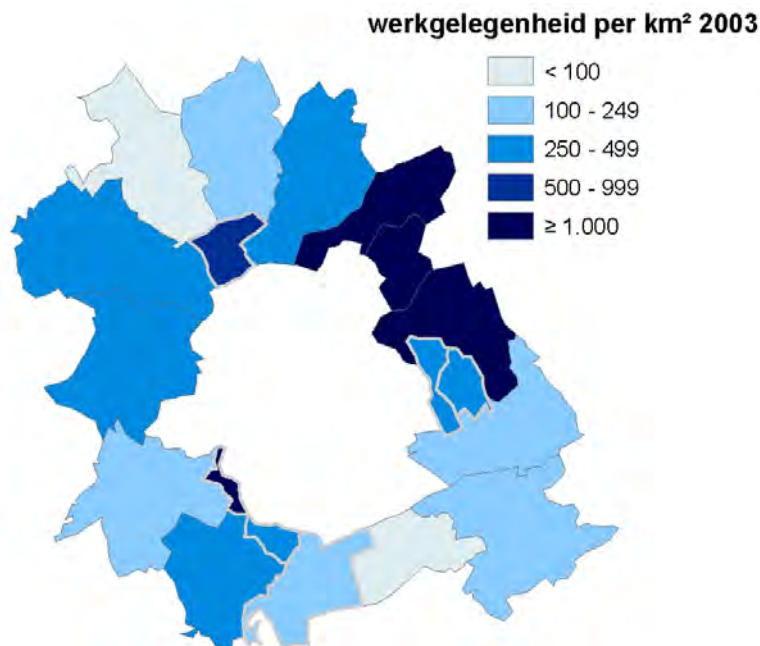
Opnieuw zijn de intergemeentelijke verschillen groot. Drogenbos en Vilvoorde hebben een werkgelegenheidsgraad boven de 100%, Machelen en Zaventem zelfs boven de 200%. Dit betekent dat de ondernemingen er meer jobs aanbieden dan er bevolking op beroepsactieve leeftijd woont. Ze zijn m.a.w. tewerkstellingspolen voor de omgeving. Ook Asse scoort nog boven het Vlaamse gemiddelde. Aan de andere kant hebben we zogenaamde 'slaapgemeenten' waar mensen wonen die buiten het gebied werk hebben gevonden. Tervuren, Hoeilaart en Wezembeek-Oppeem zijn hiervan voorbeelden (minder dan een derde van de inwoners werkt in eigen gemeente).

Het aantal ontvangen **vacatures** steeg in de Rand sinds 1999 met 34%. In heel het gewest was de groei iets sterker. De ruimere rand doet het beduidend beter dan de zes facilitéitengemeenten. Opnieuw blijkt het belang van de tewerkstellingscentra Machelen, Vilvoorde en Zaventem. De Rand was in 2005 goed voor 6,5% van de vacatures in het Vlaamse Gewest, waarmee na enige mindere jaren het niveau van 1999 opnieuw in zicht komt.

⁴⁵ De werkzaamheidsgraad is het aandeel werkenden in de totale bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64j).

⁴⁶ De werkgelegenheidsgraad is het aantal beschikbare arbeidsplaatsen in verhouding tot de bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64j).

Als we het aantal arbeidsplaatsen relateren aan de oppervlakte, wordt de **werkgelegenheidsconcentratie** in de Vlaamse Rand nog duidelijker. De **ruimtelijke** werkgelegenheidsconcentratie in de Rand bedraagt het dubbele van deze in heel Vlaanderen.



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, RSVZ, RSZ, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

De aanwezigheid van **industrieterreinen** faciliteert de vestiging van bedrijven. Volgens het gewestplan beschikt de Vlaamse Rand over 2.315 ha industriezones, waarvan enkel 162 ha in de facilititeitengemeenten is gesitueerd. 1.837 ha zijn effectief ingenomen door bedrijven. Ongeveer 460 ha van het potentiële aanbod zijn gereserveerd door bedrijven of door een projectontwikkelaar. 40 ha zijn nog niet ingenomen maar zijn bouwrijp of kunnen snel worden ontsloten en uitgerust. Ongeveer 490 ha of 10% van de op het gewestplan voorziene industriezones zijn tijdelijk of definitief niet realiseerbaar.

6.4. Werkloosheid

6.4.1. Lage werkloosheidsgraad

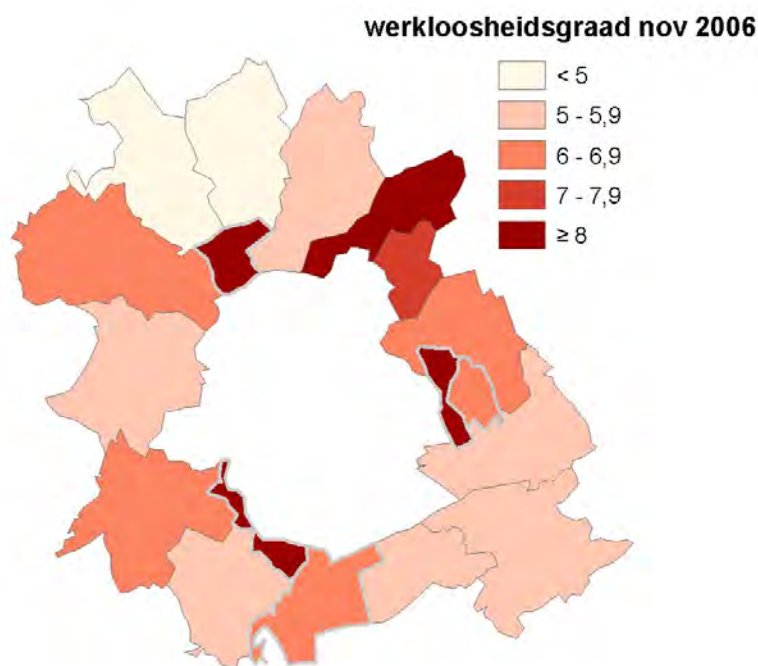
De gegevens betreffende de werkloosheid zijn afkomstig uit de ARVASTAT-databank⁴⁷ van de VDAB. Deze databank bevat een schat aan informatie tot op gemeentelijk niveau (sinds 1999) en wordt maandelijks geactualiseerd. Bij de afronding van deze studie hadden de meest recente gegevens betrekking op november 2006. Onze analyse slaat dan ook op de referteperiode november 1999 – november 2006.

De **werkloosheidsgraad**⁴⁸ bedraagt in de Rand 6,3%, ruim onder het Vlaamse gemiddelde. In de niet-facilititeitengemeenten is dit nog een fractie lager. Toch blijven ook deze gemeenten boven het peil van Halle-Vilvoorde of Vlaams-Brabant. Op alle aggregatieniveaus ligt de werkloosheidsgraad bij mannen lager dan bij vrouwen.

De verschillen tussen de gemeenten zijn opnieuw groot. De laagste werkloosheidscijfers vinden we in Meise en Merchtem, de hoogste in Vilvoorde en in vier van de zes facilititeitengemeenten.

⁴⁷ Zie <http://arvastat.vdab.be>.

⁴⁸ De werkloosheidsgraad is de verhouding tussen het aantal niet-werkende werkzoekenden en de beroepsbevolking (18-64 j).



Bron: VDAB, bewerking SVR.

6.4.2. *Minder jonge, laaggeschoolde en langdurige werklozen, meer etnisch niet-EU15 en werklozen met taalachterstand*

Over alle randgemeenten samen beschouwd is het aandeel van de **jonge werkzoekenden** wat kleiner dan in heel het Vlaamse Gewest.

Tabel 25 Aandeel van werklozen naar leeftijd en scholingsgraad, november 2006

	< 25	25 tot 40 jaar	≥ 40	Laag geschoold	Midden geschoold	Hoog geschoold
Vlaamse Rand	18,7	34,3	46,9	41,3	35,8	23,0
faciliteitengemeenten	18,1	34,7	47,2	32,4	34,2	33,3
overige randgemeenten	18,9	34,3	46,9	43,3	36,1	20,5
arrondissement Halle-Vilvoorde	20,3	32,7	47,0	42,4	36,3	21,2
provincie Vlaams-Brabant	19,9	32,6	47,5	42,7	35,4	21,8
Vlaams Gewest	20,5	33,3	46,2	51,8	33,0	15,2

Bron: VDAB, bewerking SVR.

De werkzoekenden uit de Vlaamse Rand zijn minder **laaggeschoold**⁴⁹ in vergelijking met heel Vlaanderen. Het aandeel **hooggeschoolden** ligt buiten verwachting hoger dan in Vlaanderen wat erop wijst dat er voor deze mensen onvoldoende geschikt werk is in de directe omgeving. In de meer industriële gemeenten Drogenbos, Machelen, Vilvoorde en Sint-Pieters-Leeuw zijn ongeveer de helft van de werkzoekenden laaggeschoold, net als in heel het gewest.

In vergelijking met het Vlaamse Gewest treffen we in de Rand minder **langdurige werkzoekenden** (meer dan 1 jaar) aan. Daarmee zit de Rand op hetzelfde niveau als het arrondissement en de provincie. De faciliteitengemeenten tellen iets meer langdurige werkzoekenden. De gemeentelijke verschillen zijn echter nog belangrijker.

⁴⁹ De VDAB gebruikt volgende definities wat het studieniveau betreft. Hooggeschoold zijn alle personen met een diploma hoger onderwijs van één cyclus, hoger onderwijs van twee cycli en/of een universitair diploma. Middengediplomeerden hebben de derde graad voltooid in het ASO, BSO, TSO of KSO. Laaggeschoolden hebben dat niet.

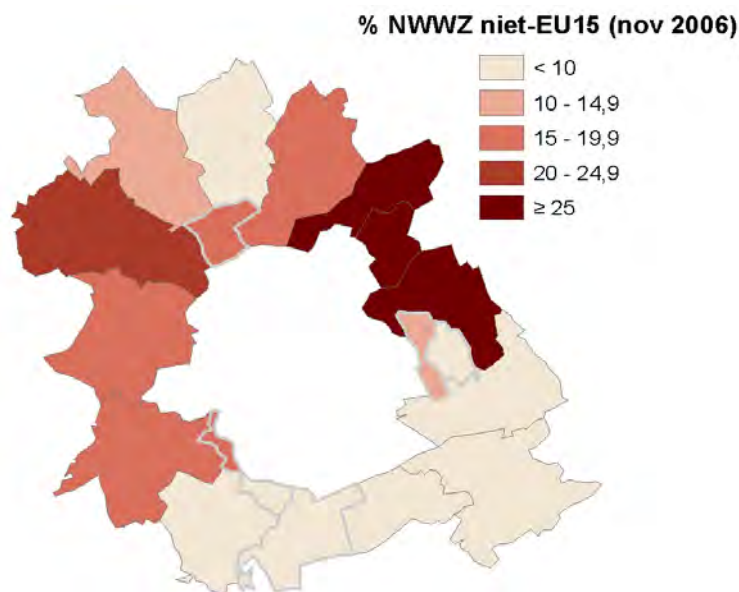
Tabel 26 Aandeel werklozen naar duurtijd en etnische afkomst, november 2006

	< 1 jaar	1 tot 2 jaar	≥ 2 jaar	Etnisch EU15	Etnisch 10 nieuwe lidstaten	Etnisch Turkije + Maghreb	Etnisch andere niet-EU
Vlaamse Rand	56,5	16,3	27,2	82,1	0,3	11,9	5,7
faciliteitengemeenten	54,4	16,3	29,2	88,7	0,4	6,9	4,0
overige randgemeenten	56,9	16,3	26,8	80,6	0,3	13,1	6,0
arrondissement Halle-Vilvoorde	56,5	16,1	27,4	84,8	0,3	9,9	5,0
provincie Vlaams-Brabant	55,5	15,7	28,8	86,9	0,4	7,3	5,5
Vlaams Gewest	50,8	15,9	33,2	82,8	0,4	11,0	5,7

Bron: VDAB, bewerking SVR.

De VDAB geeft ook gegevens met betrekking tot de **etniciteit**⁵⁰ van de niet-werkende werkzoekenden. De verdeling over de verschillende categorieën loopt in de Vlaamse Rand nogal gelijk met deze in heel het Vlaamse Gewest. In de niet-faciliteitengemeenten is één vijfde van de niet-werkende werkzoekenden etnisch niet afkomstig uit de EU15, heel wat meer dan in Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant of de faciliteitengemeenten. 13,1% van de niet-werkende werkzoekenden in de niet-faciliteitengemeenten komt uit de Maghreb of uit Turkije, een hoog percentage.

De intergemeentelijke verschillen zijn groot. Linkebeek telt nauwelijks niet-werkende werkzoekenden van buiten de EU15. In Machelen, Zaventem en Vilvoorde maakt deze categorie meer dan een kwart uit. Deze gemeenten hebben een hoog aandeel niet-werkende werkzoekenden etnisch afkomstig uit Turkije en de Maghreb-landen.



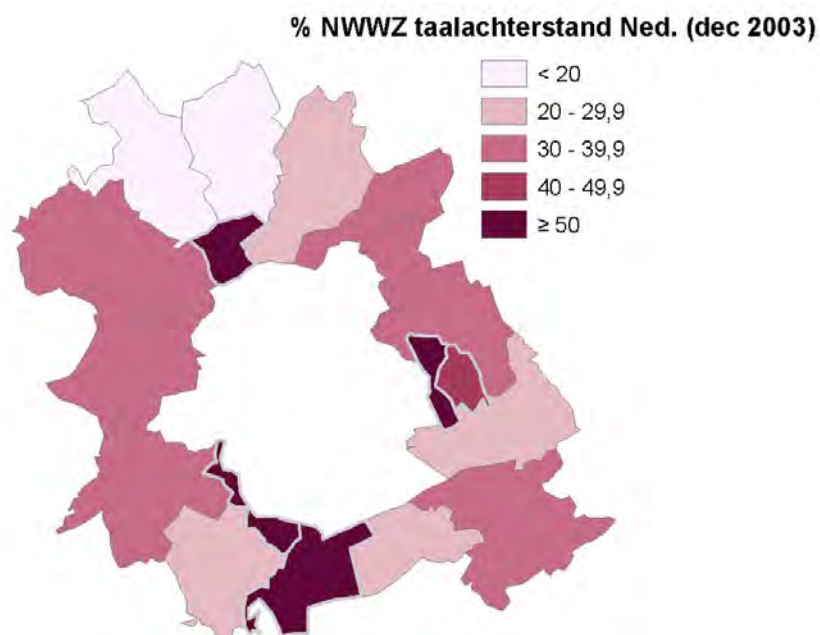
Bron: VDAB, bewerking SVR.

In november 2005 publiceerde de VDAB een studie⁵¹ over het aantal werkzoekenden met **taalachterstand**. Deze studie had betrekking op de niet-werkende werkzoekenden in december 2003. De niet-werkende werkzoekenden in beroepsopleiding werden meegerekend, dus een iets grotere onderzoekspopulatie.

⁵⁰ De VDAB-indeling volgens etniciteit is gebaseerd op nationaliteit, de vrijwillige registratie in het AMI-systeem en een door de dienst databeheer en -analyse ontwikkeld namenzoekprogramma. Hierdoor kunnen werkzoekenden met bijvoorbeeld een Belgische nationaliteit toch als etnisch "allochtoon" gedetecteerd worden. Er worden vier categorieën onderscheiden: etnisch afkomstig uit de EU15, etnisch afkomstig uit de nieuwe lidstaten van de EU, etnisch afkomstig uit Turkije of de Maghreb, en een restcategorie.

⁵¹ VDAB, *Arbeidsmarkttopic 1. Hier spreekt men Nederlands. Werkzoekenden met taalachterstand*, Brussel, 2005. Ook beschikbaar op: http://www.vdab.be/trends/maandverslag/topic2005_nr1.pdf.

Ruim één derde van de niet-werkende werkzoekenden met woonplaats in de Vlaamse Rand staat achter in de **kennis van de Nederlandse taal**. In heel Vlaanderen is dit slechts 10%. In de faciliteitengemeenten heeft de helft van de niet-werkende werkzoekenden een taalachterstand Nederlands. Drogenbos spant de kroon met 62,6% In Merchtem gaat het maar om één op acht niet-werkende werkzoekenden.



Bron: VDAB, bewerking SVR.

6.5. Statuut van werkende bevolking

6.5.1. Minder zelfstandigen in de Rand

85,5% van de werkende bevolking in de Rand doet dat in loondienst, 14,5% als zelfstandige of helper in hoofdberoep. In het Vlaamse Gewest als geheel treffen we relatief iets minder loontrekkenden aan en iets meer zelfstandigen. Wie werkt in de faciliteitengemeenten, doet dat opvallend vaker als zelfstandige. Opnieuw zijn de intergemeentelijke verschillen nog groter met méér dan 40% zelfstandige activiteit in Hoeilaart, Sint-Genesius-Rode en Wezembeek-Oppem en méér dan 90% werkgelegenheid in loondienst in de tewerkstellingspolen Vilvoorde, Drogenbos, Zaventem en Machelen.

Tabel 27 Aantal jobs en aandeel van loontrekkenden en zelfstandigen, 2003

	Aantal jobs	Loontrekkende tewerkstelling	Zelfstandigen en helpers
Vlaamse Rand	175.367	85,5	14,5
faciliteitengemeenten	17.647	68,9	31,1
overige randgemeenten	157.720	87,3	12,7
arrondissement Halle-Vilvoorde	231.317	84,0	16,0
provincie Vlaams-Brabant	392.928	83,6	16,4
Vlaams Gewest	2.388.913	83,3	16,7

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, RSVZ, RSZ, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

6.5.2. Sterke stijging van de loontrekkende tewerkstelling en van zelfstandige arbeid

De **loontrekkende tewerkstelling** in de Vlaamse Rand is goed voor 7,5% van het Vlaamse totaal. In de periode 1993-2003 groeide het aantal loontrekkenden in de Rand haast dubbel zo sterk als in heel Vlaanderen. De toename was ongeveer even sterk als in Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant. De facilititeitengemeenten blijven wat achter. De tewerkstelling steeg het sterkste in Machelen en Drogenbos, maar ook de twee overige tewerkstellingscentra, Vilvoorde en Zaventem, presteerden sterk.

In de economisch zwakkere jaren 2002 en 2003 kende de Vlaamse Rand een fikse daling van de bezoldigde werkgelegenheid, terwijl het Vlaamse Gewest in zijn geheel eerder een stabilisatie kende.

De **zelfstandige activiteit** is in de Vlaamse Rand in de periode 1995-2005 met 36% gestegen. In heel Vlaanderen bedroeg de groei maar de helft hiervan. In de facilititeitengemeenten stellen we haast een verdrievoudiging vast, al moeten we hier omwille van de kleine aantallen voorzichtig zijn in het trekken van conclusies. In de niet-facilititeitengemeenten was de groei niet veel sterker dan in Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en het Vlaamse Gewest.

Zelfstandigen in de Rand zijn opmerkelijk vaker actief in de vrije beroepen en minder vaak in de landbouw en visserij.⁵² De Rand kende sinds 1995 een sterke toename van de zelfstandige activiteit in de sectoren handel en vrije beroepen, boven de gemiddelde Vlaamse groei.

6.5.3. Hoge, nog steeds toenemende tertiëriseringsgraad⁵³ van de loontrekkende tewerkstelling⁵⁴

Bij de verdeling van het aantal ondernemingen naar sector stelden we de grote aanwezigheid van de **tertiaire sector** in de Vlaamse Rand vast met 68,9% van alle ondernemingen. Dit belang wordt bevestigd als we de loontrekkende werkgelegenheid naar sector⁵⁵ bekijken. Liefst 65,5% van de loontrekkende werkgelegenheid speelt zich af in de tertiaire sector tegenover 36,9% in heel het gewest (cijfers 2003). Daarmee overtreft de Rand ook het niveau van Halle-Vilvoorde en Vlaams-Brabant.

De tertiërisering verloopt in de Rand ook sneller dan in Vlaanderen als geheel. Tien jaar terug werkte 53,6% in de tertiaire sector, tegenover 33,4% in Vlaanderen. Het aantal jobs in de tertiaire sector in absolute cijfers groeide in de Rand net als in heel Halle-Vilvoorde met de helft, terwijl dit in heel Vlaanderen slechts een kwart was. De toename was het sterkst in Vilvoorde en Machelen, in Linkebeek echter kromp de tertiaire sector. De terugval gedurende de laatste twee jaren die we bij de totale bezoldigde werkgelegenheid constateerden, merken we ook in de tertiaire sector op.

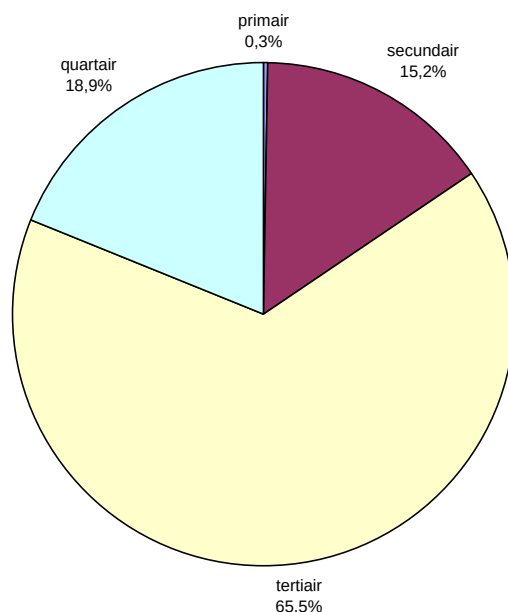
⁵² Op basis van de RSVZ-gegevens onderscheiden we volgende categorieën: landbouw (100) en visserij (200), productie (300), handel (400), vrije beroepen (500), diensten (600) en diverse (000).

⁵³ De tertiëriseringsgraad is de bezoldigde tewerkstelling in de tertiaire sector in procent van de totale tewerkstelling: NACEBEL2 afdelingen 50 tot en met 72, afdeling 74 en afdeling 95.

⁵⁴ De cijfers voor 1993-2002 hebben betrekking op 30 juni, deze voor 2003 op 31 december.

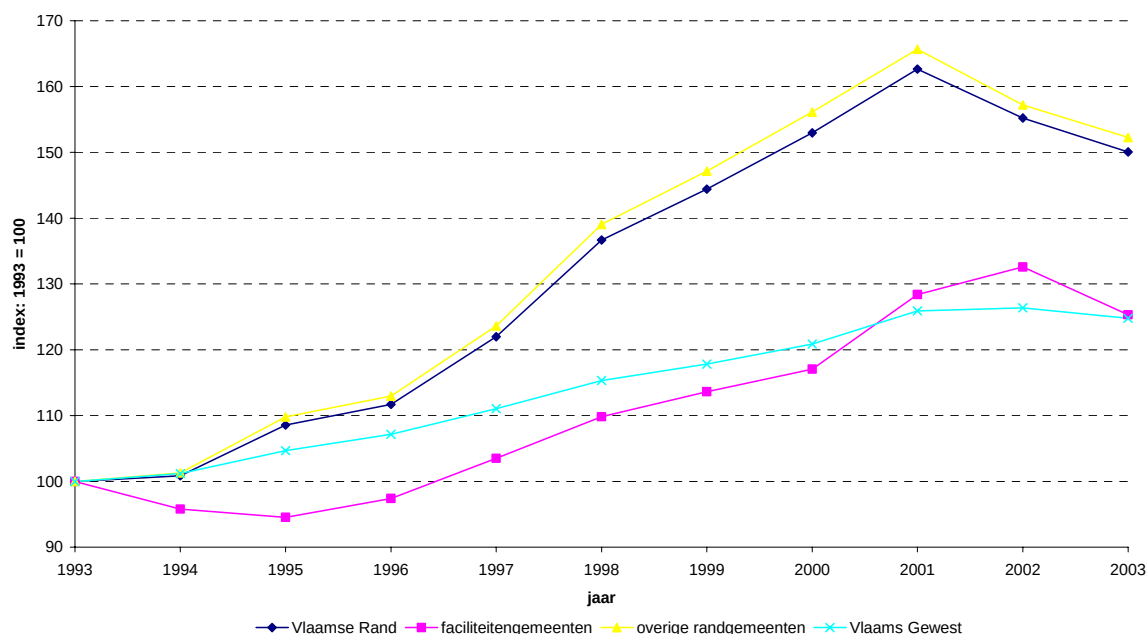
⁵⁵ Volgens de NACEBEL2-nomenclatuur.

Figuur 13 Loontrekkende tewerkstelling naar sector in de Vlaamse Rand, 2003



Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

Figuur 14 Evolutie loontrekkende tewerkstelling in de tertiaire sector, 1993-2003

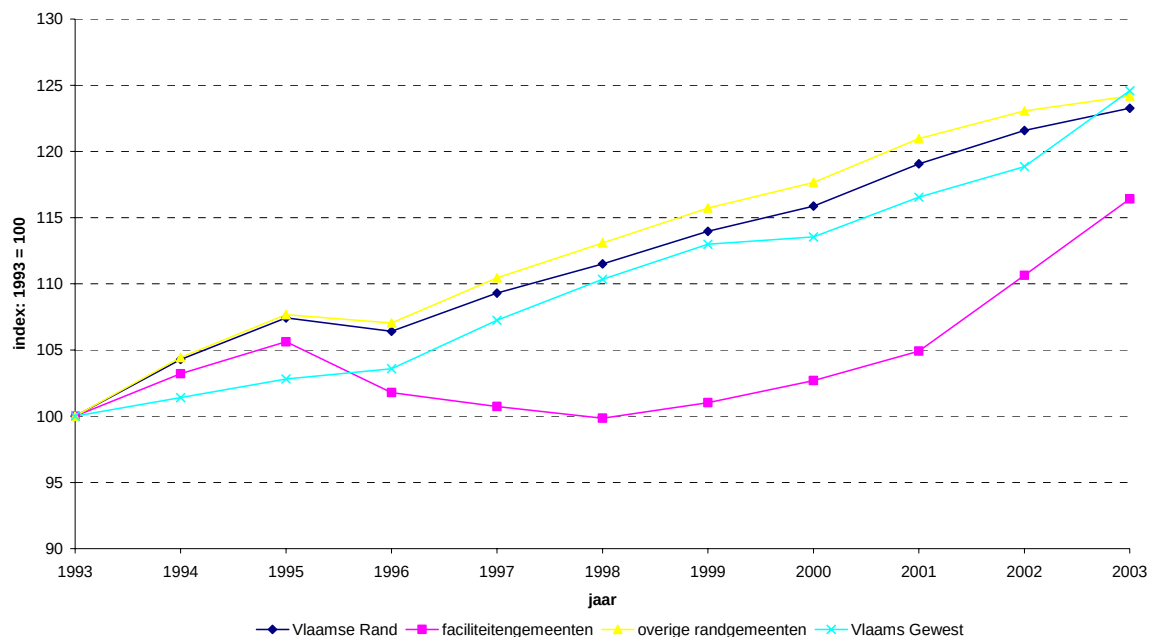


Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

De **quartaire sector** is in de Rand goed voor 18,9% van de totale loontrekkende werkgelegenheid en blijft daarmee ver achter bij het aandeel in heel Vlaanderen (34,6%). Opvallend is dat het aandeel quartaire jobs sinds 1993 niet gestegen is, waar heel Vlaanderen nog een relatieve groei van 3,2 procentpunt noteert. Meer dan de helft van de werkgelegenheid in de quartaire sector situeert zich in Wezembeek-Oppem en vooral Tervuren.

In absolute cijfers groeide de werkgelegenheid in de quartaire sector wel, met ongeveer een kwart en bijna evenveel als in heel Vlaanderen. In Kraainem verdubbelden de jobs in de quartaire sector, enkel Tervuren kende een daling. In de quartaire sector is van een terugval in 2002 en 2003 geen sprake. Blijkbaar zijn deze jobs minder conjunctuurgevoelig dan jobs in de tertiaire sector.

Figuur 15 Evolutie loontrekkende tewerkstelling in de quartaire sector, 1993-2003



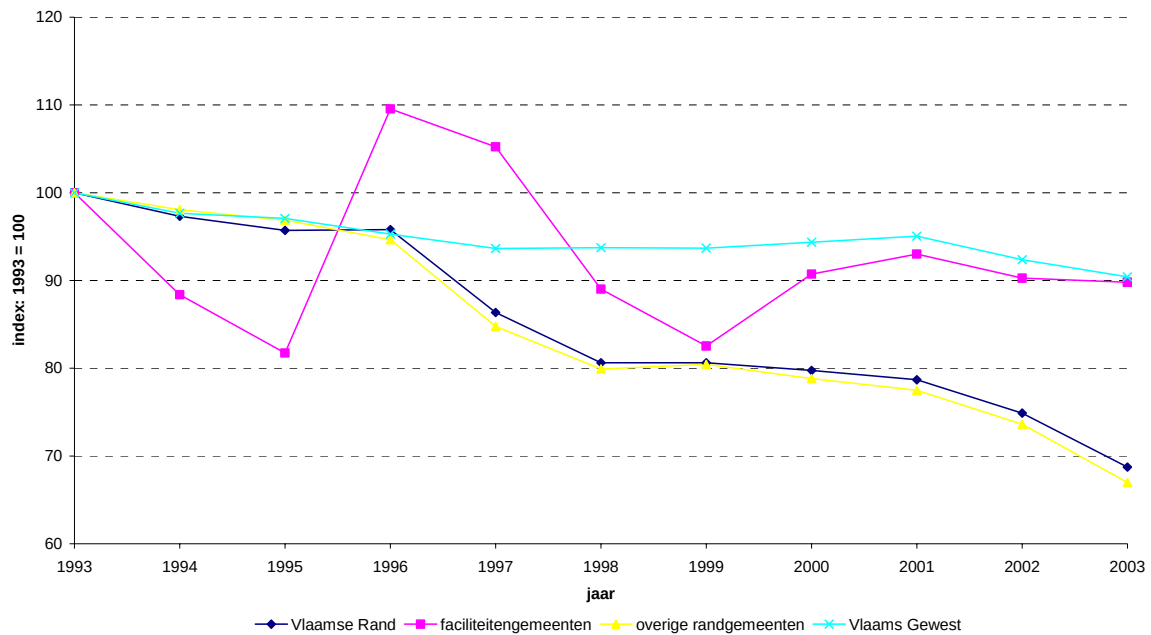
Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

De **secundaire sector**⁵⁶ is goed voor 15,2% van de jobs, tegenover 27,7% in heel Vlaanderen. Het relatieve aandeel jobs in de industrie en bouw verminderde in de Rand sinds 1993 met 12 procentpunt, waar de daling in heel Vlaanderen tot 6,9 procentpunt beperkt blijft. In Sint-Pieters-Leeuw, Linkebeek, Beersel en Drogenbos behoort één derde of meer van de werkgelegenheid tot de secundaire sector.

Ook in absolute cijfers kromp de bezoldigde werkgelegenheid in de secundaire sector in de Vlaamse Rand met 31%. In heel Vlaanderen net zoals in de faciliteitengemeenten bedroeg deze achteruitgang maar tien procent. De desindustrialisering verloopt dus een pak sneller in de niet-faciliteitengemeenten. Enkel Meise, Tervuren en Drogenbos boeken positieve cijfers.

⁵⁶ Secundaire sector: NACE 10 tot en met 45.

Figuur 16 Evolutie loontrekkende tewerkstelling in de secundaire sector, 1993-2003



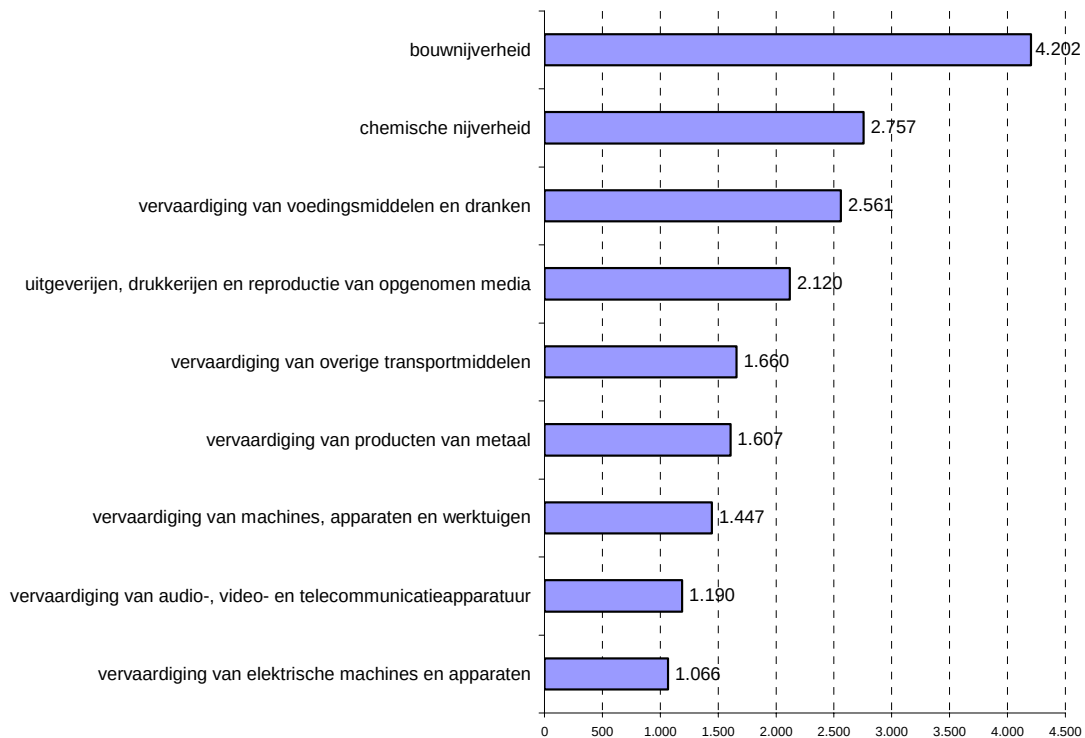
Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

6.5.4. Specialisatie

In de **secundaire sector** is de bouwnijverheid een belangrijke werkgever in de Vlaamse Rand. In de andere Vlaamse regio's is deze sector echter nog belangrijker. De sector van uitgeverijen, vervaardiging van overige transportmiddelen en vervaardiging van telecommunicatie en audioapparatuur zijn wel specialiteiten.⁵⁷

⁵⁷ De specialisatiegraad is het aandeel van de bezoldigde tewerkstelling in een bepaalde sector in een bepaald gebied, vergeleken met het aandeel tewerkstelling van diezelfde sector tegenover de totale bezoldigde tewerkstelling in een ander gebied (in casu het Vlaamse Gewest).

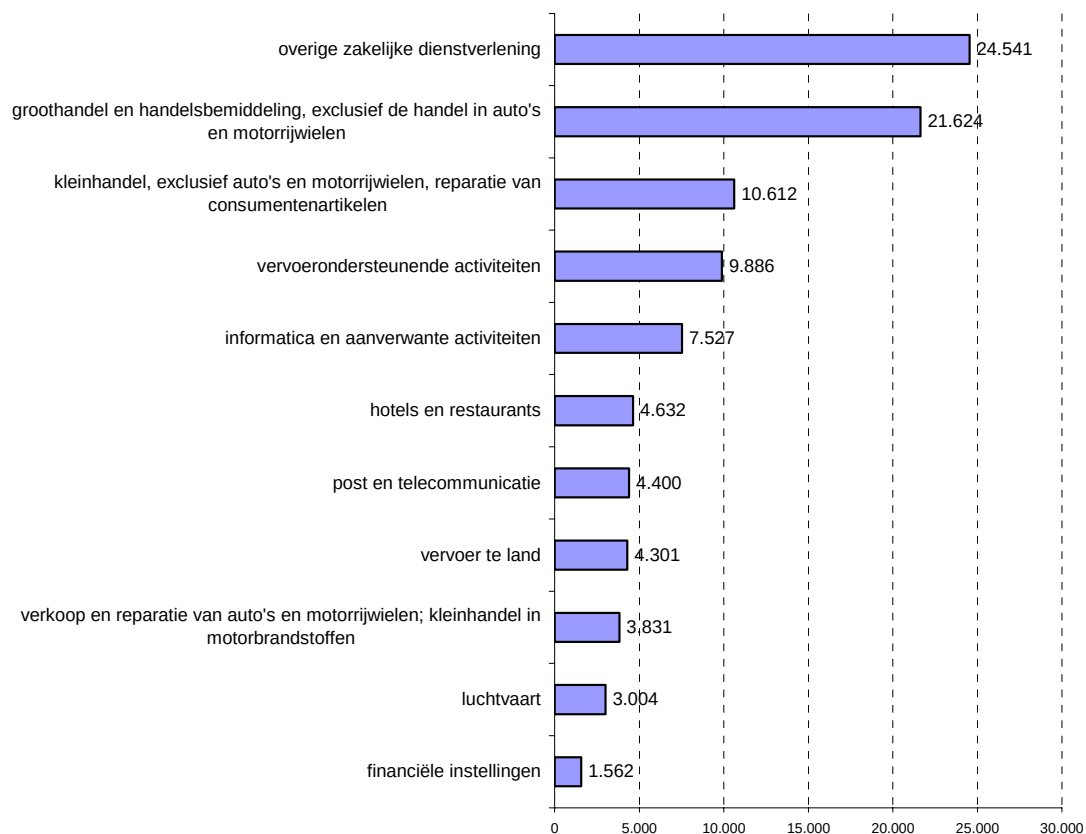
Figuur 17 Loontrekkende tewerkstelling, belangrijkste secundaire sectoren, 2003



Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

De overige zakelijke **dienstverlening** en de groothandel zijn dé grote werkgevers in de Vlaamse Rand. Ze zijn tweemaal zo belangrijk als in het Vlaamse Gewest. De tewerkstelling in de luchtvaart is echter de topspecialiteit, wel 10 maal zo belangrijk als in het Vlaamse Gewest ook al is deze sector in aantal loontrekkenden niet zo omvangrijk. Informaticadiensten (4 maal), verhuur zonder bediening en vervoerondersteunende diensten (3 maal) zijn in de Vlaamse Rand relatief beter aanwezig dan gemiddeld in het Vlaamse Gewest.

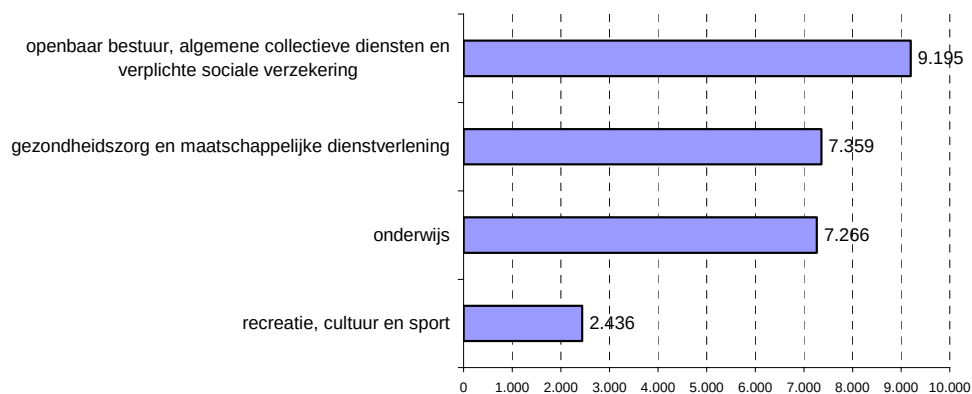
Figuur 18 Loontrekkende tewerkstelling, belangrijkste tertiaire sectoren, 2003



Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

In de **quartaire sector** is de overheid de belangrijkste werkgever in de Vlaamse Rand, gevolgd door onderwijs en gezondheidsinstellingen die eveneens met overheidsteun werken. In het Vlaamse Gewest zijn deze sectoren doorgaans nog belangrijker werkgevers. Het relatief beperkte aanbod aan voorzieningen in de welzijns-, gezondheidssectoren kan dit gedeeltelijk verklaren. De tewerkstelling van huishoudpersoneel door privé huishoudens blijkt wel een particulariteit (2 maal meer) te zijn in de Vlaamse Rand. Dit hangt ongetwijfeld samen met de aanwezigheid van hogere ambtenaren vanuit de Europese en andere internationale instellingen in het Brusselse.

Figuur 19 Loontrekkende tewerkstelling, belangrijkste quartaire sectoren, 2003



Bron: RSZ, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking Steunpunt WAV en SVR.

6.5.5. Hoge (loontrekkende) tewerkstelling in innoverende sectoren

29% van de jobs behoren tot de **kennisintensieve diensten**⁵⁸, exact het dubbele van het Vlaamse gemiddelde 14,5%) (cijfers 2003). De **(medium-)hoogtechnologische industrie**⁵⁹ staat voor 6% van de werkgelegenheid tegenover 7,8% in het gewest. Echter, tweevijfde van alle jobs in de industrie en bouw zijn (medium-)hoogtechnologisch van aard in de Vlaamse Rand, waar heel het Vlaamse Gewest op een aandeel van 28,2% blijft hangen. Een job in de Rand situeert zich dus vlugger in de innoverende sectoren. Opnieuw zijn de verschillen tussen de gemeenten groot.

Ook de creatieve beroepen⁶⁰ zijn met 2,9% van alle jobs relatief sterk aanwezig in de Rand (1,9% Vlaams Gewest).

⁵⁸ Kennisintensieve diensten omvatten de kennisintensieve financiële diensten (financiële instellingen, verzekeringswezen, hulpbedrijven aan financiële instellingen), kennisintensieve hightechdiensten (post en telecommunicatie, informatica, speur- en ontwikkelingswerk), kennisintensieve marktdiensten (vervoer over water, lucht, verhuur en handel in onroerende goederen, verhuur zonder bedieningspersoneel, zakelijke diensten).

⁵⁹ Hoogtechnologische industrie omvat sectoren vervaardiging van kantoormachines en computers, audio-, video- en telecommunicatieapparatuur, medische apparatuur, precisie- en optische instrumenten (NACE 30,32,33).

⁶⁰ Creatieve beroepen omvat informatici en wiskundigen, architecten en ingenieurs, fysici, levens- en sociale wetenschappers, onderwijzend personeel, bibliothecarissen, kunstenaars, designers, beroepen in entertainment, sport en media, managers, zakenlui, financiële deskundigen, advocaten en juridische beroepen, beroepen in gezondheidszorg en technici, verkoopslui in high-end sales en sales management.

7 MOBILITEIT EN VERKEERSVEILIGHEID

7.1. Lijninfrastructuur

De Vlaamse Rand is goed ontsloten, vooral op het gebied van wegen en spoorwegen. Het wegennet is opmerkelijk dichter dan dat in heel Vlaanderen: de gemeente- en gewestwegen zijn ongeveer anderhalf keer dichter, de snelwegen twee en een half keer (cijfers 2000). Dat laatste komt vooral op rekening van de Brusselse Ring, die voor een goed stuk binnen de Vlaamse Rand ligt. Opvallend is het radiale patroon dat gecentreerd is op het hoofdstedelijke gebied van Brussel. Dit maakt bewegingen binnen de Vlaamse Rand zelf, dus niet naar of van Brussel, soms minder gemakkelijk.

7.2. Vervoermiddelen

De inwoners van de Vlaamse Rand bezitten 8,9% van het totale motorvoertuigenpark (exclusief bromfietsen) in Vlaanderen (cijfers 2005). Op tien jaar tijd groeide het voertuigenpark in de Rand nog met 42,6% aan, net het dubbele van de toename in heel Vlaanderen.

Met **725 wagens per 1.000 inwoners** zit de Rand stevig boven het Vlaamse gemiddelde. Dit is hoofdzakelijk op het conto te schrijven van Machelen en Zaventem waar belangrijke autoleasing- en taxibedrijven hun hoofdzetel hebben.

83,8% van de **huishoudens** uit de Rand beschikt over één of meerdere auto's, 3,2 procentpunten boven het Vlaamse gemiddelde (cijfers 2001). De huishoudens hebben opmerkelijk minder bromfietsen en fietsen in de Rand. Opnieuw zijn de intergemeentelijke verschillen groot. In het stedelijke Drogenbos beschikt nog niet de helft van de gezinnen over een fiets tegenover viervijfde van de huishoudens in het meer landelijke Merchtem.

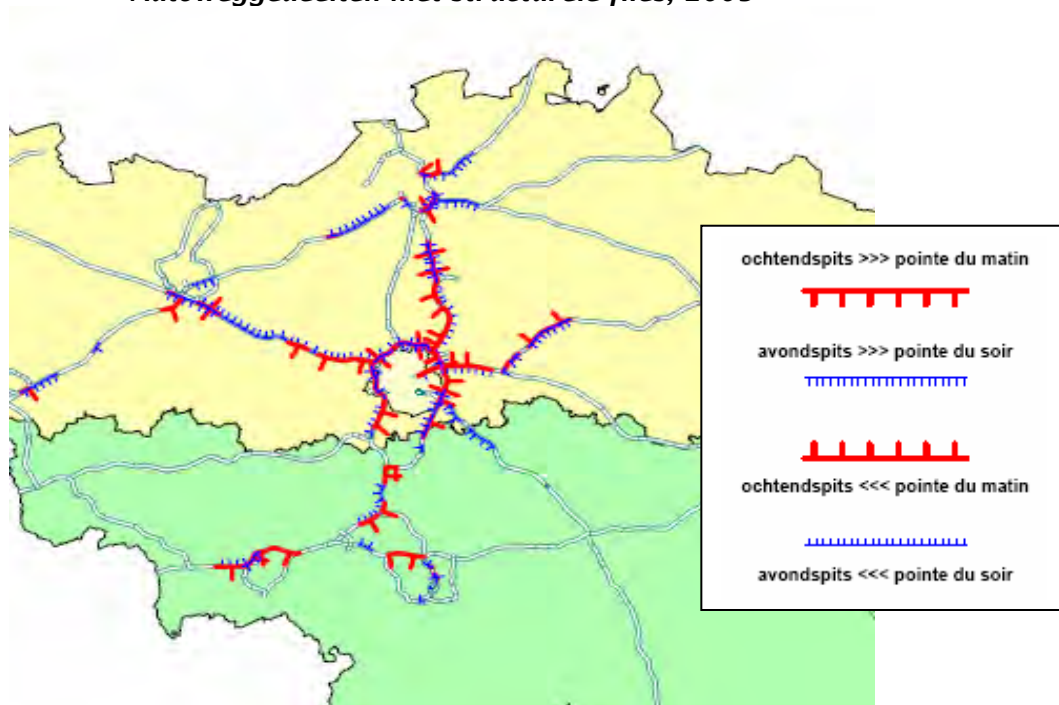
De Vlaamse Rand telt ook een iets groter aandeel (7,1%) van het Vlaamse vrachtwagenpark dan je op basis van het bevolkingsaantal of de oppervlakte mag verwachten. Gegeven de centrale logistieke ligging rond Brussel is dit geenszins verbazingwekkend, integendeel.

7.3. Voertuigkilometer, bezettingsgraad en congestie

Op het dichte wegennet in de Vlaamse Rand worden bijzonder veel **voertuigkilometer** afgelegd. Zo worden liefst 16,2% van alle voertuigkilometers op autosnelwegen in het Vlaamse Gewest in de Rand gereden (tegenover 9,2% van de autosnelwegen) (cijfers 2000). Het zal dan ook niet verbazen dat de bezettingsgraad van het wegennetwerk hoog is. Per kilometer weg wordt jaarlijks 1,7 miljoen voertuigkilometer afgelegd, zowat het dubbele van het Vlaamse gemiddelde. Geen wonder dat het volledige snelwegennet in de randgemeenten met structurele files wordt geconfronteerd.⁶¹

⁶¹ Filevorming treedt op vanaf een saturatiegraad van 75% of 1500 voertuigen per uur per rijstrook.

Autoweggedeelten met structurele files, 2005



Bron: FOD MV.

7.4. Basismobiliteit

De meest recente basismobiliteitsgegevens dateren van januari 2005. Ondertussen zijn er in het bijzonder in de Vlaamse Rand heel wat busverbindingen en -haltes bijgekomen, onder meer in kader van het START-plan voor de bereikbaarheid van de luchthavenregio, zodat de cijfers als wat verouderd mogen beschouwd worden. Zelfs in januari 2005 behaalde de Rand een betere gemiddelde score (32,0) dan heel Vlaams-Brabant (40,1) of heel het Vlaamse Gewest (36,1). In Zaventem, Machelen en Drogenbos is de basismobiliteit zo goed als volledig gerealiseerd.⁶²

7.5. Treinverkeer

De Vlaamse Rand is op een werkdag goed voor 5,6% van alle instappende reizigers in het Vlaamse Gewest. Grimbergen, Meise, Overijse, Tervuren, Drogenbos, Kraainem, Wemmel en Wezembeek-Oppem hebben geen treinhalt op hun grondgebied. Natuurlijk passeren veel reizigers uit andere provincies met Brussel als bestemming over Vlaams-Brabantse bodem.

⁶² Deze cijfers hebben betrekking op de afwijking van de normen van de basismobiliteit. Een lage score is dus positief. In een gemeente die een score 0 tot 5 behaalt, wordt de basismobiliteit als gerealiseerd beschouwd.

Tabel 28 Aantal opstappende reizigers op een weekday, 1998 en 2005

	2005	1998
Asse	1.421	1.384
Beersel	862	1.457
Dilbeek	1.579	1.329
Hoeilaart	631	451
Linkebeek	1.126	606
Machelen	1.319	429
Merchtem	739	844
Sint-Genesius-Rode	1.673	1.796
Sint-Pieters-Leeuw	335	328
Vilvoorde	4.481	3.518
Zaventem	6.147	4.951
Vlaamse Rand	20.313	17.093
Arr. Halle-Vilvoorde	33.183	28.871
Provincie Vlaams-Brabant	72.572	68.514
Vlaams Gewest	360.994	358.810

Bron: NMBS.

7.6. Verkeersveiligheid

Al die drukte op de weg leidt gelukkig niet tot een hoge verkeersonveiligheid. In verhouding tot het inwoneraantal gebeuren in de Rand minder **ongevallen met letselschade** en vallen er minder **verkeersslachtoffers**. Het kleinste verschil situeert zich bij de dodelijke slachtoffers. Op tien jaar tijd zijn het aantal ongevallen en slachtoffers in de randgemeenten bovendien sterker afgenomen dan in heel Vlaanderen.

In verhouding tot het aantal voertuigkilometer valt de vergelijking voor de Vlaamse Rand nog positiever uit. Per miljard afgelegde voertuigkilometer tekent de Rand voor iets meer dan de helft van het aantal ongevallen en slachtoffers als in heel het Vlaamse Gewest.

Deel II HET VLAAMSE KARAKTER VAN DE VLAAMSE RAND

1. ONTVLAAMSING

De Vlaamse Regering stelt de versterking van het Vlaamse karakter van de 19 randgemeenten als één van de drie strategische doelen. Toch ervaren inwoners en lokale politici een achteruitgang van het Nederlands in het straatbeeld en in de winkels. Het gaat zeker niet enkel om *verfransing*, maar ook andere talen rukken op ten nadele van de Nederlandse taal. We kiezen daarom hier het begrip *ontvlaamsing* boven *verfransing*. Minister Vandenbroucke lanceerde onlangs om dezelfde redenen het begrip *ontnederlandsing*.⁶³

Een beleid mag niet uitsluitend steunen op subjectieve intuïties, maar moet ook gebaseerd zijn op correcte, statistische informatie.

De laatste talentelling dateert echter van 1947. De **talentelling** werd met de wet van 24 juli 1961 afgeschaft. Dit gebeurde onder druk van de Vlamingen, die af wilden van dit verfransingsmechanisme; gemeenten werden van het ene naar het andere taalgebied overgeheveld en “faciliteiten” werden gecreëerd in gemeenten met meer dan 30% anderstaligen.

Ook het **Rijksregister van de natuurlijke personen** houdt geen gegevens over de taal van de inwoners bij. In het kader van onderzoek worden op basis van secundaire bronnen zoals identiteitskaarten, rijbewijzen, akten van de burgerlijke stand en verkiezingsuitslagen alternatieve taalramingen gemaakt. Hierover bestaat vaak discussie.

We kunnen dus enkel bij benadering het probleem van de ontvlaamsing in kaart brengen.

2. INDICATOREN VOOR ONTVLAAMSING

2.1. Buitenlandse bevolking

Nationaliteit is zeker geen precieze indicator om het Vlaamse karakter van de Vlaamse Rand te onderzoeken. Ten eerste blijkt uit het feit of een inwoner over de Belgische nationaliteit beschikt, niet diens *taal*. A fortiori geldt dit voor een drietalig land als België. Ten tweede is nationaliteit geen weerspiegeling van de oorspronkelijke *etnische afkomst* omwille van de nationaliteitsverwerving op grond van de nationaliteitswetten.⁶⁴

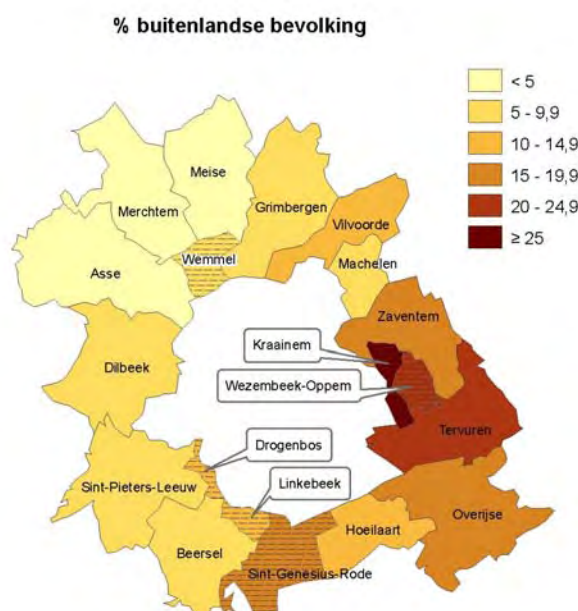
Toch kan de nationaliteit een *indicatie* geven. We kunnen vermoeden dat er onder de buitenlandse bevolking - op onze noorderburen na - weinig Nederlandstaligen zitten.

⁶³ Zie de *Randkrant* van januari 2007: <http://www.derand.be/derand/pdf/Gemeenschapskrantderand200701.pdf>.

⁶⁴ De nationaliteitswetgeving zit nogal ingewikkeld in elkaar. Hier geven we enkel de hoofdlijnen weer, voor de details kan u terecht in onderstaande publicatie. Door de invoering van het wetboek van nationaliteit in 1984 is bijna iedereen wiens vader of moeder Belg is, op welke manier deze nationaliteit ook tot stand gekomen is, bij geboorte automatisch Belg. De wet van 13 juni 1991 verklaart bovendien de buitenlanders van de derde generatie automatisch tot Belg (toekenning). De tweede generatie kan ofwel via een verklaring voor diegenen die in België zijn geboren, ofwel via optie voor diegenen die in het buitenland zijn geboren, de Belgische nationaliteit verwerven, mits het parket van de rechtbank van eerste aanleg binnen de maand geen verzet aantekent. De wet van 1 maart 2000 neemt een verdere, resolute stap in de richting van het openstellen van de Belgische nationaliteit voor vreemdelingen die zich in België gevestigd hebben. De nationaliteitsverklaring wordt een recht voor wie in België is geboren of er zeven jaar zijn hoofdverblijf heeft. Het parket kan enkel nog binnen de maand een negatief advies indienen. Zie: Vlaams Minderhedencentrum, *Nationaliteit. Informatiebrochure over de toekenning of verkrijging van de Belgische nationaliteit*, 2004, Brussel: <http://www.vmc.be/uploadedFiles/Vreemdelingenrecht/Wegwijs/Nationaliteit/brochure%20nationaliteit%20juni%202004.pdf>.

2.1.1. Groter aandeel buitenlanders

Het aandeel van de buitenlandse bevolking in de Vlaamse Rand bedraagt 10,9%, meer dan het dubbele van het Vlaams gemiddelde (5,2%). In de faciliteitengemeenten loopt dit zelfs op tot 16,7%. Ook de dertien overige randgemeenten samen blijven ruim boven de cijfers van heel Halle-Vilvoorde en van Vlaams-Brabant. De intergemeentelijke verschillen zijn bijzonder groot. Waar in het landelijke Merchtem slechts 2,3% van de bevolking buitenlander is, bedraagt dit in Overijse, Tervuren, Wezembeek-Oppeem en Kraainem een vijfde tot ruim een vierde van de bevolking.



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

Het aantal vreemdelingen stijgt in de Vlaamse Rand sneller dan in het Vlaamse Gewest, maar minder snel dan in het arrondissement en de provincie. In de niet-faciliteitengemeenten is de toename iets groter dan in de faciliteitengemeenten. Sint-Genesius-Rode tekent zelfs een daling op.

Tabel 29 Totale bevolking, aandeel met buitenlandse nationaliteit in 2006, groei van de buitenlandse en Belgische bevolking tussen 1990-2006 (1990=100)

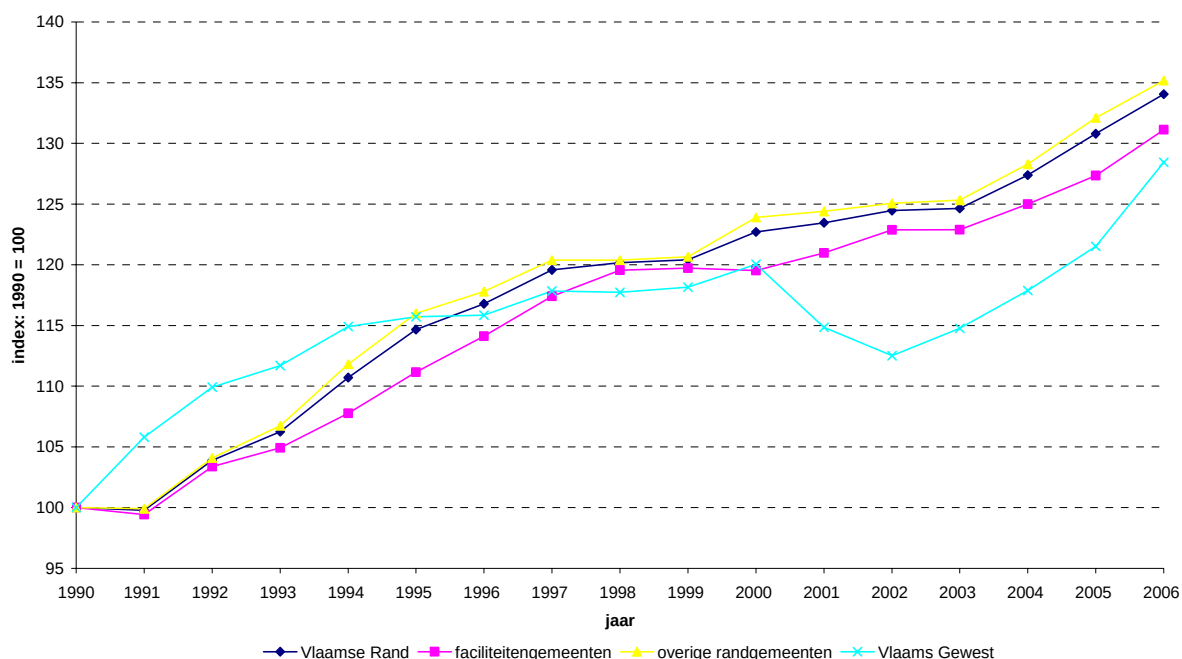
	Totale bevolking	Buitenlandse bevolking		Belgische bevolking
	absolute cijfers	aandeel in %	evolutie sinds 1990	evolutie sinds 1990
Vlaamse Rand	392.391	10,9	134	105
faciliteitengemeenten	68.990	16,7	131	100
overige randgemeenten	323.401	9,7	135	107
arrondissement Halle-Vilvoorde	576.008	7,4	139	106
provincie Vlaams-Brabant	1.044.133	6,3	146	107
Vlaams Gewest	6.078.600	5,2	128	105

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

In de periode 1990-2005 verwierven in de Vlaamse Rand 11.613 vreemdelingen de Belgische nationaliteit waarvan 1.959 in de faciliteitengemeenten. Stel nu dat al deze personen nog steeds in de Rand aanwezig zijn, betekent dat een bijkomend aandeel inwoners van buitenlandse afkomst in de totale bevolking van 3%. In de provincie Vlaams-Brabant ging het in totaal om 20.614 **nationaliteitsverwervingen**. Het aandeel

nationaliteitsverwervingen in de Rand bedraagt 6,2% van het Vlaamse totaal en komt daarmee ongeveer overeen met het bevolkingsaandeel.

Figuur 20 Evolutie buitenlandse bevolking, 1990-2006



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

2.1.2. Veel buitenlanders uit de Europese Unie

Drievierde van de buitenlanders in de Rand is afkomstig uit de **Europese Unie**, tegenover 62,7% in heel Vlaanderen. In de facilititeitengemeenten loopt dit op tot ruim viervijfde.

Europeanen van buiten de Europese Unie, Turken, Marokkanen en Aziaten hebben een klein bevolkingsaandeel. Het aandeel Turken in de buitenlandse bevolking bedraagt slechts een vijfde van deze ratio voor heel Vlaanderen. Voor Marokkanen is dit ongeveer de helft. Daarentegen wonen 31,1% van alle Duitsers, 34,8% van alle Spanjaarden, 24,6% van alle Fransen, 36,1% van alle Britten, 27,6% van alle Portugezen en 21,6% van alle Italianen die in het Vlaams gewest zijn ingeschreven, in de Vlaamse Rand. Van alle **Canadezen en VS-burgers** met verblijfplaats in het Vlaamse Gewest woont 33,7% in de Rand. Merk op dat het aandeel Nederlanders dan weer relatief klein is: 10,9% in de Rand tegenover 30,9% in heel het Vlaamse Gewest. Dit hoge Vlaamse cijfer komt vooral op rekening van de grensregio met Nederland.

Tabel 30 Herkomst van de buitenlandse bevolking, 1 januari 2006

	EU25	Canada en VSA	Turkije en Marokko	Overige landen
Vlaamse Rand	76,0	3,9	5,9	14,3
facilititeitengemeenten	81,2	4,2	2,2	12,4
overige randgemeenten	74,0	3,8	7,3	14,9
arrondissement Halle-Vilvoorde	74,0	3,4	6,7	15,9
provincie Vlaams-Brabant	69,8	3,7	6,2	20,3
Vlaams Gewest	62,7	1,6	14,5	21,3

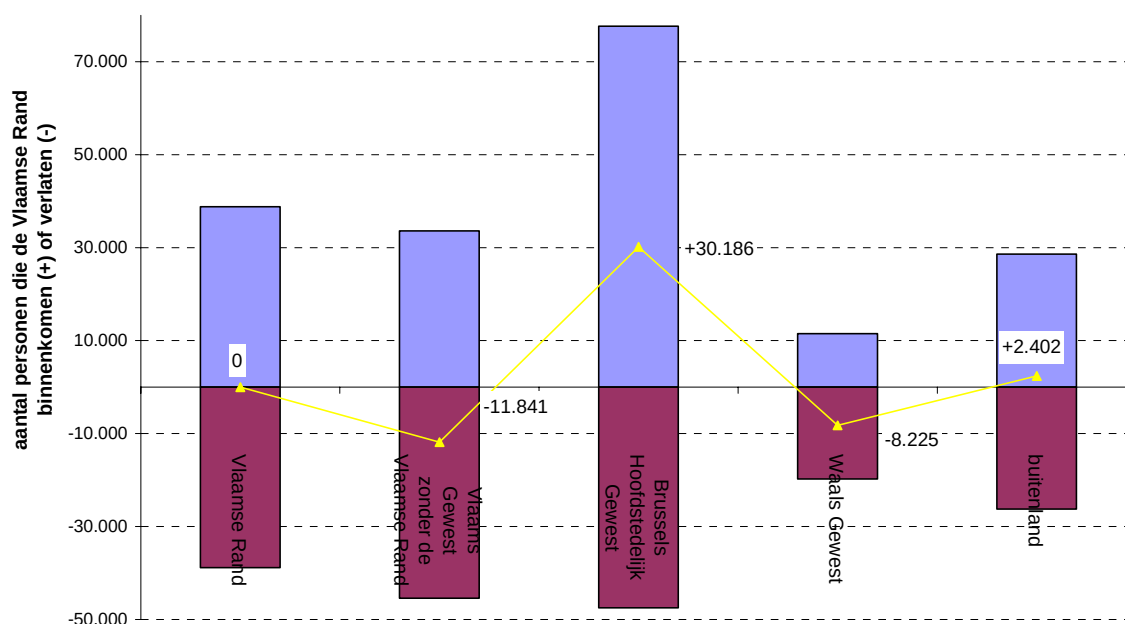
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

2.2. Grote netto-instroom uit Brussel, uitstroom naar rest van Vlaanderen en Wallonië

In het hoofdstuk demografie stelden we een hoge graad van verhuisbewegingen in de Vlaamse Rand vast. In een volgende oefening belichten we de richting van deze migratiestromen. Om de impact over iets langere termijn beter te zien, gebruiken we de totalen voor de periode 1997-2004. De interne verhuis binnen één gemeente zelf wordt buiten beschouwing gelaten.

In de beschouwde periode constateren we een interne verhuisbeweging **tussen de 19 gemeenten** van 38.851 personen. Uit de rest van het **Vlaamse Gewest** kwamen 33.607 personen in de Vlaamse Rand wonen, terwijl 45.448 personen de omgekeerde verhuisbeweging maakten. Dit resulteert in een negatief saldo van 11.841 personen. Met het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** is er een zeer intensieve relatie, 125.206 personen kwamen en gingen. Op acht jaar tijd is er vanuit Brussel een netto-instroom van maar liefst 30.186 personen. Vanuit het **buitenland** is er een netto-instroom van 2.402 personen, naar **Wallonië** een netto-uitstroom van 8.225 personen.

Figuur 21 Migratiesaldo van de Vlaamse Rand, totaal voor de periode 1997-2004



Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, via SVR-datawarehouse, bewerking SVR.

De zes **faciliteitengemeenten** verliezen 1.570 inwoners aan de overige randgemeenten in de periode 1997-2004. De grootste uitwisseling van bevolking gebeurt met Brussel. De migratiebewegingen met het buitenland zijn bijna even belangrijk als deze met heel het Vlaamse Gewest. De netto-instroom van de buitenlanders en vooral van Brusselaars is positief. De faciliteitengemeenten verliezen inwoners aan de rest van Vlaanderen en aan Wallonië. Liefst drievierde van alle migratiebewegingen vindt met gebieden buiten het Vlaamse Gewest plaats.

In de **niet-faciliteitengemeenten** is er een fors bevolkingsverlies aan de rest van het Vlaamse en aan het Waalse Gewest, winst vanuit het buitenland en vooral vanuit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Iets meer dan de helft van alle migratiebewegingen vindt met gebieden buiten het Vlaamse Gewest plaats.

Op Overijse na verliezen alle **gemeenten** van de Rand netto inwoners aan het Vlaamse Gewest (zonder de Vlaamse Rand) en aan het Waalse Gewest. Beersel, Overijse, Sint-Genesius-Rode en Meise zijn de enige gemeenten die inwoners aan het buitenland verliezen. Met Brussel is het saldo overall positief.

2.3. Nationaliteit van jonge kinderen

Kind & Gezin stelt op zijn website **gemeentelijke kindrapporten** ter beschikking.⁶⁵ Deze rapporten bevatten ook gegevens over de *nationaliteit van het kind*⁶⁶, de *nationaliteit van de moeder bij haar geboorte* en de *communicatietaal van Kind & Gezin met het betreffende gezin*. Er zijn gegevens beschikbaar voor 2004 en 2005. De kindrapporten zijn natuurlijk geen exhaustieve talentelling. Wel geven ze een beschrijving van de **jonge, reproductieve bevolking** en kunnen zo een voorafbeelding laten zien van de toekomstige taalverhoudingen.

De gegevens uit de gemeentelijke kindrapporten zijn afkomstig uit de Ikaros-databank van Kind & Gezin.⁶⁷ Dit is een dynamische databank met gegevens over jonge kinderen (inclusief hun familiale toestand), met het oog op de vervulling van de door de Vlaamse overheid aan Kind & Gezin toevertrouwde opdrachten. In alle Vlaamse ziekenhuizen inclusief het AZ van Jette registreren medewerkers van Kind & Gezin het aantal bevallingen. Daarnaast bezorgen de meeste Vlaamse gemeenten gegevens over de geboorteaangiften aan Kind & Gezin. De vrijwillige raadplegingen van de consultatiebureaus van Kind & Gezin vormen een bijkomende informatiebron. Zo wordt een grote volledigheid bereikt, ook wat thuisbevallingen en geboorten in Franstalige kraaminstellingen betreft. Ter illustratie: Kind & Gezin telt in 2005 in Vlaams-Brabant 202 geboorten méér dan het Rijksregister en het Wachtregister samen. Dit komt wellicht op rekening van geboorten bij niet-ingeschreven families. Toch is er geen absolute zekerheid dat hier en daar niet een geboorte ongeregistreerd blijft.

Kind & Gezin voerde voor ons op 21 december 2006 een extractie uit voor alle negentien gemeenten van de Vlaamse Rand en de verschillende referentiegebieden. De geleverde gegevens hebben betrekking op alle kinderen geboren in 2005 en 2004 die op 21 december 2006 in het betreffende gebied woonden. Het gaat dus niet per definitie om kinderen die bij hun geboorte in 2005 in een gemeente van de Vlaamse Rand ingeschreven werden, ook verhuisbewegingen na de geboorte en dergelijke zijn meegerekend.

89,5% van de kinderen geboren in de Vlaamse Rand heeft de **Belgische nationaliteit**. In de Vlaamse Rand, maar in het bijzonder in de faciliteitengemeenten, worden heel wat meer kinderen met een **nationaliteit uit de geïndustrialiseerde landen** geboren dan gemiddeld in Vlaanderen. Wat kinderen met een **nationaliteit uit de Maghreb en Turkije** betreft, is dit net omgekeerd.

⁶⁵ Zie http://www.kindengezin.be/KG/Tools/intro_gkr.jsp.

⁶⁶ Naast de Belgische nationaliteit onderscheidt Kind & Gezin volgende groepen:

- de groep "geïndustrialiseerde landen" omvatten de G7 (Verenigde Staten, Canada, Japan, Duitsland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Italië), de andere EU-landen van voor de uitbreidingen van 01/05/04 en 01/01/07 (Nederland, Luxemburg, Denemarken, Finland, Griekenland, Ierland, Oostenrijk, Portugal, Spanje en Zweden) en daarnaast nog Australië, Nieuw-Zeeland, Noorwegen en Zwitserland.
- Maghreb + Turkije is Marokko, Algerije, Tunesië en Turkije.
- Ex-Oostblok is Rusland met zijn Europese deelrepublieken en 8 van 10 nieuwe EU-lidstaten (niet Malta en Cyprus).
- Midden-Oosten omvat: Afghanistan, Bahrein, de Verenigde Arabische Emiraten, Egypte, Irak, Iran, Israël, Jemen, Jordanië, Koeweit, Libanon, Oman, Pakistan, Qatar, Saoedi-Arabië en Syrië.
- Afrika omvat Afrika verminderd met Algerije, Tunesië, Marokko en Egypte.
- Azië heeft betrekking op Azië zonder Rusland, Turkije en het Midden-Oosten.

⁶⁷ Gegevens zijn beschikbaar tot op het niveau van de deelgemeenten. Voor sommige (deel)gemeenten gaat het natuurlijk om kleine aantallen, wat de representativiteit verlaagt. De gegevens van deelgemeenten met minder dan zes kinderen worden door Kind & Gezin niet weergegeven, met het oog op de bescherming van de privacy. Kind & Gezin stelt ook enkel percentages ter beschikking, geen absolute cijfers, opnieuw omwille van de privacy. Voor (deel)gemeenten met redelijk wat geboorten en zeker voor de Vlaamse Rand als geheel en de verschillende referentiegebieden kunnen deze rapporten echter een voldoende betrouwbaar beeld schetsen.

Tabel 31 Aandeel geboorten volgens nationaliteit, geboren in 2005

	Belg	Geïndustriali- seerde landen	Maghreb + Turkije	Ex- Oostblok	Midden- Oosten	Afrika (excl. Maghreb)	Azië (excl. Japan)	Andere en onbekend
Vlaamse Rand	89,5	5,0	0,7	1,0	0,4	1,1	0,2	2,0
faciliteiten- gemeenten	83,1	10,7	0,5	1,7	0,0	1,2	0,0	2,9
overige rand- gemeenten	90,7	3,9	0,8	0,9	0,5	1,1	0,3	1,9
arrondissement Halle-Vilvoorde	92,5	3,0	0,6	0,9	0,2	0,9	0,2	1,6
provincie Vlaams-Brabant	93,5	2,5	0,7	0,8	0,3	0,8	0,4	1,0
Vlaams Gewest	93,3	1,9	1,5	1,4	0,4	0,7	0,5	0,3

Bron: Kind & Gezin.

2.4. Nationaliteit van de moeders bij hun geboorte

Omwillen van het grote aantal mensen dat sinds 1984 de Belgische nationaliteit verworven heeft, geeft de nationaliteit van de moeders bij hun geboorte (nog steeds van de moeders van de kinderen geboren in 2005) een veel correcter beeld van de *etnische afkomst*. Bovendien zijn de aantallen hier opnieuw groot genoeg om zinvolle uitspraken tot op gemeentelijk niveau te kunnen doen.

Het aandeel moeders van kinderen geboren in 2005 die bij hun geboorte een buitenlandse nationaliteit hadden, is overal veel groter dan het aandeel niet-Belgen uit het Rijksregister. In de Vlaamse Rand loopt dit op tot een kwart van alle moeders, tegenover 18,8% in heel het Vlaams Gewest. Daarmee komt de Rand ongeveer op gelijke hoogte met de provincies Limburg en Antwerpen. De faciliteitengemeenten scoren nog enkele procentpunten hoger dan de niet-faciliteitengemeenten.

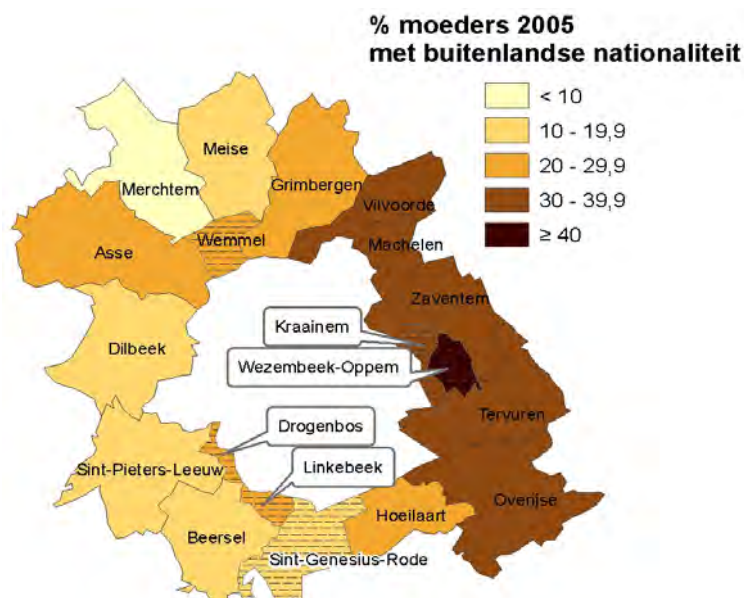
Tabel 32 Aandeel buitenlanders en aandeel moeders van kinderen geboren in 2005 die bij hun geboorte een buitenlandse nationaliteit hadden

	Rijksregister	Ikaros-databank
	buitenlandse bevolking in %	oorspronkelijk buitenlandse moeders in %
Vlaamse Rand	10,8	25,8
faciliteitengemeenten	16,5	27,9
overige randgemeenten	9,6	25,5
arrondissement Halle-Vilvoorde	7,3	19,8
provincie Vlaams-Brabant	6,2	16,7
Vlaams Gewest	5,0	18,8

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, Kind & Gezin.

Veruit de grootste groep niet-Belgische moeders komt uit de geïndustrialiseerde landen. Het aandeel van deze groep is ruim het dubbele van het Vlaamse gemiddelde. Aan de andere kant zijn er in de Rand relatief minder jonge moeders afkomstig uit Maghreb en Turkije, al bedraagt het verschil slechts twee procentpunten.

Merchtem kent relatief weinig allochtone moeders. In Wezembeek-Oppem is meer dan twee vijfde van de moeders van buitenlandse origine, in Zaventem, Machelen, Overijse, Kraainem en Tervuren is dat ruim een derde. In de residentiële gemeenten Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Tervuren en Wezembeek-Oppem valt het hoge aandeel moeders uit de geïndustrialiseerde landen buiten België op. Machelen, Vilvoorde en Drogenbos kennen relatief veel moeders met de oorspronkelijke nationaliteit uit de Maghreb en Turkije.



Bron: Kind & Gezin, bewerking SVR.

2.5. Communicatietaal van het gezin met Kind & Gezin

Kind & Gezin registreert in zijn Ikaros-databank de “taal-moeder-kind” en de “taal dienstverlening”. “Taal moeder-kind” is de opvoedingstaal waarin het kind in zijn thuismilieu hoofdzakelijk wordt grootgebracht. Wanneer meerdere talen gesproken worden, dan wordt een afweging gemaakt in de richting van de taal die overwegend gesproken wordt.

“Taal dienstverlening” is de taal die voldoende en effectieve communicatie mogelijk maakt, zodat de dienstverlening van Kind & Gezin in het belang van het kind zo optimaal mogelijk kan verlopen. Dit is de taal die het gezin overwegend zal gebruiken in zijn contacten met Kind & Gezin. Kind & Gezin hanteert een combinatie van beide informatieën om te weten hoe groot de bevolkingsgroep is waarmee men “al dan niet vlot kan communiceren in een West-Europese taal (naast het Nederlands) en de groep waarvoor men beroep moet doen op een tolk”.

Slechts bij 43,7% van de gezinnen uit de Vlaamse Rand met een kind geboren in 2005 gebeurt de **communicatie in het Nederlands**. In de niet-faciliteitengemeenten stijgt dit aandeel tot een kleine helft, in de faciliteitengemeenten zakt dit echter tot minder dan één vijfde van de gezinnen. In de provincie Vlaams-Brabant in zijn geheel gebeurt de communicatie in zeven op de tien gezinnen van kinderen geboren in 2005 in het Nederlands, in het Vlaamse Gewest is dit acht op tien.

Tabel 33 Aandeel gezinnen met kind geboren in 2005, volgens taal waarin communicatie met Kind en Gezin gebeurt

	Nederlands	Frans	Engels	Duits	Kennis N-F-E-D	Andere	Niet gekend
Vlaamse Rand	43,7	33,1	2,7	1,0	10,2	0,5	8,8
faciliteitengemeenten	18,2	57,2	3,6	2,0	7,7	0,5	10,9
overige randgemeenten	48,5	28,6	2,5	0,8	10,7	0,5	8,5
arrondissement Halle-Vilvoorde	57,1	25,0	1,6	0,6	7,9	0,4	7,4
provincie Vlaams-Brabant	69,9	15,1	1,6	0,5	7,4	0,5	5,0
Vlaams Gewest	79,7	4,2	0,9	0,2	9,7	2,4	2,8

Bron: Kind & Gezin.

Na het Nederlands komt in de Rand het **Frans** op de tweede plaats: het is de communicatietaal met maar liefst één derde van de jonge gezinnen. In de faciliteitengemeenten stijgt dit aandeel tot 57,2%, in de niet-faciliteitengemeenten zakt dit tot 28,6%. Niet het feit dát de Vlaamse Rand het meest Franstalige “reproductieve gezinnen” telt, maar de grote omvang is verrassend.

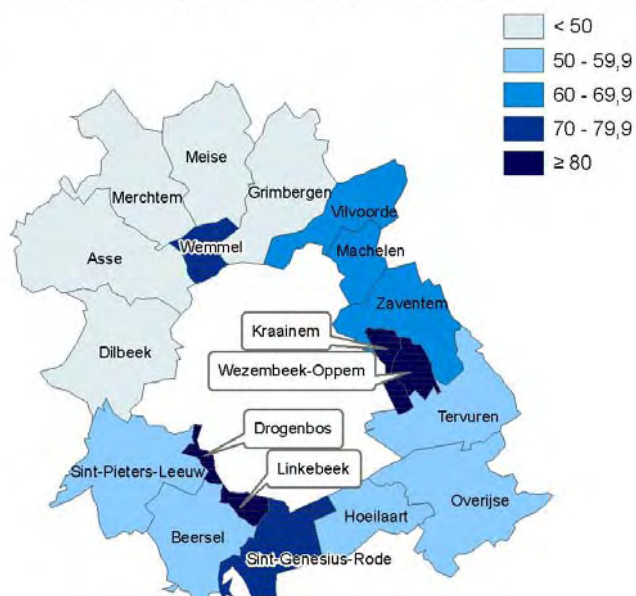
Ruim 10% van de jonge gezinnen uit de Vlaamse Rand valt in de categorie “**kennis van Nederlands, Frans, Engels, Duits**”. Deze categorie wordt door Kind & Gezin gebruikt als aanduiding dat het gezin noties van één van deze talen heeft, zodat de communicatie zonder tolk kan gebeuren. Om noties van welke taal het juist gaat, wordt niet geregistreerd. Het aandeel van deze groep is groter in de niet-faciliteitengemeenten dan in de faciliteitengemeenten.

Van 8,8% van alle gezinnen met kinderen geboren in 2005 uit de Vlaamse Rand is de communicatietaal niet gekend. In de faciliteitengemeenten loopt dit op tot 10,9%. Waarschijnlijk zijn dit vooral Franstaligen en andere anderstaligen, die niet met de diensten van Kind & Gezin samenwerken maar met de Franstalige tegenhanger (ONE, *Office de la Naissance et de l'Enfance*) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest of met private diensten werken. Feit is dat dit cijfer veel hoger ligt dan in het volledige Vlaamse Gewest en zijn vijf provincies. Dit vermoeden lijkt bevestigd te worden door andere gemeentelijke kindrapporten van Kind & Gezin, deze over het gebruik van preventieve zorg. Daaruit blijkt dat in Halle-Vilvoorde en vooral in de gemeenten met relatief kapitaalkrachtige inwoners veel minder gebruik gemaakt wordt van de consultatiebureaus van Kind & Gezin dan in heel Vlaanderen.

Gegeven de internationale centrumfunctie van Brussel hoeft het niet te verbazen dat de Vlaamse Rand ook een relatief groot aandeel **Engelstalige en Duitstalige** jonge moeders telt. In de faciliteitengemeenten is deze tendens nog iets meer uitgesproken.

In de faciliteitengemeenten Drogenbos, Kraainem, Linkebeek en Wezembeek-Oppeem treffen we minder dan 15% gezinnen aan waarmee de communicatie zeker in het Nederlands verloopt. In de twee andere faciliteitengemeenten is dit ongeveer een kwart. In de overige randgemeenten is het aandeel Nederlandstaligen hoger, maar soms toch ook verrassend laag. Slechts zes randgemeenten kennen de helft jonge Nederlandstalige gezinnen: Hoeilaart, Grimbergen, Dilbeek, Asse, Merchtem en Meise.

% niet-Nederlandstalige gezinnen met kinderen geboren in 2005

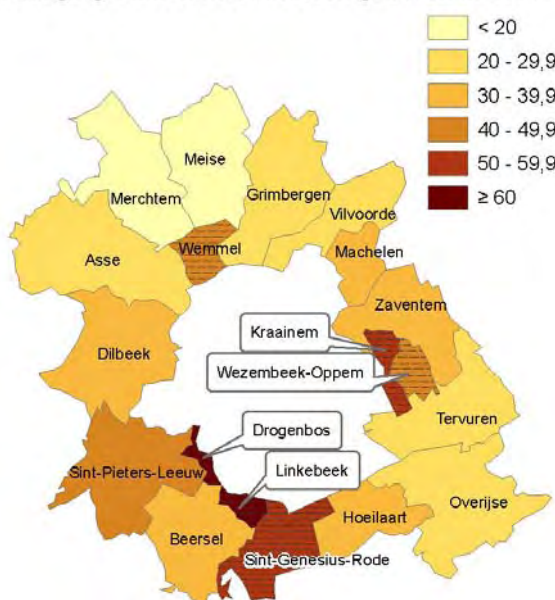


Bron: Kind & Gezin, bewerking SVR.

Linkebeek telt drie kwart Franstalige gezinnen, in Drogenbos loopt dit zelfs op tot negen op tien gezinnen. In Kraainem treffen we naast de helft Franstalige moeders ook grote groepen aan die Engels spreken, “noties van Nederlands, Frans, Engels, Duits” hebben of waarvan de communicatietaal onbekend is. Wemmel telt naast een kleine helft Franstalige moeders een bijzonder groot aandeel jonge moeders in de categorie onbekend en ook veel personen met “noties van Nederlands, Frans, Engels, Duits”. In Wezembeek-Oppeem is de communicatietaal in ongeveer de helft van de gevallen Frans, met daarnaast veel Duits, Engels, “noties van Nederlands, Frans, Engels, Duits” en een groot aandeel onbekenden. Sint-Genesius-Rode telt een grote helft Franstaligen.

Van de niet-faciliteitengemeenten tellen Beersel en Sint-Pieters-Leeuw het grootste aandeel Franstalige jonge gezinnen, ongeveer vier op tien gezinnen. In Dilbeek, Hoeilaart, Machelen, Overijse, Vilvoorde en Zaventem gaat het om ongeveer drie op tien jonge gezinnen. Nog enkele bijzonderheden: Tervuren telt 12,9% Engelstalige jonge moeders, Grimbergen, Machelen, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde en Zaventem kennen veel jonge moeders in de categorie “noties van Nederlands, Frans, Engels, Duits” en Dilbeek, Machelen en Sint-Pieters-Leeuw hebben meer dan één tiende gezinnen waarvan de communicatietaal niet gekend is.

% Franstalige gezinnen met kinderen geboren in 2005



Bron: Kind & Gezin, bewerking SVR.

Kind & Gezin bezorgde ons ook een interessante kruistabel met enerzijds de oorspronkelijke nationaliteit van de moeders en anderzijds de communicatietaal met het gezin. 58,5% van de oorspronkelijk **Belgische moeders** in de Vlaamse Rand communiceren in het Nederlands, tegenover één derde in het Frans. In de faciliteitengemeenten spreekt haast twee derde van de oorspronkelijke Belgische moeders Frans en een kwart Nederlands, terwijl dit in de overige randgemeenten net omgekeerd is.

Tabel 34 Aandeel gezinnen van kinderen geboren in 2005 volgens communicatietaal met Kind & Gezin en volgens oorspronkelijke nationaliteit van de moeder

	Nederlands	Frans	Engels	Duits	Kennis N-F-E-D	Andere	Niet gekend
Vlaamse Rand							
Belg	58,5	32,7	0,2	0,1	1,1	0,0	7,5
geïndustrialiseerde landen	13,9	31,3	20,3	9,2	22,1	1,0	2,2
Maghreb + Turkije	4,8	36,7	0,0	0,0	49,8	2,4	6,2
faciliteitengemeenten							
Belg	24,3	63,9	0,4	0,0	0,9	0,0	10,5
geïndustrialiseerde landen	6,2	37,1	18,6	12,4	24,7	1,0	0,0
Maghreb + Turkije	8,3	75,0	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0
overige randgemeenten							
Belg	64,8	27,0	0,2	0,1	1,1	0,0	6,9
geïndustrialiseerde landen	16,3	29,4	20,9	8,2	21,2	1,0	2,9
Maghreb + Turkije	4,7	35,0	0,0	0,0	51,3	2,5	6,5
arrondissement Halle-Vilvoorde							
Belg	61,1	25,1	0,8	0,3	5,9	0,2	6,7
geïndustrialiseerde landen	14,7	20,7	23,4	10,3	26,6	2,2	2,2
Maghreb + Turkije	5,1	15,4	0,0	0,0	71,8	2,6	5,1
provincie Vlaams-Brabant							
Belg	82,7	12,7	0,1	0,0	0,6	0,0	3,9
geïndustrialiseerde landen	22,7	25,8	19,9	8,2	21,0	0,7	1,7
Maghreb + Turkije	9,6	28,1	0,0	0,0	49,8	7,0	5,5
Vlaams Gewest							
Belg	93,7	3,0	0,1	0,0	1,2	0,0	2,0
geïndustrialiseerde landen	57,0	12,1	9,1	3,6	16,0	0,7	1,5
Maghreb + Turkije	12,6	5,3	0,0	0,0	53,7	24,9	3,6

Bron: Kind & Gezin.

Opvallend is dat slechts 37,1% van de moeders uit de geïndustrialiseerde landen in de faciliteitengemeenten Frans spreekt. Deze groep van mensen is echt wél meer dan enkel Franstalig, al spreekt slechts 6,2% Nederlands. In de overige randgemeenten en zeker in heel het Vlaamse Gewest neemt het aantal Franssprekenden binnen deze groep systematisch af en het aantal Nederlandstaligen toe.

Heel wat mensen uit de geïndustrialiseerde landen passen zich in Vlaanderen blijkbaar aan het Nederlandstalige karakter aan. Dit kan niet enkel te wijten zijn aan de relatief grotere aanwezigheid van Nederlanders. Uit de Rijksregistergegevens over de buitenlandse bevolking weten we dat enkel 12,7% binnen de faciliteitengemeenten en 5,9% in de overige randgemeenten de Nederlandse nationaliteit heeft.

Ook moeders met oorspronkelijk een Maghrebijnse of Turkse nationaliteit communiceren in de niet-faciliteitengemeenten en in het Vlaamse Gewest opvallend minder vaak in het Frans dan in de faciliteitengemeenten. Deze groep komt voornamelijk in de categorie “kennis van Nederlands, Engels, Frans of Duits” terecht.

2.6. Anderstalige leerlingen in het onderwijs

2.6.1. Lage inschrijvingsratio

De leerlingenaantallen die we hier bestuderen, zijn enkel de leerlingen die ingeschreven zijn in scholen die door het Departement Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap erkend worden. Leerlingen van internationale en Europese scholen zijn in de beschrijvingen dus niet opgenomen.⁶⁸

In de Vlaamse Rand lopen er relatief minder leerlingen school dan er inwoners op de betreffende leeftijd zijn.⁶⁹ Voor het kleuteronderwijs ligt deze inschrijvingsratio 21,4 procentpunt onder het Vlaamse gemiddelde. Voor het lager onderwijs is dit 25,2 procentpunt. In het secundair onderwijs ligt de inschrijvingsratio maar liefst 56,9 procentpunt onder het Vlaamse gemiddelde. Blijkbaar gaan veel leerlingen naar school buiten de Rand of in de Europese of internationale scholen.

Tabel 35 *Inschrijvingsratio in het kleuter- en lager onderwijs in 2006 en in het secundair onderwijs in 2005*

	Kleuter	Lager	Secundair
Vlaamse Rand	96	74	49
faciliteitengemeenten	96	75	32
overige randgemeenten	96	73	54
arrondissement Halle-Vilvoorde	105	83	64
provincie Vlaams-Brabant	110	89	84
Vlaams Gewest	118	99	106

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, bewerking SVR.

We merken voor het basisonderwijs geen grote verschillen tussen de faciliteitengemeenten en de overige randgemeenten. Dit heeft natuurlijk alles te maken met de aanwezigheid van Franstalige basisscholen in de zes faciliteitengemeenten, waardoor kinderen van Franstalige ouders uit een faciliteitengemeente naar een Franstalige basisschool in de eigen faciliteitengemeente kunnen gaan en voor onderwijs met het Frans als voertaal niet over de gewestgrens moeten trekken. Let wel, Franstalige basisscholen in de Vlaamse Rand zijn in principe enkel toegankelijk voor inwoners uit de eigen gemeente, en dus niet voor inwoners uit een andere faciliteitengemeente of gelijk welke andere Vlaamse, Brusselse of Waalse gemeente.

Zoals boven gesteld, is de kloof ten opzichte van het Vlaamse gemiddelde bij de inschrijvingsratio voor het secundair onderwijs nog veel hoger dan bij het lager en kleuteronderwijs. Daarenboven bestaat hier een verschil van 22 procentpunt tussen de faciliteitengemeenten en de overige randgemeenten. Dit kan verklaard worden doordat er in het secundair onderwijs geen Franstalig onderwijs in de faciliteitengemeenten mag ingericht worden. Ook de inschrijvingsratio van het secundair onderwijs in de niet-faciliteitengemeenten blijft echter meer dan vijftig procentpunt onder het Vlaamse cijfer.

⁶⁸ De Vlaamse Rand telt een Britse school in Tervuren (British Primary, Engelstalig, basisonderwijs, +- 110 leerlingen), de International Montessori School met vestigingen in Tervuren, Wezembeek-Oppem en Zaventem (basisonderwijs en middenschool, Frans- en Engelstalig), een Amerikaanse school in Zaventem (Brussels American School, Engelstalig) en de Duitse school in Wezembeek-Oppem (Deutsche Schule Brüssel, basisonderwijs en secundair onderwijs, +- 550 leerlingen).

⁶⁹ Als teller nemen we zoals steeds bij leerlingengegevens het leerlingaantal op 1 februari, als noemer het aantal inwoners op 1 januari van hetzelfde jaar. Voor het kleuteronderwijs nemen we de 3- tot en met 5-jarigen als noemer, voor het lager onderwijs de 6- tot en met 11-jarigen en het secundair onderwijs de 12- tot en met 17-jarigen. De verhoudingen kunnen de 100% overschrijden, door instroom van leerlingen uit andere gebieden, doordat kleuters vaak vroeger dan 3 jaar naar school gaan, doordat men in bepaalde onderwijsvormen in het secundair onderwijs (TSO, BSO, DBSO) een zevende en/of achtste jaar kan doen en door zittenblijven. Toch volstaat deze eerder ruwe benadering om een vergelijking van de Rand met andere gebieden van Vlaanderen mogelijk te maken.

Voor een stuk heeft deze lage inschrijvingsratio ongetwijfeld te maken met Franstalige leerlingen die over de gewestgrens Franstalig onderwijs gaan volgen. Een andere reden is dat zes van de negentien randgemeenten geen secundaire school hebben. Verder zijn er in de Rand vooral ASO-scholen, waardoor veel leerlingen die BSO, TSO, KSO, BUSO of DBSO volgen, buiten de Rand moeten schoollopen. Bovendien komt zittenblijven in het ASO minder voor dan in de andere onderwijstypes, wat eveneens de inschrijvingsratio beïnvloedt.

Opmerkelijk is dat in de faciliteitengemeenten de inschrijvingsratio voor het lager onderwijs tussen 1997 en nu sneller steeg dan in de niet-faciliteitengemeenten, zelfs sneller dan in heel Vlaanderen. Dit kan zowel positief geduid worden (meer leerlingen gaan in de faciliteitengemeenten naar school i.p.v. erbuiten, in casu in Brussel) als negatief (de niet-faciliteitengemeenten halen de faciliteitengemeenten in wat betreft het aantal leerlingen dat buiten de gemeente naar school gaat, wellicht vooral naar Brussel, dus de verfransing neemt buiten de faciliteitengemeenten versneld toe). De inschrijvingsratio voor het secundair onderwijs daalt wél in de faciliteitengemeenten, terwijl daarbuiten een stijging wordt opgetekend.

2.6.2. *Nederlandstalig basisonderwijs in faciliteitengemeenten groeit*

Zo'n 56% van de leerlingen die in de faciliteitengemeenten basisonderwijs volgen, doet dat in het Nederlandstalig onderwijs. In Wemmel - waar ook een school voor buitengewoon onderwijs gevestigd is - loopt dit op tot twee derde van de leerlingen, in Wezembeek-Oppem - de enige gemeente waar de Franstalige scholen meer leerlingen tellen - zakt dit aandeel tot twee op vijf leerlingen.

Tabel 36 Aantal ingeschreven leerlingen en aandeel naar taal van de school, 1 februari 2006

	Kleuteronderwijs			Lager onderwijs		
	totaal	% Nederlandstalig	% Franstalig	totaal	% Nederlandstalig	% Franstalig
Drogenbos	170	55,3	44,7	262	53,4	46,6
Kraainem	265	56,6	43,4	276	46,7	53,3
Linkebeek	164	54,3	45,7	272	48,2	51,8
Sint-Genesius-Rode	715	62,9	37,1	1.116	59,2	40,8
Wemmel	583	63,6	36,4	1.187	66,3	33,7
Wezembeek-Oppem	505	37,2	62,8	880	46,0	54,0
Totaal	2.402	55,9	44,1	3.993	56,4	43,6

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, bewerking SVR.

In vergelijking met 1997 is het leerlingenaantal in de Nederlandstalige scholen in de faciliteitengemeenten met 14% gestegen, zowel in het kleuter- als in het lager onderwijs. In alle gemeenten buiten Linkebeek was er een toename. In het Franstalige kleuteronderwijs stellen we een status quo vast, met een vooruitgang in Drogenbos en Wemmel en een achteruitgang in de overige vier gemeenten. Het Franstalige lagere onderwijs tekent een groei van 4,6 procent op, met in Wezembeek-Oppem en vooral Kraainem een achteruitgang.

Gelet op de sterkere groei heeft het Nederlandstalig onderwijs zowel in het kleuteronderwijs als in het lager onderwijs **marktaandeel** gewonnen. 56,2% van de leerlingen die in de faciliteitengemeenten schoollopen, doet dit in een Nederlandstalige school, tegenover 53,7% in 1997.

De toename van het marktaandeel van de Nederlandstalige scholen en de snellere verhoging van de inschrijvingsratio in de faciliteitengemeenten dan erbuiten, laten vermoeden dat steeds meer leerlingen in de faciliteitengemeenten ervoor kiezen om in de eigen gemeente school te lopen en om dit meer in het Nederlandstalige onderwijs te doen. Dit zegt natuurlijk op zich nog niets over de thuistaal van de leerlingen, maar kan op de toenemende bereidheid wijzen van anderstaligen om ook kennis van de Nederlandse taal te verwerven. Een andere mogelijke verklaring is dat leerlingen van buiten de faciliteitengemeenten nu

vaker kiezen om in de Nederlandstalige scholen van de faciliteitengemeenten les te volgen, bijvoorbeeld omwille van de bijkomende uren Frans.

2.6.3. *Leerlingen met thuistaal niet-Nederlands op basis van de GOK-indicatoren*

In het kader van het gelijke onderwijskansenbeleid (GOK)⁷⁰ van de Vlaamse overheid werden in 2002 en 2005 alle ouders van leerlingen in Vlaamse basisscholen in het gewoon onderwijs⁷¹ bevraagd over de sociaaleconomische gezinssituatie. Scholen kunnen op basis van het aantal leerlingen dat voldoet aan één of meerdere gelijkekansenindicatoren⁷² (minstens 10% van de leerlingen) drie jaar lang van extra omkadering genieten. We kijken in dit kader vooral naar de categorie 'thuistaal is niet Nederlands'. Voor deze bevraging was de medewerking van de scholen vereist. Deze was vrijwillig. Bij de tweede bevraging in 2005 was de respons heel wat hoger dan bij de eerste, omdat scholen ondertussen gemerkt hebben dat men daadwerkelijk extra omkadering krijgt.

In 2005 werd in de scholen die niet in het kader van GOK gerapporteerd hadden, een bijkomende bevraging georganiseerd, enkel over thuistaal niet-Nederlands. Ook na beide bevestigingen hebben nog 194 scholen op een totaal van 2.324 geen gegevens ingestuurd. We hebben er geen zicht op of scholen die niet gerapporteerd hebben, eerder veel of eerder weinig anderstalige leerlingen tellen. Voor de faciliteitengemeenten en de meeste overige randgemeenten komen we wel tot een dekkingsgraad van alle scholen en leerlingen.⁷³

De gegevens van de scholen zijn afkomstig van verklaringen van de ouders. Er werd absolute privacy beloofd, maar toch is het niet uitgesloten dat ouders soms antwoorden gegeven hebben, die in hun ogen meer wenselijk waren. Bovendien hebben deze cijfers enkel betrekking op de scholen erkend door de Vlaamse Gemeenschap, en dus niet op de Franstalige scholen in Brussel en de Europese en internationale scholen. De cijfers betreffende het aandeel anderstalige leerlingen in het basisonderwijs vormen dus in verhouding tot de werkelijk anderstalige populatie op de desbetreffende leeftijd wellicht een onderschatting.

⁷⁰ Zie de publicatie MVG Departement Onderwijs en Vorming, *Gelijke onderwijskansen voor elk kind... Scholen maken er werk van!*, Brussel, 2005, te vinden op

<http://www.ond.vlaanderen.be/publicaties/2005/GOKnederlands.pdf>.

⁷¹ Buitengewoon basisonderwijs vinden we in de Vlaamse Rand enkel in Beersel (92 leerlingen), Sint-Pieters-Leeuw (76 leerlingen), Wemmel (231 leerlingen) en Vilvoorde (277 leerlingen).

⁷² Vijf gelijkekansenindicatoren werden weerhouden:

1. ouders die binnenschipper, foorreiziger, circusuitbater, circusartiest of woonwagenbewoner zijn
2. een moeder die geen diploma of studiegetuigschrift van het secundair onderwijs (of hiermee gelijkgesteld) heeft
3. het kind dat tijdelijk of permanent buiten het eigen gezin verblijft
4. een gezin dat van een vervangingsinkomen leeft
5. de taal die thuis samen gesproken wordt, is niet het Nederlands.

Een leerling die aan minstens één van deze kenmerken voldoet, is een GOK-leerling.

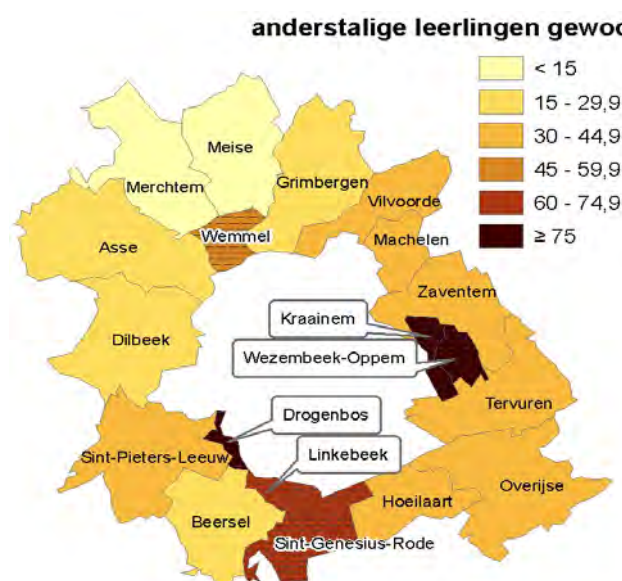
⁷³ Meestal rapporteerden de Franstalige scholen in de faciliteitengemeenten niet, of gaven ze 0% anderstalige leerlingen op. We hebben eerst alle Franstalige scholen uit de faciliteitengemeenten uit de GOK-indicatoren verwijderd. Vervolgens hebben we gewoon de populatiegegevens van deze negen scholen toegevoegd, aangezien alle leerlingen van deze scholen per definitie niet-Nederlandstalig zijn. Zo wordt een volledigheid van 92,5% van alle leerlingen in het gewoon basisonderwijs voor het Vlaamse Gewest bereikt, of 92% van alle scholen. In de Vlaamse Rand, Vlaams-Brabant en Halle-Vilvoorde ligt de dekkingsgraad enkele procentpunten lager. In de faciliteitengemeenten bereiken we een volledigheid van 100%, dankzij het toevoegen van de leerlingen uit de Franstalige scholen. Ook in de meeste overige randgemeenten wordt een dekkingsgraad van 100% bereikt, met uitzondering van Asse (90,4%), Dilbeek (66,2%), Grimbergen (64,5%), Tervuren (47,8%) en Zaventem (79,9%).

Tabel 37 Aantal en aandeel leerlingen in gewoon basisonderwijs, naar taalstatuut van de school en thuistaal, 1 februari 2005

	GOK-gegevens + bijkomende bevraging					
	gerapporteerd aantal leerlingen, inclusief Franstalige scholen in faciliteitengemeenten		aantal leerlingen met thuistaal niet-Nederlands, exclusief Franstalige scholen in faciliteitengemeenten		aantal leerlingen met thuistaal niet-Nederlands, inclusief Franstalige scholen in faciliteitengemeenten	
	absolute cijfers	in %	absolute cijfers	in %	absolute cijfers	in %
Vlaamse Rand	27.090	89,4	8.483	31,3	11.288	37,8
faciliteitengemeenten	3.311	100,0	1.428	43,1	4.233	69,2
overige randgemeenten	23.779	87,1	7.055	29,7	7.055	29,7
arrondissement Halle-Vilvoorde	44.623	89,9	10.513	23,6	13.318	28,1
provincie Vlaams-Brabant	83.659	88,1	14.341	17,1	17.146	19,8
Vlaams Gewest	558.614	92,5	76.321	13,7	79.126	14,1

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, bewerking SVR.

In het Vlaamse Gewest is de **thuistaal** van 14,1% van de leerlingen in het gewoon basisonderwijs **niet het Nederlands**. In Halle-Vilvoorde en de niet-faciliteitengemeenten is dit ongeveer het dubbele. In de faciliteitengemeenten loopt dit op tot zeven op tien leerlingen, inclusief deze in de Franstalige scholen. De Rand als geheel komt op 37,8%. Meise en Merchtem tellen het laagste aandeel anderstalige leerlingen, ongeveer 10%. In Drogenbos is dan weer meer dan vier vijfde van de leerlingen niet-Nederlandstalig.



Bron: Departement Onderwijs en Vorming, bewerking SVR.

2.7. Electorale resultaten

2.7.1. Stemgerechtigden en kiezers

Bij de bespreking van de verkiezingsresultaten van de verschillende partijen volgens taalaanhörigheid moeten we er ons goed bewust van zijn dat niet alle inwoners mogen stemmen. Lange tijd was het stemrecht exclusief voorbehouden voor meerderjarige inwoners met de Belgische nationaliteit. **EU-burgers** hebben sinds 1994 stemrecht bij de **Europese verkiezingen**. In 2000 mochten de EU-burgers ook voor de **gemeente- en districtsraden** stemmen. In 2006 werd het **gemeentelijke stemrecht** uitgebreid tot de **niet-EU-burgers** die **vijf jaar of langer in België verbleven**. Dit geldt niet bij de Europese verkiezingen. Bij verkiezingen voor de provincieraad, voor de OCMW-raden in de faciliteitengemeenten (ook

in Voeren en Komen), voor het Vlaamse Parlement, voor de Kamer en Senaat hebben inwoners met de buitenlandse nationaliteit tot op heden geen stemrecht.

Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 hebben we even nagekeken welk aandeel van de buitenlandse bevolking mag stemmen en welk aandeel dat ook effectief doet. Dit kán immers de resultaten van Nederlandstalige versus Franstalige lijsten beïnvloeden. 29.552 buitenlandse inwoners van de Vlaamse Rand voldeden in 2006 aan de voorwaarden om deel te nemen aan de gemeenteraadsverkiezingen, of 88,3% van de meerderjarige buitenlandse bevolking. In het Vlaamse Gewest is dit slechts 82,2%.⁷⁴ Dit hogere aandeel in de Rand is gegeven het hoge aandeel EU-burgers in de buitenlandse bevolking niet verbazend. In de faciliteitengemeenten ligt het aandeel buitenlanders met stemrecht nog licht hoger dan in de overige randgemeenten.

Bekijken we nu even de inschrijvingsratio's. 4.224 niet-Belgen schreven zich in een gemeente van de Vlaamse Rand in om deel te nemen aan de gemeenteraadsverkiezingen. Dit is 14,3% van de potentiële buitenlandse kiezers of 12,6% van de buitenlandse meerderjarige bevolking. Beide aandelen situeren zich licht onder het Vlaamse gemiddelde. In de faciliteitengemeenten ligt de inschrijvingsratio wel boven het Vlaamse cijfer.

Bij de EU-burgers ligt de inschrijvingsratio in de Vlaamse Rand dubbel zo hoog als bij de niet-EU-burgers. In Vlaanderen situeren beide inschrijvingsratio's zich hoger. Vooral wat de niet-EU-burgers betreft, is het verschil groot.

Gegeven de grotere buitenlandse bevolking is het gewicht van de buitenlandse (ingeschreven) kiezers in de Rand wél hoger dan in heel Vlaanderen, namelijk dubbel zo hoog. Met 1,5% van de kiezers blijft de impact tot op heden aan de lage kant. In de faciliteitengemeenten maken buitenlanders 3,1% uit van het kiezerskorps. In Kraainem is dit meer dan 5%. Al bij al blijft de invloed van de buitenlandse kiezers relatief beperkt door de lage inschrijvingsratio.

Tabel 38 Aandeel buitenlandse kiezers in het totale aantal kiezers bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 - kiezerslijsten op 1 augustus 2006

	totaal aantal ingeschreven kiezers	Totaal buitenlanders		EU-burgers	
		ingeschreven kiezers	aandeel binnen het totale aantal ingeschreven kiezers	ingeschreven kiezers	aandeel binnen het totale aantal ingeschreven kiezers
Vlaamse Rand	277.821	4.224	1,5	3.955	1,4
faciliteitengemeenten	46.012	1.415	3,1	1.351	2,9
overige randgemeenten	231.809	2.809	1,2	2.604	1,1
arrondissement Halle- Vilvoorde	424.881	4.387	1,0	4.005	0,9
provincie Vlaams-Brabant	785.036	6.157	0,8	5.494	0,7
Vlaams Gewest	4.648.649	34.065	0,7	28.713	0,6

Bron: FOD Binnenlandse Zaken, bewerking SVR.

⁷⁴ Omdat we niet over het totale aantal buitenlandse inwoners op 1 augustus 2006 - de dag waarop de kiezerslijsten vastgelegd werden - beschikken, hebben we 1 januari 2006 als benadering genomen. Natuurlijk hebben we ons tot de meerderjarige buitenlandse bevolking beperkt. Omdat op dit moment slechts vijfjaargroepen ter beschikking zijn, hebben we voor de 18- en 19- jarigen een raming gemaakt, op basis van tweevijfde van de vijfjaargroep 15 tot en met 19 jaar. De gegevens zijn dus benaderend.

2.7.2. Resultaten van gemeenteraadsverkiezingen

De indeling van de verschillende lijsten in taalgroepen bij de gemeenteraadsverkiezingen was geen sinecure, vooral in de faciliteitengemeenten en voor de jaren die wat verder afliggen. Eentalige lijsten hebben vaak tweetalige namen, ook het omgekeerde komt soms voor. We hebben op basis van de verschillende verkiezingsdatabanken⁷⁵, literatuurstudie⁷⁶ en met de hulp van kenners van de Vlaamse Rand⁷⁷ een zo goed mogelijke indeling gemaakt, al kunnen er nog steeds kleine interpretatieverschillen zijn.

In de **faciliteitengemeenten** ontstaat bij de gemeenteraadsverkiezingen hoe langer hoe meer een bipolair politiek landschap met aan de ene kant een **kartellijst van de Vlaamse partijen** (steeds met uitzondering van het Vlaamse Belang; in Wemmel maakt de VLD deel uit van de tweetalige burgemeesterslijst) en aan de andere kant een **eenheidslijst van alle Franstalige partijen**, meestal met lokale partijnamen. De tweetalige lijsten brokkelen meer en meer af of verdwijnen. Deze polarisatie werkt een sterke mobilisatie van de kiezers op basis van taalaanhorigheid in de hand, waardoor ideologische overwegingen in het kiesproces naar de achtergrond verdwijnen.

Buiten de faciliteitengemeenten is de situatie fundamenteel verschillend. Daar treft men enerzijds het brede Vlaamse politieke spectrum aan. In het merendeel van de gemeenten manifesteert zich anderzijds een Franstalige lijst onder de naam *Union Francophone* (UF) of gewoon *UNION*. Onder deze eerste naam kandideert ook bij de verkiezingen voor de het Vlaamse Parlement en voor de provincie een Franstalige eenheidslijst.

Opmerkelijk is dat de Nederlandstalige lijsten in het geheel van de **negentien randgemeenten** bij de jongste gemeenteraadverkiezingen ongeveer hetzelfde resultaat behaalden als bij de eerste **gemeenteraadsverkiezingen** na de fusie van de gemeenten in 1976, namelijk iets meer dan driekwart van de stemmen. Bij de tussenliggende verkiezingen⁷⁸ ligt de score wat hoger. In vergelijking met de gemeenteraadsverkiezingen in 2000 moeten de Vlaamse lijsten 1,3% prijsgeven. De Franstalige lijsten staan duidelijk op winst en stijgen sinds 1976 6,1% tot één vijfde van de stemmen, terwijl de tweetalige lijsten 6,3% verliezen.

⁷⁵ Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 tot en met 2000: de Databank Verkiezingsresultaten van de federale overheid, beheer door de VUB. Zie <http://www.ibzdgip.fgov.be/result/nl/search.php?type=year>. Voor de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen van 2006: de verkiezingsdatabank VlaanderenKiest⁷⁵ van de Vlaamse overheid. Zie <http://www.vlaanderenkiest.be>.

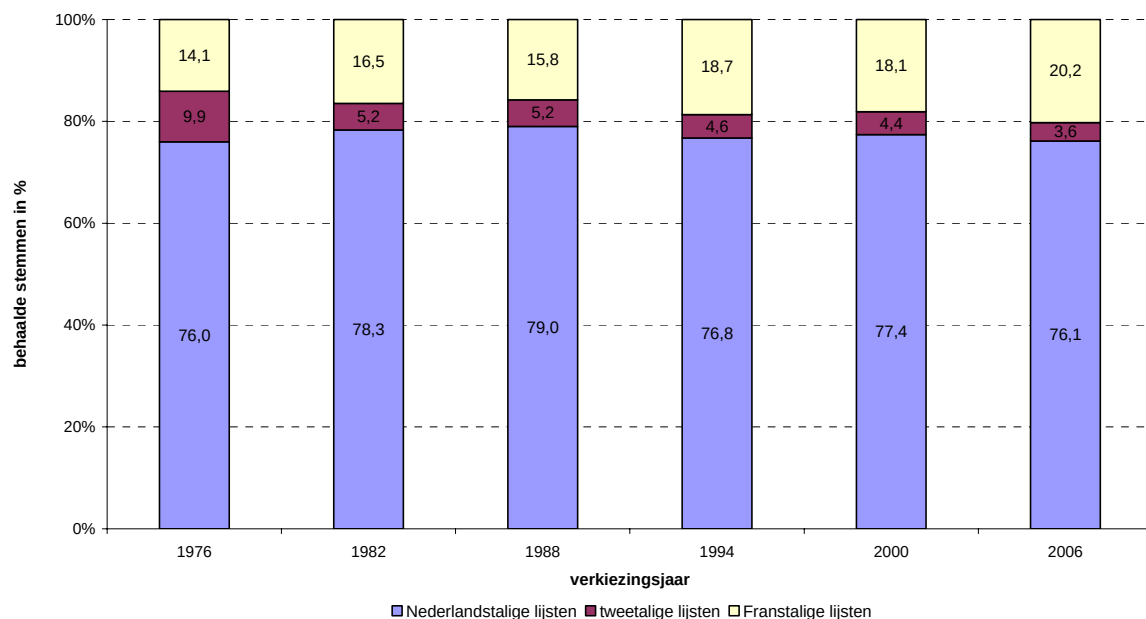
⁷⁶ Volgende bronnen werden gebruikt:

- alle edities over de verkiezingen van de *Courrier Hebdomadaire* van het CRISP, het *Centre de recherche et d'information socio-politique* van de ULB. Zie http://www.crisp.be/vente/sommaire_publ.asp?niveau1=Elections.
- Dockx Johan, Een overzicht van de taalconflicten in de faciliteitengemeenten (1963-1988), in Witte Els (ed.), *Brusselse Thema's 1. De Brusselse Rand*, Brussel, 1993.
- Fonteyn Guido, *De Zes Faciliteitengemeenten*, Brussel, 1984.
- Holvoet Luk, *Het gewijzigde politieke beeld in het kiesarrondissement Brussel, 1964-1979*, in Witte Els (ed.) *Taal en Sociale Integratie 3*, Brussel, 1981.
- Wille Fanny en Deschouwer Kris, *Tussen kreten en gefluister. Verkiezingen en verfransing in de Vlaamse Rand, in Samenleving en Politiek*, Jaargang 13, Nummer 9, Brussel, 2006.
- Het dossier van het OVV en HAVIKO, *De onwetenschappelijke evaluatie van de Gemeente- en Provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 in de Rand rond Brussel door Professor Kris Deschouwer (VUB)*, Brussel, 2006. Zie <http://www.ovv.be/page.php?ID=1656>.
- Een ongepubliceerd rapport van de Diensten van de Gouverneur van Vlaams-Brabant met een vergelijking van de lokale verkiezingen van 2000 en 2006, Leuven, 2006.
- Talrijke krantenartikelen van 1988 tot en met 2007.

⁷⁷ André Lermينياux, Johan Laeremans, Marc Platel, Luk Van Biesen, Jef Motté, Willy Sterckx, Anne Sobrie, Eric Kirsch en Herman Van De Voorde.

⁷⁸ Vergelijkingen in de tijd moeten omzichtig worden geïnterpreteerd omwille van wijzigingen in de samenstelling van de lijsten naar taalaanhorigheid. Meer verfijnde analyses verder in de tekst.

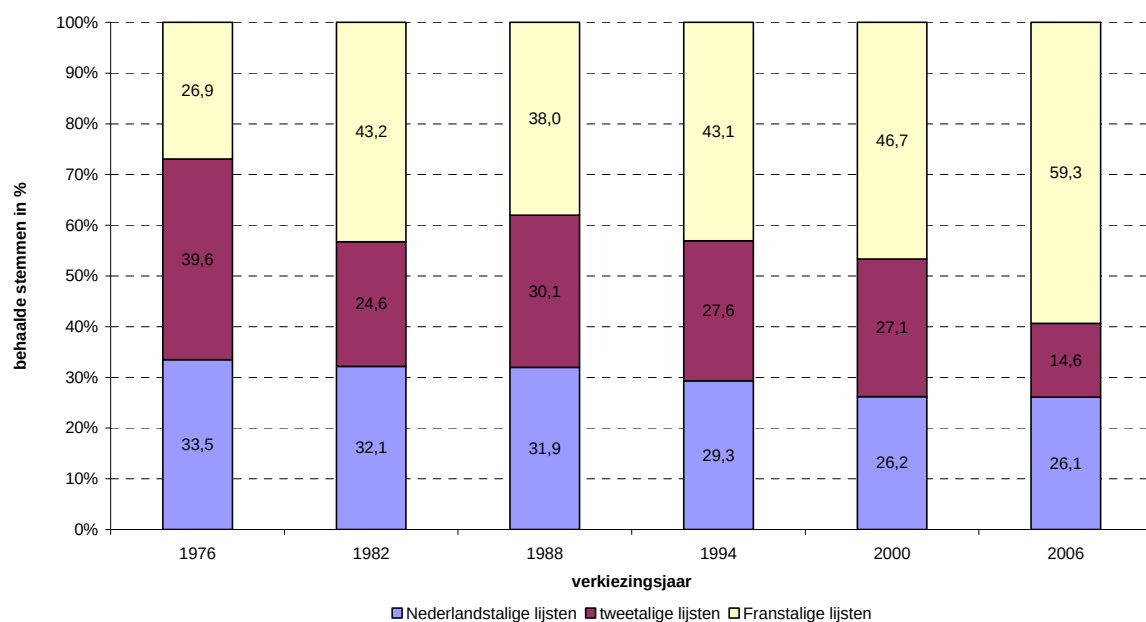
Figuur 22 Gemeenteraadsverkiezingen Vlaamse Rand, 1976-2006



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, SVR.

In de **faciliteitengemeenten** behaalden de Nederlandstalige lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 slechts een goed kwart van de stemmen. In 1976 waren de Nederlandstalige lijsten nog groter dan de Franstalige; de tweetalige lijsten tekenden toen de hoogste score op. Elke verkiezing op rij verloren de Nederlandstalige lijsten terrein, sinds 1976 7,4%. In 2006 bleven de Nederlandstalige lijsten ongeveer status quo. Het aandeel van de Franstalige lijsten is sinds 1976 meer dan verdubbeld (+32,4%). De tweetalige lijsten verloren sindsdien tweederde van hun aanhang (-25%).

Figuur 23 Gemeenteraadsverkiezingen faciliteitengemeenten, 1976-2006



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, SVR.

Even een blik op de gemeenten afzonderlijk. Drogenbos is een geval apart: sinds 1988 kwamen er in Drogenbos slechts twee lijsten op, beide tweetalig. Het bestuur was steeds in handen van de tweetalige lijst van baron Jean Calmeyn. In 2006 ontstond een nieuwe situatie: FDF, PRL, PS en ECOLO kwamen afzonderlijk op onder de naam *UF* en behaalden meteen 41,4%. De tweetalige lijst *Drogenbos Plus*, getrokken door Alexis Calmeyn nu, zoon van de overleden burgemeester bleef nipt de grootste, met 46,7%. De lijst *Accent*, door sommigen als tweetalig en door anderen als Vlaams beschouwd⁷⁹, verloor 1 verkozene en strandde op 11,9%.

In Linkebeek, Kraainem en Wezembeek-Oppem behaalden de Nederlandstalige lijsten in 2006 nog geen kwart van de stemmen. In Kraainem won de Vlaamse lijst wel 1,8%. In Linkebeek splitste de Franstalige eenheidslijst in twee, maar verloren de Vlamingen maar liefst 8%. In Wezembeek-Oppem won de Vlaamse lijst 7%, de Franstalige lijst won echter 18,2%, beide door het verdwijnen van tweetalige lijsten. In Sint-Genesius-Rode stemde nog een derde Nederlandstalig; de Vlamingen verloren 4,7%. De nieuwe tweetalige lijst *Rode & Rhode* behaalde 1,8%. In Wemmel verloren de Vlaamse lijsten (zonder VLD) 7,4% tot een klein derde van de stemmen. Grootste lijst in Wemmel bleef wel de tweetalige lijst van de burgemeester (met VLD en MR), al scheurden de Franstalige partijen CDH, PS, FDF en ECOLO zich af om een nieuwe Franstalige lijst (*Intérêts Communaux*) te vormen.

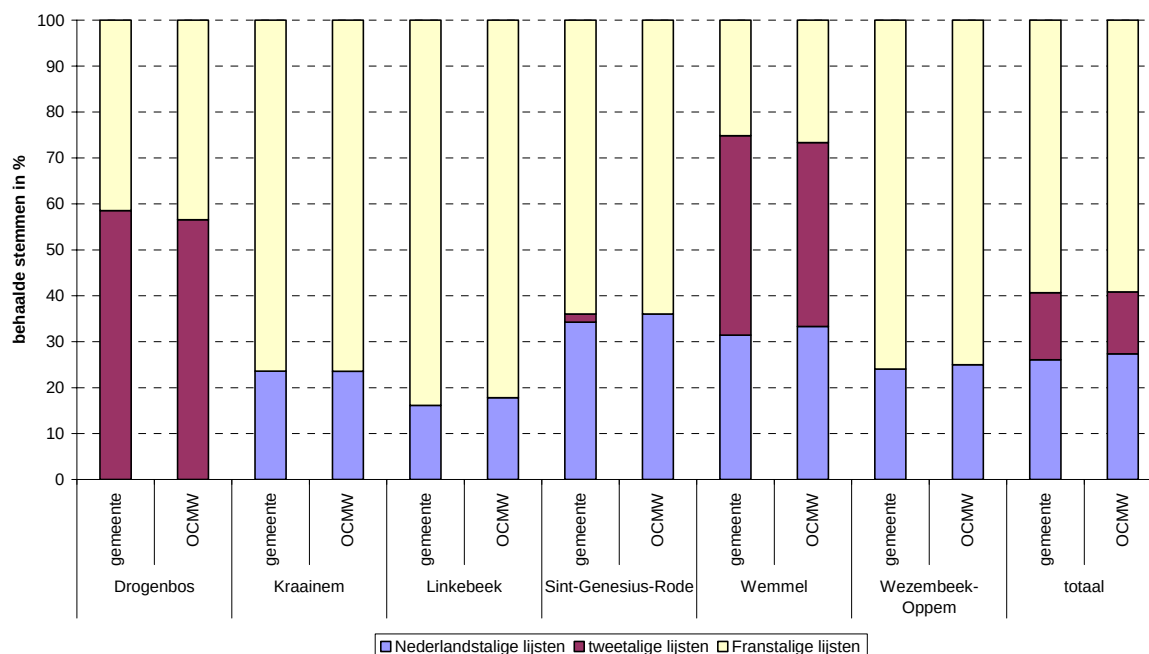
In de faciliteitengemeenten wordt ook de **OCMW-raad** rechtstreeks verkozen. In tegenstelling tot de gemeenteraadsverkiezingen kunnen buitenlanders bij de verkiezingen voor de OCMW-raad zich op geen enkele manier op de kieslijst laten inschrijven. Voor het geheel van de zes faciliteitengemeenten maakte dit een verschil van 1.415 kiezers in 2006, of 3,1% van het electoraat. 1.351 daarvan zijn EU-burgers, slechts 64 hebben een andere buitenlandse nationaliteit. De vraag is nu of het al dan niet meestemmen van buitenlandse inwoners in de Rand de resultaten beïnvloedt.⁸⁰

Een eerste vaststelling is dat in alle gemeenten het aandeel blanco stemmen bij de jongste verkiezingen voor de OCMW-raad hoger ligt dan voor de gemeenteraad, voor de zes faciliteitengemeenten samen respectievelijk 5,8% en 3,8%. Ten tweede blijkt dat de Nederlandstalige lijsten een hoger *aandeel* stemmen behalen voor de OCMW-raad dan voor de gemeenteraad (+1,3%). Enige uitzondering is Kraainem (-0,1%). Voor de Franstalige lijsten is er nauwelijks verschil, de tweetalige lijsten behalen voor het OCMW echter 1,1% minder. Ten derde is het opvallend dat de Nederlandstalige lijsten ook in *absolute cijfers* voor het OCMW nauwelijks minder stemmen halen dan voor de gemeente (- 49 stemmen). In Linkebeek en Wemmel behalen de Nederlandstalige lijsten voor het OCMW zelfs een fractie meer stemmen. De tweetalige lijsten behalen voor de OCMW-raad over de zes gemeenten samen 722 stemmen minder, de Franstalige 1.269 minder. In Sint-Genesius-Rode kwam de kleine tweetalige lijst *Rode & Rhode* enkel voor de gemeenteraad op (192 stemmen).

⁷⁹ Wij hebben deze lijst als tweetalig geteld, op gezag van het CRISP en de gecontacteerde ervaringsdeskundigen.

⁸⁰ Enkel voor 2006 beschikken we over volledige cijfers, voor 2000 hebben we niet alle gegevens en voor de jaren voorheen zelfs geen. De vaststellingen voor 2000 komen overeen met deze voor 2006.

Figuur 24 Gemeente- en OCMW-raadsverkiezingen faciliteitengemeenten, 2006



Bron: Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, SVR.

Kunnen we hieruit conclusies trekken? Een deel van het kiezerskorps stemt blanco omdat ze minder belang hechten aan de OCMW-raad (weinig armoederisico's in de Vlaamse Rand). Bij de Vlaamse kiezers lijkt dit minder het geval, gelet op het feit dat de Vlaamse lijsten ook in absolute cijfers nauwelijks minder stemmen halen voor het OCMW dan voor de gemeente. Een andere conclusie zou kunnen zijn dat de buitenlandse kiezers, die voor de gemeenteraad wel een deeltje van het electoraat vormen, eerder voor tweetalige lijsten kiezen dan voor Nederlandstalige lijsten. Kraainem, dat met 5,6% het grootste aandeel buitenlandse kiezers telt, zou dan de uitzondering zijn die de regels bevestigt, omdat daar de lijst *OPEN* zich duidelijk profileerde als open voor buitenlandse inwoners. Een onderzoek (1993) door Dominique Mariette en Kris Deschouwer naar de kiesintenties van de buitenlandse bevolking in de Vlaamse Rand lijkt dat te bevestigen.⁸¹ Een andere mogelijkheid is dat buitenlanders voor de gemeenteraad gewoon voor de lijsten van de populaire burgemeesters kiezen, die in de faciliteitengemeenten nu éénmaal Franstalig en in Drogenbos en Wemmel tweetalig zijn.

In de dertien **niet-faciliteitengemeenten** behaalden de Vlaamse lijsten in 2006 86% van de stemmen tegenover 12,6% voor de Franstalige en de rest voor de tweetalige lijsten.

In vergelijking met 1976 lijkt het alsof de Vlaamse lijsten er licht op vooruitgegaan zijn (+1%). De Franstalige lijsten hebben 1,2% gewonnen en de tweetalige lijsten verloren 2,2%. Zo beschouwd lijkt het verhaal tamelijk positief.

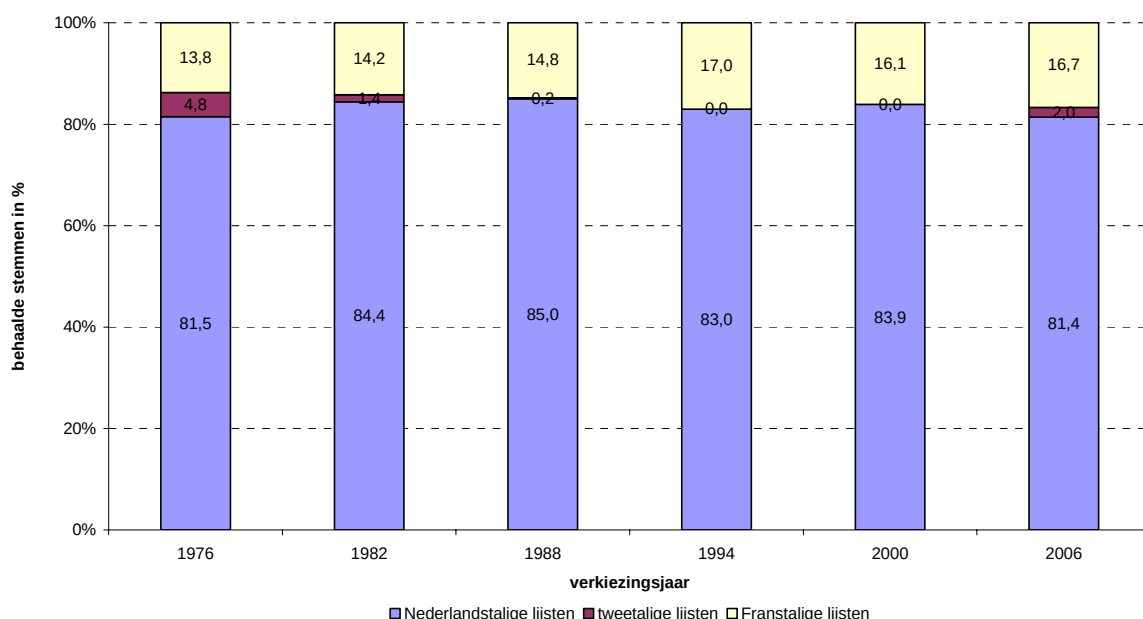
⁸¹ Deschouwer Kris en Mariette Dominique, *De Westerse migranten in Brussel en in de Rand*, in Witte Els (ed.), *Brusselse Thema's. 1 De Brusselse Rand*, Brussel, 1993. Naast de negentien randgemeenten werden ook Bertem, Huldenberg en Kortenberg mee onderzocht. 63,5% geeft aan op een tweetalige lijst te stemmen, 31,1% op een Nederlandstalige en 5,5% op een Franstalige. De zes faciliteitengemeenten worden niet apart onderscheiden. In Brussel zelf zouden buitenlanders 75,8% voor een tweetalige lijst kiezen, 18,2% voor een Vlaamse lijst en slechts 6% voor een Nederlandstalige lijst. Wellicht liggen de verhoudingen in de faciliteitengemeenten ergens tussenin.

We moeten echter behoedzaam zijn bij het maken van vergelijkingen met vorige verkiezingen. In 1976, net na de gemeentefusie, boden zich in alle randgemeenten (buiten Merchtem) Franstalige en/of tweetalige lijsten aan. Door de jaren heen komen er ook in Asse, Machelen en Meise geen Franstalige of tweetalige lijsten meer op. Leidt de aanwezigheid van Franstalige lijsten tot Franstalige kiezers of net andersom? Dit is een beetje de vraag van de kip of het ei. In elk geval, als er geen Franstalige lijsten zijn, kan men er ook niet op stemmen. Daarom beperken we ons bij de volgende analyses tot **de negen niet-faciliteitengemeenten waar er sinds 1976 onafgebroken Franstalige of tweetalige lijsten aan de verkiezingen deelnamen**, zonder Asse, Machelen, Meise en Merchtem. Het gaat dus om Beersel, Dilbeek, Grimbergen, Hoeilaart, Overijse, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde en Zaventem.

In deze negen gemeenten behaalden de Vlaamse lijsten 81,4% van de stemmen in 2006. Dit is een status quo in vergelijking met 1976. De Franstalige lijsten groeiden met 2,9% tot 16,7%. De tweetalige lijsten waren goed voor 2% van de kiezers (-2,8% sinds 1976). In 2006 kwam enkel in Overijse een tweetalige lijst op.

Op het eerste gezicht lijkt de evolutie dus niet zo onrustwekkend, buiten de vaststelling dat de Franstalige lijsten de tweetalige lijsten absorberen. Toch was 2006 voor de Vlaamse lijsten het op één na slechtste jaar sinds de gemeentefusie en voor de Franstalige lijsten het op één na beste jaar. In vergelijking met 2000 gingen de Vlaamse lijsten er 2,5% op achteruit. Het lijkt erop dat de gemeentefusie voor een opstoot van electorale Franstaligheid zorgde, waarna de Vlaamse lijsten in de jaren tachtig terrein wonnen en dat nu opnieuw moeten prijsgeven.

Figuur 25 Gemeenteraadsverkiezingen negen niet-faciliteitengemeenten⁸², 1976-2006

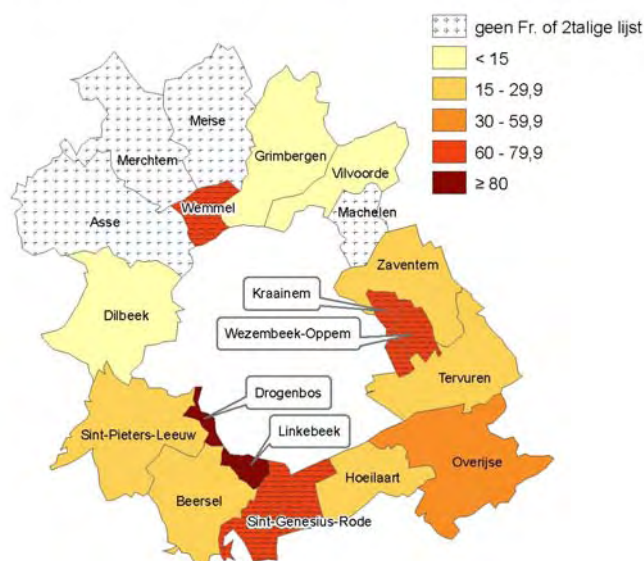


Bron: VUB-verkiezingsdatabank, Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, SVR.

⁸² In negen niet-faciliteitengemeenten namen sinds 1976 onafgebroken Franstalige of tweetalige lijsten aan de verkiezingen deel: Beersel, Dilbeek, Grimbergen, Hoeilaart, Overijse, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde en Zaventem.

Bekijken we nog even de verschillende gemeenten afzonderlijk. In Asse en Merchtem kwamen bij de jongste verkiezingen alleen Nederlandstalige lijsten op. In Meise kwam de Franstalige lijst *Union* (geen zetels in 2000) niet meer op. Hetzelfde voor de lijst *Samen-Ensemble* in Machelen. In de negen resterende randgemeenten gaan de Vlaamse lijsten erop achteruit, zij het soms minimaal. In Overijse kwam een taalgemengde kartellijst tot stand met aan Vlaamse kant de *CDoV* van ex-burgemeester Eric Schamp en de *VLD-scheurlijst Blauw* en aan Franstalige kant de ex-*UNION*-mandatarissen van *Plus*. Hierdoor halveerden de resultaten van *UNION/UF*. Vijf van de zes verkozenen van de *CDoV-Blauw-Plus*-lijst zijn Franstaligen, maar het is natuurlijk onmogelijk het aandeel van de Franstalige kiezers in de verkiezingsresultaten van deze lijst te berekenen. Ook de Vlaamse partijen verloren in Overijse echter 6,7%. Eveneens verlies in Beersel (-1,4%), Hoeilaart (-2%), Sint-Pieters-Leeuw (-3,9%), Tervuren (-3,9%), Vilvoorde (-2,7%) en Zaventem (-3,6%). Dilbeek (-0,5%) en Grimbergen (-0,3%) konden het verlies beperken. In Beersel, Sint-Pieters-Leeuw, Zaventem en Tervuren vormen de Franstaligen al een vijfde van het electoraat.

% stemmen Franstalige + tweetalige lijsten gemeenteraadsverkiezingen 2006



Bron: Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, SVR.

2.7.3. Organisatie van provinciale, Vlaamse, federale en Europese verkiezingen

De resultaten van de verkiezingen voor de provincie, het Vlaams Parlement, de Kamer, Senaat en het Europese Parlement zijn beschikbaar tot op kantonale niveau.⁸³ Deze resultaten geven een aanvullend zicht op de electorale Franstaligheid in de ruimere Rand. Tervuren behoort tot het kanton Leuven, en maakte daarmee bij de jongste verkiezingen 9,3% van het totale electoraat uit, waardoor de resultaten van kanton Leuven voor ons opzet minder relevant zijn. Bovendien behoort het kieskanton Leuven bij de Europese en federale verkiezingen niet tot de tweetalige kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde, waarmee we verderop zullen vergelijken. Kanton Lennik telt geen enkele Randgemeente, maar voor de arrondissementale volledigheid nemen we Lennik toch mee. Merk op dat het kieskanton Zaventem op één gemeente na volledig uit randgemeenten bestaat, zodat ongeveer negen op tien kiezers uit de randgemeenten komen.⁸⁴

⁸³ Bron: VUB-verkiezingsdatabank: website www.elections.fgov.be. Agentschap Binnenlands Bestuur: website www.vlaanderenkiest.be.

⁸⁴ De verschillende kieskantons, de inbegrepen randgemeenten en het aandeel kiezers uit deze randgemeenten. Kanton Lennik: geen enkele randgemeente, 0%. Kanton Vilvoorde: Machelen, Vilvoorde, 58%. Kanton Asse: Asse, Dilbeek, Merchtem, 61,2%. Kanton Halle: Beersel, Drogenbos, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, 65,9%. Kanton Meise: Grimbergen, Meise, Wemmel, 70,7%. Kanton Zaventem: Hoeilaart, Kraainem, Overijse, Wezembeek-Oppem, Zaventem, 87,6%.

Bij verkiezingen voor het **Vlaams Parlement en de provincie Vlaams-Brabant** is de territoriale integriteit van Halle-Vilvoorde compleet: enkel Vlaamse gemeenten maken deel uit van de verschillende kieskantons. Voor de provincieraadsverkiezingen worden per district gemeenschappelijke lijsten ingediend. Voor het Vlaams Parlement is er tegenwoordig slechts één kieskring met gemeenschappelijke lijsten, namelijk heel de provincie Vlaams-Brabant. Bij beide verkiezingen is het voor personen die niet in het Vlaamse Gewest wonen, in casu voor bekende kopstukken van politieke partijen die in Brussel of Wallonië wonen, onmogelijk om te kandideren. Zonder steun van hun partijgenoten over de gewestgrens komen de lokale Franstalige kandidaten verenigd op één lijst op, onder de naam *Union Francophone (UF)*. Uitzondering is de communautair gematigde partij *ECOLO*, die geen vertegenwoordigers op de UF-lijst afvaardigt, en bij sommige verkiezingen zelfs de Vlaamse groenen expliciet steunt.

Bij verkiezingen voor **Kamer, Senaat⁸⁵ en Europees Parlement** behoren de Vlaamse kieskantons uit Halle-Vilvoorde tot de tweetalige kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Gezien de gemeenschappelijke lijsten komen de Franstalige partijen bij deze verkiezingen wel onder hun eigen naam en met hun eigen ideologische overtuiging op.

In de volgende analyses beperken we ons tot de **verkiezingen voor de provincie Vlaams-Brabant, het Vlaams en het Europese Parlement**. Hiervoor zijn meerdere redenen. Ten eerste is de indeling in taalgroepen bij deze verkiezingen sluitend. Bij de provinciale en Vlaamse verkiezingen is enkel de UF-lijst Franstalig. Bij de Europese verkiezingen moeten de partijen zich bekennen tot het *Nederlandstalig versus Franstalig Kiescollege* (en een Duitstalig Kiescollege).

De voornaamste reden om Kamer en Senaat in dit onderzoek buiten beschouwing te laten is het feit dat in 2003 ook de Belgen verblijvend in het buitenland konden stemmen. Dit heeft de stemmen in kanton Lennik en bij uitbreiding in heel het arrondissement Halle-Vilvoorde zo vertekend dat een vergelijking onmogelijk is.⁸⁶

2.7.4. Resultaten van verkiezingen voor provincieraad, Vlaams Parlement en Europees Parlement

We beginnen onze analyse in 1994, omdat toen de eerste verkiezingen voor de nieuwe provincie Vlaams-Brabant plaatsvonden.⁸⁷ Bovendien bestond bij verkiezingen vóór 1994 het kieskanton Zaventem nog niet, wat de vergelijkbaarheid bemoeilijkt.

Bij de verkiezingen voor het **Vlaams Parlement** liggen de resultaten van UF in de diverse kantons systematisch een procent tot enkele procenten onder de scores bij de provincieraadsverkiezingen. Een mogelijke verklaring kan zijn dat de provincieraadsverkiezingen samenvallen met de gemeenteraadsverkiezingen, die in de Vlaamse Rand vaak synoniem staan voor communautaire gevoeligheden (cfr. Franstalige

⁸⁵ Bron: website van de federale overheid verkiezingen2003.belgium.be en diverse krantenartikels.

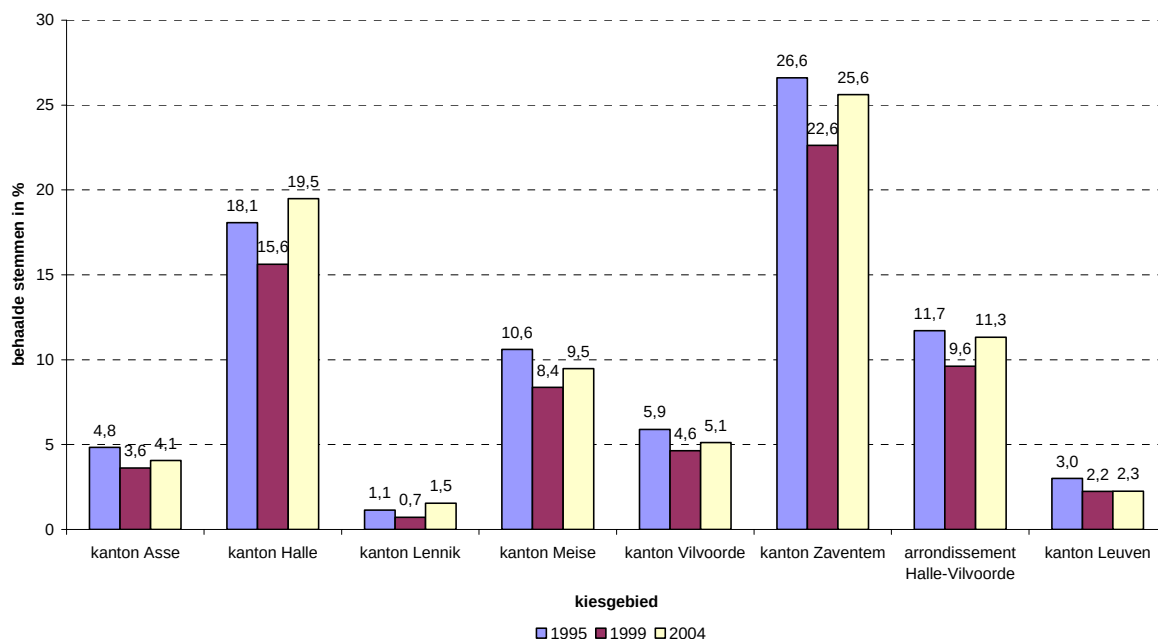
⁸⁶ De Belgen verblijvend in het buitenland konden op vijf verschillende manieren hun stem uitbrengen. Afhankelijk van de stemwijze werden de stemmen op een verschillende locatie geteld. Belgen die gevestigd zijn in het buitenland konden ten eerste persoonlijk of per volmacht in de gemeente van hun keuze in België stemmen. Deze stemmen werden logischerwijs gewoon in die gemeente geteld. Ten tweede konden buitenlandse Belgen persoonlijk of per volmacht stemmen in de Belgische diplomatieke of consulaire beroepspost waar ze zich hebben laten registreren. Deze stemmen werden in een speciaal Bureau Buitenlandse Zaken gesteld. Daarvan bestond er één per kieskring. De telling gebeurde in de voorkeurskieskring van de kiezer. Opvallend is dat liefst 36,8% van alle geldige stemmen in deze categorie van heel België in Brussel-Halle-Vilvoorde geteld werden (cijfers voor de Kamer). Opmerkelijk is dat in het Bureau Buitenlandse Zaken van Brussel-Halle-Vilvoorde liefst 76,9% van de stemmen naar Franstalige partijen gingen, tegenover 23,1% naar Nederlandstalige. De derde mogelijkheid bestond erin per brief te stemmen, opnieuw in het kiesarrondissement van zijn keuze. 22,2% van de buitenlandse Belgen die voor deze mogelijkheid opteerden, kozen voor Brussel-Halle-Vilvoorde, goed voor 11.324 bijkomende stembiljetten. Omdat in Brussel zelf overal elektronisch gestemd werd, besliste de voorzitter van de rechtbank in Brussel om de telklus door te schuiven naar het kieskanton Lennik, waar wel nog manueel gestemd werd. Deze stembrieven werden meteen vermengd met de gewone stembrieven van de autochtone Belgen, waardoor onderscheid niet meer mogelijk was. De 11.324 stemmen van buitenlandse Belgen werden dus gevoegd bij de 32.846 gewone stemmen. De hoger geciteerde verhouding van Nederlandstalige versus Franstalige stemmen indachtig leidde dit tot enorme boppingsprongen in de resultaten, met ondanks stemmenwinst in absolute cijfers een procentuele achteruitgang voor de Vlaamse partijen en een forse vooruitgang voor de Franstalige partijen in kanton Lennik. Bij uitbreiding werden ook de cijfers voor heel het arrondissement Halle-Vilvoorde onvergelijkbaar.

⁸⁷ In 2005 vierde Vlaams-Brabant zijn tienjarig bestaan als afzonderlijke provincie.

oproepingsbrieven in bepaalde faciliteitengemeenten). In deze periode wordt volop communautair gemobiliseerd. Bovendien lijkt het psychisch eenvoudiger om na het stemmen op een Franstalige lijst bij de gemeenteraadsverkiezingen ook voor de provincie een soortgelijke stem te geven. Tot slot kan ook het feit dat er in de Vlaams-Brabantse provincieraad zes *UF*-vertegenwoordigers zetelen - tegenover één vertegenwoordiger in het Vlaamse Parlement - een verschil in mobilisatiekracht maken.

Voor het Vlaams Parlement schommelen de Franstalige resultaten in de loop der verkiezingen. De terugval van de Franstalige partijen in 1999 kan wellicht verklaard worden doordat in het dioxinejaar 1999 *ECOLO* de *AGALEV*-lijsten actief ondersteunde. De hoogste scores voor *UF* werden opgetekend in Halle en Zaventem en de laagste in het kieskanton Lennik, dat volledig buiten de Vlaamse Rand ligt.

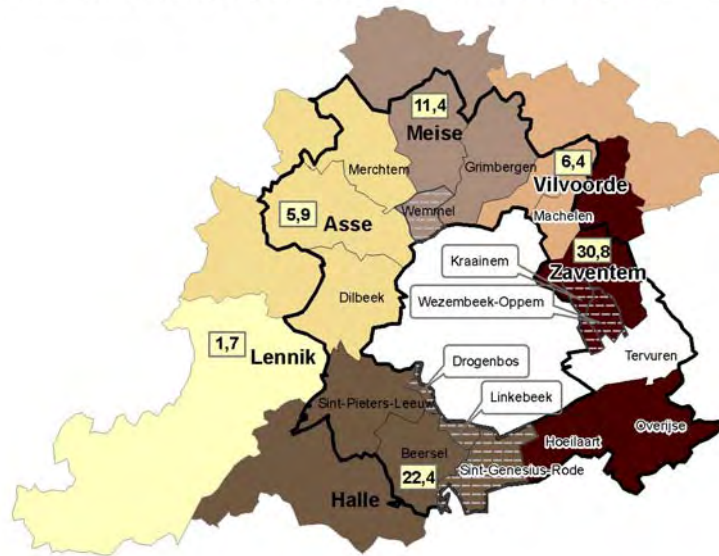
Figuur 26 Resultaten Union Francophone bij verkiezingen voor het Vlaamse Parlement, 1995-2004



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, bewerking SVR.

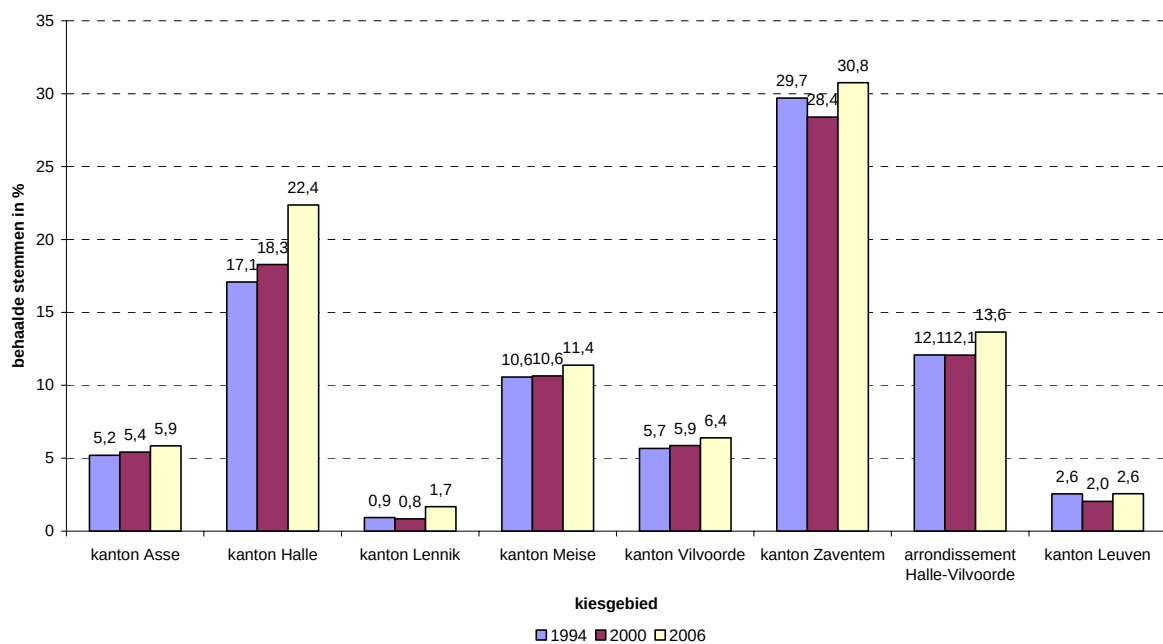
De resultaten van de Franstalige eenheidslijsten voor de **provincieraadsverkiezingen** bewegen zich in Halle-Vilvoorde in een licht stijgende lijn. In 2000 lijkt zich een status quo voor te doen. Dit kan te maken hebben met de goede resultaten van de groene lijsten toen in nasleep van de dioxinecrisis van 1999. Er stonden immers geen *ECOLO*-kandidaten op de *UF*-lijsten. Bovendien waren de verkiezingen van 1994 de eerste sinds de splitsing van het unitaire Brabant. Dit feit kan voor de Franstaligen mobiliserend gewerkt hebben naar de *UF*-lijst toe. Bemerkt ook de hoge scores in kanton Zaventem, dat bijna integraal met een deel van de Vlaamse Rand samenvalt.

Resultaten Franstalige lijsten bij de provincieraadsverkiezingen van 2006



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, bewerking SVR.

Figuur 27 Resultaten Union Francophone bij provincieraadsverkiezingen, 1994-2006



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, bewerking SVR.

Resultaten Franstalige lijsten bij de verkiezingen Vlaams Parlement van 2004



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, bewerking SVR.

Dé grote verschillen stellen we echter vast tussen de verkiezingen voor het Vlaams en het **Europees Parlement**, die de laatste twee edities op dezelfde dag gehouden werden. Bij Europese verkiezingen bestaat er één lijst voor heel Franstalig België en één lijst voor heel Nederlandstalig België, waarbij in Brussel-Halle-Vilvoorde beide kiescolleges volwaardig naast elkaar bestaan. De verschillende Franstalige partijen met hun eigen ideologische achtergrond en een volwaardige kandidatenlijst met Brusselse en Waalse kopstukken⁸⁸ behaalden in Halle-Vilvoorde in 2004 bijna het dubbele van de eenheidslijst *UF*.

Resultaten Franstalige lijsten bij de Europese verkiezingen van 2004

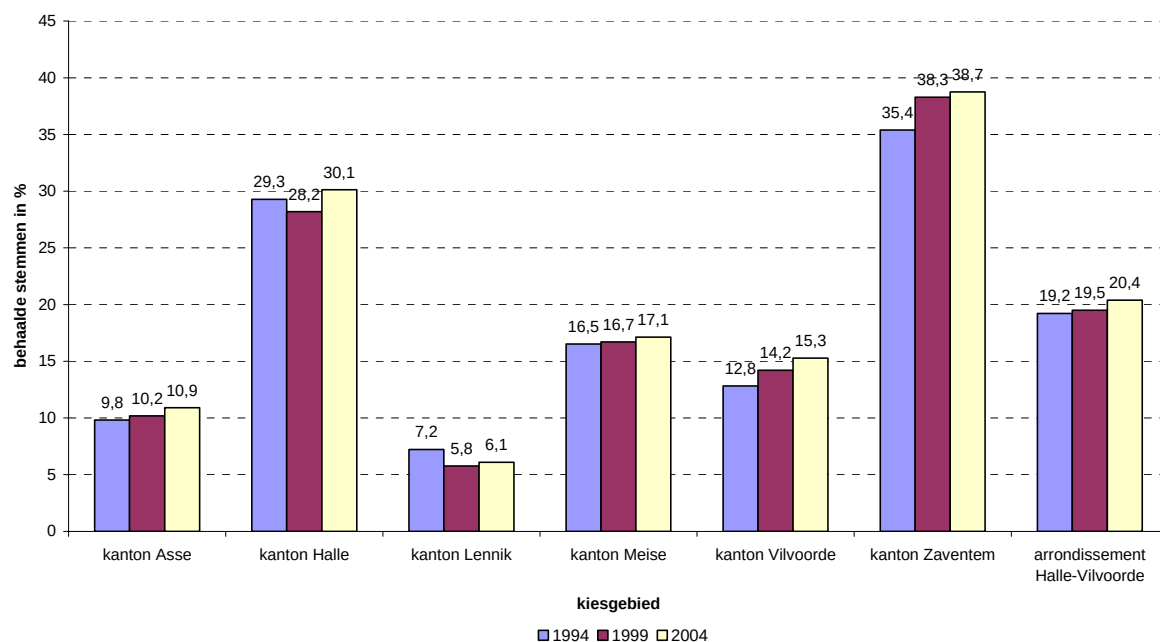


Bron: VUB-verkiezingsdatabank, bewerking SVR.

⁸⁸ Lijsttrekkers bij de Europese stembuslag van 2004 waren onder anderen Joëlle Milquet, Louis Michel en Elio Di Rupo.

Opvallend zijn de grote verschillen in de kantons waar de Franstaligen van het UF voor het Vlaams Parlement het zwakst scoren, namelijk Vilvoorde, Asse en Lennik. Voor de Europese verkiezingen behalen Louis Michel, Joëlle Milquet, Elio Di Rupo en anderen een veelvoud van die stemmen. Verhoudingsgewijs zijn de verschillen heel wat kleiner in de kantons Meise, Zaventem en Halle, waar de Franstaligen via de Franstalige lijsten in de facilititeitengemeenten en de *UF*-lijsten in de overige randgemeenten ook bij gemeente- en provincieverkiezingen reeds stevig lokaal verankerd zijn. Toch zijn vooral de scores van Zaventem (38,8%) en Halle (30,1%) opmerkelijk.

Figuur 28 Resultaten Franstalige lijsten bij verkiezingen voor het Europese Parlement, 1994-2004



Bron: VUB-verkiezingsdatabank, bewerking SVR.

Voor de meeste kiesgebieden stellen we sinds 1994 stijgende resultaten vast voor de Franstalige lijsten. Op kanton Lennik na wordt voor alle kantons én voor arrondissement Halle-Vilvoorde in 2004 de hoogste score bereikt.

Samenvattend kunnen we stellen dat de Franstalige lijsten de hoogste scores halen bij de parlementaire verkiezingen en zelfs een derde van kiezers achter zich krijgen in de kantons Halle en Zaventem. Opmerkelijk is dat in deze kantons de electorale winst voor de Franstalige lijsten blijft stijgen in alle verkiezingen. De verschillen per kanton zijn groot. Het kanton Lennik heeft het meest Vlaamse karakter. Een groot deel van de francophonie zit dus geconcentreerd in de Oost- en Zuidrand rond Brussel.

Tabel 39 Aandeel van stemmen voor Franstalige lijsten bij de verkiezingen voor de provincieraad, Vlaams Parlement en Europees Parlement

	Provincieraad			Vlaams Parlement			Europees Parlement		
	Union Francophone			Union Francophone			Franstalige lijsten		
	1994	2000	2006	1995	1999	2004	1994	1999	2004
kanton Asse	5,2	5,4	5,9	4,8	3,6	4,1	9,8	10,2	10,9
kanton Halle	17,1	18,3	22,4	18,1	15,6	19,5	29,3	28,2	30,1
kanton Lennik	0,9	0,8	1,7	1,1	0,7	1,5	7,2	5,8	6,1
kanton Meise	10,6	10,6	11,4	10,6	8,4	9,5	16,5	16,7	17,1
kanton Vilvoorde	5,7	5,9	6,4	5,9	4,6	5,1	12,8	14,2	15,3
kanton Zaventem	29,7	28,4	30,8	26,6	22,6	25,6	35,4	38,3	38,7
arrondissement Halle-Vilvoorde	12,1	12,1	13,6	11,7	9,6	11,3	19,2	19,5	20,4
kanton Leuven	2,6	2,0	2,6	3,0	2,2	2,3	*	*	*

Bron: VUB-verkiezingsdatabank, Agentschap Binnenlands Bestuur - website Vlaanderenkiest.be, bewerking SVR.

Volgens professor Kris Deschouwer vormen de *UF*-kiezers de harde kern van de electorale Franstaligheid.⁸⁹

Omwille van de sterke communautaire polarisatie vermoeden we dat in de faciliteitengemeenten de resultaten van de Franstalige lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen nauw bij de werkelijke taalverhoudingen aansluiten.

Ook bij de Europese verkiezingen, waar het volledige ideologische spectrum en alle kopstukken voor beide taalgroepen aanwezig zijn, lijkt dit het geval. Wel moeten we zoals boven gesteld goed voor ogen houden dat niet alle buitenlandse en dus vaak anderstalige inwoners van dit land (mogen) gaan stemmen.

Bij verkiezingen waarbij enerzijds uit het volledige gamma van Vlaamse partijen gekozen kan worden en anderzijds enkel uit een Franstalige eenheidslijst zonder ideologie - zoals bij de gemeenteraadsverkiezingen in de niet-faciliteitengemeenten en de verkiezingen voor de provincie en het Vlaams Parlement - lijken heel wat Franstaligen bereid tot electorale integratie en verkiezen ze Vlaamse partijideologieën boven Franstalige eenheidspartij. Mogelijk is deze groep Franstaligen ook bereid tot taalkundige integratie op andere terreinen.

⁸⁹ Wille Fanny en Deschouwer Kris, *Tussen kreten en gefluister. Verkiezingen en verfransing in de Vlaamse Rand*, in *Samenleving en Politiek, Jaargang 13, Nummer 9*, Brussel, 2006.

BESLUIT

In deze publicatie gaven we enerzijds een zicht op de werk- en leefsituatie in de Vlaamse Rand en anderzijds hebben we meerdere bronnen samen gelegd om een beeld te schetsen van het **Vlaamse karakter** van het gebied.

Het **sociaaleconomisch profiel** van de Vlaamse Rand kunnen we als volgt samenvatten.

a) Demografie

- De bevolking groeit er sneller aan, ook op langere termijn (+5,7% van 2004 tot 2025) dan in het Vlaamse Gewest (+3,4%). Dit is vooral te danken aan het positieve migratiesaldo.
- De bevolkingsstructuur is niet zo sterk vergrijsd en heeft nog relatief veel jongeren beneden de 20 jaar. Dit kan deels verklaard worden door de instroom van jonge gezinnen met kinderen vanuit het Brusselse Gewest.

b) Welvaart

- De Vlaamse Rand is een welstellende regio met een hoog inkomensniveau (gemiddeld inkomen per inwoner ligt 13,6% boven Vlaams Gewest) en relatief geringe armoederisico. Dit blijkt uit meerdere indicatoren zoals geringer aandeel kinderen in kansarme gezinnen, minder leefloontrekkers, minder bejaarden met gewaarborgd inkomen, minder WIGW's. De inkomens groeien er de laatste jaren minder snel dan elders in Vlaanderen, weliswaar vertrekkende van een hoog beginpunt.

c) Welzijn, gezondheid, cultuur en jeugd

- Het aanbod aan welzijns- en gezondheidsvoorzieningen zowel residentieel als ambulant, ligt met uitzondering van de rusthuizen, onder het niveau van het Vlaamse Gewest.
- Er is een ruim aanbod aan cultuur- en gemeenschapscentra gesubsidieerd door Vlaamse overheid, maar het aantal voorstellingen en cultuurevenementen buiten deze centra is gering. Dit kan verklaard worden door de concurrentie met naburige grote steden en door de beperktere gemeentelijke inzet (vooral in de gemeenten met taalfaciliteiten). Vier faciliteitengemeenten hebben nog steeds geen erkende Nederlandstalige openbare bibliotheek.

d) Ruimtegebruik en wonen

- Een relatief hoog aandeel van het territorium is bebouwd (27,9% t.o.v. 18,6% in Vlaams Gewest), vooral de residentiele woonfunctie is er belangrijk (19,9% t.o.v. 12,7% Vlaams Gewest). De bevolkingsdichtheid bereikt er hoogten die vergelijkbaar zijn met verstedelijkte gebieden. Het aandeel van de bebouwde oppervlakte steeg in 20 jaar met globaal 45,1% maar dit is minder dan in het Vlaamse Gewest (hoog beginpunt). De kadastrale oppervlakte bestemd voor appartementen, opslagruimten, nutsvoorzieningen, sociale zorg en ziekenzorg verdubbelden in 20 jaar tijd. Er was een explosieve uitbreiding voor kantoorgebouwen (10 maal).
- De Vlaamse Rand is zeker geen typisch agrarisch gebied: slechts 46,9% van de oppervlakte is akker- en grasland (61,1% Vlaams Gewest). Deze oppervlakte neemt nog verder af, sneller zelfs dan in het Vlaamse Gewest.
- Het beeld van de Groene Gordel bestaat echt: er is relatief veel groen, vooral bossen (Zoniënwoud is belangrijke troef), boomgaarden, tuinen en parken.
- Het woningpatrimonium in de Vlaamse Rand is van goede kwaliteit, wat deels te maken heeft met de recentere ouderdom van het patrimonium (minder oude gebouwen van vóór 1946) en de woonoppervlakte (grotere woonoppervlakte per inwoner). Tweederde van de woningen is goed uitgerust (66,5% groot comfort t.o.v. 56% in Vlaams Gewest), heeft betere isolatie en lager energieverbruik. Bijna alle woningen zijn aangesloten op riolering.
- Huishoudens produceren er minder afval als in het Vlaamse Gewest (466,8kg/inw. t.o.v. 553,3), maar er blijft meer restafval over. Ook de zuiveringsgraad van het afvalwater is problematisch voor het milieu.
- Aankopen van bouwgrond en woningen is een zeer dure zaak, voor een grote woning betaalt men 130.000 euro meer en de bouwgrond is in de Vlaamse Rand gemiddeld 47euro/m² duurder. De appartementen zijn er niet zo duur, er is een voldoende aanbod. De vastgoedprijzen lopen tot 1998 ongeveer parallel met het stijgingsritme in het Vlaamse Gewest, nadien breekt de prijzenslag los in alle streken, maar iets minder in de Vlaamse Rand. In 15 jaar tijd zijn de bouwgrondprijzen in de Vlaamse Rand verdrievoudigd, in het Vlaamse Gewest zelfs vier maal. Er zit blijkbaar een druk op bouwgronden rond de economische groeipolen in het oostelijk deel van de Rand. De prijzen liggen er hoog en stijgen snel.

e) Economische structuur en arbeidsmarkt

- De Vlaamse Rand biedt redelijk wat jobs aan. De werkgelegenheidsgraad ligt ver boven het Vlaamse gemiddelde (74,6% t.o.v. 63,7%) maar dekt niet volledig de inzetbaarheid van bewoners op beroepsactieve leeftijd (18-64j).
- De grootste werkgevers vinden we in de tertiaire sector (68,9% t.o.v. 59,4% in Vlaams Gewest), vooral bij de zakelijke diensten en de groothandel. Het aandeel van deze sector groeit nog. De quataire sector is in de Rand niet zo belangrijk als men zou vermoeden in de nabijheid van de hoofdstad, er treedt zelfs geen inhaalbeweging op. 29% van de jobs behoren tot kennisintensieve diensten, het dubbele van het Vlaamse Gewest (14,5%). De tewerkstelling in de secundaire sector daalde in tien jaar tijd met 31% (tussen 1993 en 2003), veel meer dan in het Vlaamse Gewest (-10%). Dé grote specialiteit in de Vlaamse Rand is de luchtvaart, uiteraard verbonden aan de activiteiten in en rond de luchthaven van Zaventem, in absolute aantallen gaat het om ruim 4.000 loontrekkenden.
- Er is minder werkloosheid in deze regio, vooral minder jongeren, minder langdurig en laaggeschoolden bij de werkzoekenden, wel meer hooggeschoolden.

f) Mobiliteit

- De Vlaamse Rand ligt op het knooppunt van vele autosnelwegen, treinsporen, binnenscheepvaartwegen. Dit heeft te maken met de geografische ligging t.o.v. de hoofdstad.
- De inwoners bezitten relatief meer personenwagens wat kan verklaard worden door het hoge welvaartsniveau.
- 16,2% van alle voertuigkilometer op autosnelwegen wordt in de Vlaamse Rand afgelegd. Dit zijn uiteraard niet alleen inwoners, maar ook pendelaars van elders. Dit leidt tot de gekende structurele files.
- De Vlaamse Rand scoort relatief goed op het gebied van basismobiliteit en treinvervoer.
- Gelukkig zijn er relatief weinig verkeersongevallen ondanks hoge densiteit van infrastructuur en hoge bezetting. Het aantal slachtoffers daalt er zelfs sneller dan in het Vlaamse Gewest.

Bij onze analyse maakten we telkens een onderscheid naar faciliteitengemeenten en de 13 andere gemeenten van de Vlaamse Rand. Hoewel de **faciliteitengemeenten** onderling verschillen en geografisch geen aaneensluitend gebied vormen, hebben ze enkele gemeenschappelijk kenmerken. Het is een zeer dicht bevolkt gebied, met uitzondering van Sint-Genesius-Rode. 4/10 van de oppervlakte is er bebouwd. Vooral de residentiële woonfunctie heeft een relatief groot ruimtebeslag.

De bevolking groeit er de laatste jaren trager aan, vooral door het zwakke en zelfs negatieve migratiesaldo. Dit laat ons vermoeden dat de verdichting haar grenzen begint te bereiken, mede door stedenbouwkundig beleid (groene gordelstrategie in gewestplannen).

De inwoners zijn er welstellender, maar de toename van het inkomen evolueert er minder snel zodat er een kleine inhaalbeweging optreedt in de aangrenzende gemeenten.

Het voorzieningenniveau met betrekking tot welzijn, gezondheidszorg, zowel residentieel als ambulant, ligt er bijzonder laag. Uitzonderingen hierop zijn rusthuizen, kinderopvang per werkende vrouw.

Er is meer open bebouwing en zelfs meer woonoppervlakte per inwoner ondanks de hoge aankoop- en huurprijzen. 3 op 4 woningen heeft groot comfort, internetaansluiting en is goed geïsoleerd. De gemiddelde kostprijs voor een woning en voor bouwgrond ligt een heel pak hoger en vergt zelfs rekening houdende met het hoge inkomensniveau van zijn inwoners veel inspanningen. De huurprijzen van woningen en appartementen liggen er zeer hoog.

Het werkaanbod dekt niet volledig de vraag vanwege de aanwezige beroepsbevolking. Qua tewerkstelling treffen we er vooral ondernemingen aan uit de tertiaire sector. Het aandeel groeit er niet meer. De tewerkstelling gebeurt in hoofdzaak in loondienst. Merkwaardig is de vaststelling dat de werkloosheid er relatief groot is, vooral veel hooggeschoolden en werkzoekenden afkomstig uit EU-15, gelukkig zijn ze niet langdurig werkzoekend. De helft van de werkzoekenden heeft weinig of geen kennis van het Nederlands.

De faciliteitengemeenten liggen op een knooppunt van wegen met een hoge bezettingsgraad van de wegen met de gekende structurele files. Goede basismobiliteit is verzekerd door de Lijn.

Deze studie toont aan dat er een **grote variatie is tussen de gemeenten**. We kunnen op socio-economisch vlak weliswaar verschillende types van gemeenten onderscheiden.

Meer landelijke gemeenten zoals Merchtem, Meise, Grimbergen:

- lage bevolkingsdichtheid;
- laag inkomensniveau;
- relatief veel akkerland;
- relatief veel woningen in eigendom;
- relatief goedkope woningen en bouwgrond maar de prijzen beginnen er sneller te stijgen;
- relatief weinig ondernemingen, toch weinig werkloosheid. Er is m.a.w. werkpendel.

Tewerkstellingsgebieden zoals Zaventem, Machelen, Vilvoorde, Drogenbos:

- hoog immigratiesaldo;
- relatief weinig hoge inkomens, meer lage inkomens;
- relatief dicht bebouwd gebied, vooral relatief veel kantoorgebouwen, industriegebouwen en handelsgebouwen;
- weinig bossen en tuinen;
- vooral gesloten bebouwingstypes, ongeveer 1/4 woningen is zonder of hoogstens met klein comfort (betere situatie in Zaventem), minder woningen in eigendom;
- relatief dure bouwgronden en woningen. De kostprijzen voor bouwgrond en woningen stijgen er de laatste 15 jaar zeer snel. De oppervlakte per woongelegenheid is er klein.
- hoge werkgelegenheidsgraad, zelfs overschot aan jobs t.o.v. beroepsbevolking. Ze werken vooral in loondienst (9/10). 1/3 van werkgelegenheid in industrie.
- relatief veel werklozen, helft van werkzoekenden is laaggeschoold en kwart komt van buiten EU-15 (vooral Turkije en Maghreb);
- goede basismobiliteit met De Lijn en treinstations in Machelen, Vilvoorde en Zaventem. De ontsluiting zal nog verbeteren dankzij het GEN met ontsluiting van en naar de hoofdstad en de START-kredieten voor de ontsluiting van de luchthavenzone.

Residentiële zuid-ooststrand (Kraainem, Wezembeek-Oppem, Tervuren, Overijse, Hoeilaart, Sint-Genesius-Rode, Linkebeek) en Wemmel:

- zeer hoge inkomens en relatief weinig lage inkomens;
- matig bebouwd, vooral residentiële woonfunctie neemt ruimte in beslag (4/10);
- nog relatief veel oppervlakte bos en tuinen;
- veel open bebouwing met relatief grote bouwpercelen, veel woningen met hoog comfort;
- relatief veel woningen in eigendom;
- zeer dure woningen en hoge bouwgrondprijzen, ook zeer hoge huurprijzen voor woningen;
- gering aanbod aan werkgelegenheid, maar ook weinig werkloosheid. Er treedt m.a.w. werkpendel op naar de hoofdstad. 4/10 van jobs zijn in statuut van zelfstandige, vooral vrije beroepen.

Suburbane zuid-westzone zoals Asse, Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw, Beersel:

- minder hoge inkomens, relatief veel lage inkomens;
- weinig bebouwd, relatief minder huizen (behalve Dilbeek), kantoorgebouwen, handelsgebouwen, industriegebouwen (behalve in Sint-Pieters-Leeuw);
- nog relatief veel akkerland en grasland.

Wat leerde deze studie ons over het **Vlaamse karakter** van de 19 gemeenten?

De **bedreigingen** voor het Vlaamse karakter zijn niet min:

- De Vlaamse Rand telt dubbel zoveel buitenlanders als gemiddeld in Vlaanderen.
- De intensiteit van de migratiebewegingen met gebieden buiten het Vlaamse Gewest, is bijzonder hoog, evenals het migratiesaldo met deze gebieden. Vooral vanuit het Brussels Hoofdstedelijke Gewest is een sterke netto-instroom.
- Het aantal kinderen met een buitenlandse nationaliteit is hoger dan in Vlaanderen.
- Ruim een kwart van de moeders van kinderen geboren in 2005 had bij de geboorte een buitenlandse nationaliteit tegenover 18,8% in heel het Vlaamse Gewest.
- In méér dan de helft van de gezinnen van kinderen geboren in 2005 verloopt de communicatie met de diensten van Kind & Gezin niet in het Nederlands. In één derde van de gezinnen is dit het Frans. De Vlaamse gemiddelden liggen heel wat lager.
- 37,8 % van de leerlingen in het basisonderwijs is anderstalig, tegenover 14,1% in heel het Gewest.
- Ongeveer een kwart van de kiezers kiest bij de gemeenteraadsverkiezingen voor een Franstalige of tweetalige lijst.

- Een vijfde van de kiezers van het arrondissement Halle-Vilvoorde kiest bij de Europese verkiezingen voor Franstalige lijsten.

Over het algemeen is het Vlaamse karakter in de zes faciliteitengemeenten veel sterker bedreigd dan in de overige randgemeenten. Ook de niet-faciliteitengemeenten scoren echter heel wat negatiever dan de arrondissementele, provinciale en Vlaamse cijfers. Grosso modo kunnen we stellen dat de noordwestelijke rand rond Brussel voorlopig de ontvlaamsing beter doorstaat dan de zuidoostelijke rand.

De schaarse indicatoren waarvoor we een tijdsreeks kunnen opbouwen, leren dat de **ontvlaamsing verder toeneemt**.

- Almaar meer buitenlanders vestigen zich in de Vlaamse Rand. De buitenlandse bevolking stijgt ook heel wat sneller dan het Vlaamse gemiddelde.
- Bij de provinciale en Europese verkiezingen verliezen de Nederlandstalige lijsten traag maar gestaag terrein. In de faciliteitengemeenten gaan de Nederlandstalige en tweetalige lijsten er systematisch op achteruit ten voordele van de Franstalige lijsten. In vergelijking met 2000 boeren de Nederlandstalige lijsten in de negen niet-faciliteitengemeenten waar steeds niet-Nederlandstalige lijsten opkwamen, achteruit.
De electorale integratiebereidheid van de Franstaligen lijkt minder in tijden van communautaire hoogspanning. Dit lijkt het geval geweest te zijn bij de eerste gemeenteraadsverkiezingen in gefusioneerde gemeenten in 1976, waarbij de fusie in deze regio voor een stuk tot doel had grote gemeenten te creëren die tegen de verfransing weerwerk zouden kunnen bieden. Eveneens zo bij de eerste verkiezingen voor de afzonderlijke provincie Vlaams-Brabant in 1994. Ook de laatste jaren is er heel wat communautaire drukte met de omzendbrieven Peeters⁹⁰ en Martens⁹¹, de heikele kwestie van de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde en de communautaire uitspraken van diverse toonaangevende politici. Natuurlijk verandert dit niets aan de taalverhoudingen binnen de populatie, maar het kan wel de verkiezingsuitslag radicaliseren.
- We kunnen ons ook zorgen maken over het bijzonder hoge percentage jonge gezinnen die niet in het Nederlands communiceren met de diensten van Kind & Gezin. Het percentage Franssprekende Belgische jonge gezinnen ligt in Halle-Vilvoorde vijf procentpunt hoger dan de resultaten van de Franstalige lijsten bij de Europese verkiezingen in hetzelfde gebied. Daarnaast zijn er nog de hoge aandelen in de categorieën “kennis van Nederlands, Frans, Engels of Duits” en “communicatietaal onbekend”. Het valt te verwachten dat als we er niet in slagen deze jonge gezinnen en hun kinderen in de Vlaamse samenleving te integreren, onder meer via het onderwijs, de ontvlaamsing zich mettertijd verder over de populatie zal verspreiden.

Toch kunnen we ook enkele **positieve vaststellingen** noteren op het gebied van het Vlaamse karakter van de Rand.

- Het marktaandeel van het Nederlandstalig onderwijs in de faciliteitengemeenten stijgt licht.
- Op de sterk gepolariseerde gemeenteraadsverkiezingen in de faciliteitengemeenten na behalen Franstalige en tweetalige lijsten heel wat minder stemmen bij verkiezingen waarbij Franstaligen een eenheidslijst (moeten) vormen en het brede ideologische spectrum van Franstalige lijsten niet beschikbaar is. Blijkbaar vertoont een grote groep Franstalige kiezers in zulke omstandigheden een electorale integratiebereidheid.

Dat de Vlaamse overheid zich van de taalkundige en demografische toestand in de Vlaamse Rand bewust is, mag blijken uit het bijzonder actieve Randbeleid dat de huidige Vlaamse Regering binnen haar bevoegdheden voert. Via onder meer onderwijs, cultuur, inburgering, taallessen, sociaal huisvestingsbeleid en opleiding van anderstalige werkzoekenden gebruikt de Vlaamse overheid de beschikbare hefboomen om het Vlaamse karakter in deze regio te versterken. Toch blijft er binnen de doelstelling om het Vlaamse karakter van de Vlaamse Rand te versterken nog veel werk aan de winkel.

⁹⁰ Peeters Leo, *Omzendbrief BA 97/22 van 16 december 1997 betreffende het taalgebruik in gemeentebesturen van het Nederlandse taalgebied*, Brussel, 1997.

Zie: <http://www.binnenland.vlaanderen.be/regelgeving/omzendbrieven/omz16.12.1997.htm>.

⁹¹ Martens Luc, *Herschikking van de taken administratief toezicht t.a.v. de OCMW's tussen de Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn (AGMW) en de Administratie Binnenlandse Aangelegenheden (ABA) - beslissing van de Vlaamse Regering van 20 januari 1998*, Brussel, 1998.

Zie: <http://binnenland.vlaanderen.be/regelgeving/omzendbrieven/omz5.5.1998.htm>.

BIBLIOGRAFIE

Aelvoet Hendrik, *Honderd vijftientig jaar verfransing in de agglomeratie en het arrondissement Brussel (1830-1955)*, Brussel, 1957

Anciaux Bert, *Beleidsnota 2000-2004. De Vlaamse Rand*, Brussel, 2000

Arcq Etienne, Blaise Pierre, de Coorebyter Vincent en Sägesser Caroline, *Courrier Hebdomadaire 1853 – 1854. Les résultats des élections régionales, communautaires et européennes du 13 juin 2004*, Brussel, 2004

Arcq Etienne, *Courrier Hebdomadaire 1711. Les résultats des élections provinciales du 8 octobre 2000*, Brussel, 2001

Arcq Etienne, Blaise Pierre en de Coorebyter Vincent, *Courrier Hebdomadaire 1685 – 1686. La préparation des élections communales et provinciales du 8 octobre 2000*, Brussel, 2000

Arcq Etienne, Blaise Pierre en de Coorebyter Vincent, *Courrier Hebdomadaire 1742 – 1743. Les résultats des élections communales du 8 octobre 2000. I. En Wallonie et à Bruxelles*, Brussel, 2001

Arcq Etienne, Blaise Pierre en de Coorebyter Vincent, *Courrier Hebdomadaire 1753 – 1754. Les résultats des élections communales du 8 octobre 2000. II. En Flandre*, Brussel, 2002

Blaise Pierre en de Coorebyter Vincent, *Courrier Hebdomadaire 1799 – 1800. Les résultats des élections fédérales du 18 mai 2003*, Brussel, 2003

Blaise Pierre, de Coorebyter Vincent en Faniel Jean, *Courrier Hebdomadaire 1922 – 1923. La préparation des élections communales et provinciales du 8 octobre 2006*, Brussel, 2006

Blaise Pierre en Lentzen Evelyne, *Courrier Hebdomadaire 1459 – 1460. Les résultats des élections communales du 9 octobre 1994 (II)*, Brussel, 1994

Brassinne de la Buissière Jacques, *Courrier Hebdomadaire 1903 – 1904. Les négociations communautaires sous le gouvernement Verhofstadt II : forum institutionnel et Bruxelles-Hal-Vilvorde*, Brussel, 2005

Brunello Inge, Goethals Michael en Vergeynst Thierry, *Stativaria 35. De economische slagkracht van ondernemingen. Economic Decision Power, evolutie en ruimtelijk spreidingspatroon*, Brussel, 2005

Cattoir Karel en Pelfrene Edwin, *Stativaria 27. Aantal verkochte bouwgronden en gemiddelde bouwgrondprijzen binnen ruimtelijke zones en grensgebieden van het Vlaamse Gewest*, Brussel, 2003

CRISP, *Courrier Hebdomadaire 261. Les élections communales du 11 octobre 1964 (I)*, Brussel, 1964

CRISP, *Courrier Hebdomadaire 262. Les élections communales du 11 octobre 1964 (II)*, Brussel, 1964

CRISP, *Courrier Hebdomadaire 263. Les élections communales du 11 octobre 1964 (III)*, Brussel, 1964

CRISP, *Courrier Hebdomadaire 466 – 467. L'évolution linguistique et politique du Brabant (I)*, Brussel, 1970

CRISP, *Courrier Hebdomadaire 472. L'évolution linguistique et politique du Brabant (II)*, Brussel, 1970

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 473. *L'évolution linguistique et politique du Brabant (III)*, Brussel, 1970

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 496. *Les élections communales du 11 octobre 1970 (I)*, Brussel, 1970.

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 501. *Les élections communales du 11 octobre 1970 (II)*, Brussel, 1970

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 502. *Les élections communales du 11 octobre 1970 (III)*, Brussel, 1970

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 508. *Les élections communales du 11 octobre 1970 (IV)*, Brussel, 1971

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 530. *Les élections communales recommencées ou reportées en 1971*, Brussel, 1971

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 535. *Les six communes "à facilités" de la périphérie bruxelloise (situation 1970-1971)*, Brussel, 1971

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 553 – 554. *Les premières élections des conseils d'agglomération et de fédération dans la région bruxelloise (21 novembre 1971) (I)*, Brussel, 1972

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 559 – 560. *Les premières élections des conseils d'agglomération et de fédération dans la région bruxelloise (21 novembre 1971) (II)*, Brussel, 1972

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 740 – 741. *Géographie des élections communales du 10 octobre 1976*, Brussel, 1976

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 747 – 748. *Les enseignements des élections communales du 10 octobre 1976 en Flandre et en Wallonie (I)*, Brussel, 1977

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 759 – 760. *Les enseignements des élections communales du 10 octobre 1976 en Flandre et en Wallonie (II)*, Brussel, 1977

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 793. *Les répercussions communautaires des élections communales du 10 octobre à Bruxelles et dans sa périphérie flamande (I)*, Brussel, 1977

CRISP, *Courrier Hebdomadaire* 801. *Les répercussions communautaires des élections communales du 10 octobre 1976 à Bruxelles et dans sa périphérie flamande (II)*, Brussel, 1978

De Bock Jan (ed.), *Welkom in de Vlaamse Rand*, Brussel, 2006

Deschamps Luc, *Stativaria* 29. *Volwassen anderstalige nieuwkomers in het Vlaamse Gewest*, Brussel, 2003

Desmet Gunter, *APS-nota's 10. Statistisch profiel van de provincie Vlaams-Brabant*, Brussel, 2006

Desmet Gunter, *Rapport ontvlaamsing Vlaams-Brabant* (ongepubliceerd), Ternat, 2006

De Pelsemaeker Tom, Deridder Lennart, Judo Frank, Proot Johan, Vandendriessche Frederik, *Taalgebruik in bestuurszaken*, Brugge, 2004

De Witte Lodewijk, *De kennismaatschappij en streekontwikkeling in Vlaams-Brabant*, Leuven, 2004

De Witte Lodewijk, *Mijn platteland aan de horizon*, Leuven, 2005

De Witte Lodewijk, *START. Stand van zaken en perspectieven*, Leuven, 2006

Diensten van de Gouverneur van Vlaams-Brabant, *Vergelijking van de lokale verkiezingen van 2000 en 2006* (ongepubliceerd), Leuven, 2006

Faniel Jean, *Courrier Hebdomadaire 1935 – 1936. Les résultats des élections provinciales du 8 octobre 2006*, Brussel, 2006

Fonteyn Guido, *De Zes Faciliteitengemeenten*, Brussel, 1984

GOM Vlaams-Brabant, *Vlaams-Brabant. Een leefbare Vlaamse regio met een Europese en internationale roeping*, Vilvoorde, 1991

GOM Vlaams-Brabant, *Statistisch repertorium Vlaams-Brabant*, Vilvoorde, 1992

GOM Vlaams-Brabant, *Halle-Vilvoorde: sociaaleconomisch profiel en SWOT-analyse*, Vilvoorde, 2004

GOM Vlaams-Brabant, *Activiteitsverslag 2004*, Vilvoorde, 2005

Goossens Luc, Haesevoets Geert en Laureys Joeri, *Wonen en Energie. Een win-win-situatie, ook lokaal in de Provincie Vlaams-Brabant*, Leuven, 2006

JOBAT, *Regio Tour Vlaams-Brabant en Brussel*, Asse, 2003

Keulen Marino, *Taalgebruik in de gemeente- en OCMW-besturen en in de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden – interpretatie en gevolgen van de arresten van de Raad van State van 23 december 2004 - omzendbrief BA 2005/03 van 8 juli 2005*, Brussel, 2005

Kind & Gezin, *Het kind in Vlaanderen 2004*, Brussel, 2005

Kind & Gezin, *Het kind in Vlaanderen 2005*, Brussel, 2006

Kind & Gezin, *2005 in cijfers*, Brussel, 2006

Koppen Jimmy, Distelmans Bart en Janssens Rudi, *Brusselse Thema's 9. Taalfaciliteiten in de Rand. Ontwikkelingslijnen, conflictgebieden en taalpraktijk*, Brussel, 2002

Lentzen Evelyne, Mabilie Xavier en Rubinstein Edith, *Courrier Hebdomadaire 1213. Enjeux et stratégies pour les élections communales du 9 octobre 1988*, Brussel, 1988

Lentzen Evelyne en Mabilie Xavier, *Courrier Hebdomadaire 1215 – 1216. Les élections communales du 9 octobre 1988*, Brussel, 1988

Lentzen Evelyne en Blaise Pierre, *Courrier Hebdomadaire 1451 – 1452. La préparation des élections communales du 9 octobre 1994*, Brussel, 1994

Lentzen Evelyne en Mabilie Xavier, *Courrier Hebdomadaire 1457 – 1458. Les résultats des élections communales du 9 octobre 1994 (I)*, Brussel, 1994

Leterme Yves, *1 jaar START. De uitdagingen in het perspectief 2008*, Leuven, 2006

Lindemans Leo, *Proeve van een objectieve talentelling in het Brusselse*, Brussel, 1951

Mabilie Xavier, *Courrier Hebdomadaire 974. Enjeux et stratégies pour les élections communales du 10 octobre 1982*, Brussel, 1982

Martens Luc, *Herschikking van de taken administratief toezicht t.a.v. de OCMW's tussen de Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn (AGMW) en de Administratie Binnenlandse Aangelegenheden (ABA) - beslissing van de Vlaamse Regering van 20 januari 1998*, Brussel, 1998

MVG, *Bijdrage Vlaamse administratie aan het regeerprogramma van de aantredende Vlaamse Regering Deel 13. Bijzondere problemen die een geïntegreerde/inclusieve benadering vereisen*, Brussel, 1999

MVG APS, *Socio-economische studie van de Vlaamse Rand* (ongepubliceerd), Brussel, 2000

MVG AROHM, *Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen*, Brussel, 1998

MVG Departement Onderwijs en Vorming, *Gelijke onderwijskansen voor elk kind... Scholen maken er werk van!*, Brussel, 2005

MVG Mobiliteitscel, *Ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen*, Brussel, 2001

OASES (UA), *Wonen in de Vlaamse gemeenten. Focus op wonen 2*, Antwerpen, 2002

OASES (UA), *Menswaardig wonen voor ouderen in Vlaanderen, Focus op wonen 3*, Antwerpen, 2005

OVV en HAVIKO, *De onwetenschappelijke evaluatie van de Gemeente- en Provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 in de Rand rond Brussel door Professor Kris Deschouwer (VUB)*, Brussel, 2006

Peeters Leo, *Omzendbrief BA 97/22 van 16 december 1997 betreffende het taalgebruik in gemeentebesturen van het Nederlandse taalgebied*, Brussel, 1997

Pelfrene Edwin, *Stativaria 33, In- en uitwijking in Vlaamse steden en gemeenten*, Brussel, 2004.

Pelfrene Edwin, *APS-nota's 5. In- en uitwijking in de Vlaamse Rand rond Brussel in de periode 1995-2003*, Brussel, 2005

Provincie Vlaams-Brabant, *Beleidsnota's 2001-2006*, Leuven, 2001

Provincie Vlaams-Brabant, *Brabant-Brusselnet. Eindrapport 2001*, Leuven, 2001

Provincie Vlaams-Brabant, *Brabant-Brussel. Strategisch plan*, Leuven, 2002

Provincie Vlaams-Brabant, *Regionet Brabant-Brussel. Presentatienota*, Leuven, 2002

Provincie Vlaams-Brabant, *Ontwerp Ruimtelijk Structuurplan*, Leuven, 2003

Provincie Vlaams-Brabant, *Jaarverslag 2004*, Leuven, 2005

Provincie Vlaams-Brabant, *Indicatoren voor een omgevingsanalyse in het kader van het lokaal sociaal beleid*, Leuven, 2006

Provincie Vlaams-Brabant, *Structurele tekorten in het welzijns- en gezondheidsaanbod in het arrondissement Halle-Vilvoorde* (ongepubliceerd, congresmateriaal), Asse, 2006

Rowies Luc, *Courrier Hebdomadaire 977. Les élections communales du 10 octobre 1982 (I)*, Brussel, 1982

Rowies Luc, *Courrier Hebdomadaire 983. Les élections communales du 10 octobre 1982 (II)*, Brussel, 1982

Rowies Luc, *Courrier Hebdomadaire 1002. Les élections communales du 10 octobre 1982 (III)*, Brussel, 1983

Rowies Luc, *Courrier Hebdomadaire 1015. Les élections communales du 10 octobre 1982 (IV)*, Brussel, 1983

Rowies Luc, *Courrier Hebdomadaire 1022. Les élections communales du 10 octobre 1982* (V), Brussel, 1983

Studiedienst van de Vlaamse Regering, *VRIND 2006*, Brussel, 2006

Studiegroep Mens en Ruimte, *De Brusselse randgemeenten*, Brussel, 1964

Task Force Vlaamse Rand, *Jaarverslag 2005*, Brussel, 2006

Vandenbroucke Frank, *Beleidsnota 2004-2009. Samenwerken voor een goed Vlaams bestuur in de Vlaamse Rand*, Brussel, 2004

Vandenbroucke Frank, *Beleidsbrief Vlaamse Rand. Beleidsprioriteiten 2005-2006*, Brussel, 2005

Vandenbroucke Frank, *Beleidsbrief Vlaamse Rand. Beleidsprioriteiten 2006-2007*, Brussel, 2006

Van de Craen Piet (ed.), *Taal en Sociale Integratie 13. Het probleem Brussel sinds Hertoginnedal (1963). 3. Linguïstische aspecten*, Brussel, 1989

Vanhaverbeke Wim en Cabus Peter, *Ruimte en economie in Vlaanderen. Analyse en beleidssuggesties*, Brussel, 2004

Van Hecke E., *Courrier Hebdomadaire 623. La délimitation de l'agglomération morphologique bruxelloise à partir des secteurs statistiques*, Brussel, 1973

Van Santen Theo, *Het taalprobleem in België. (G)een oplossing mogelijk (?)*, Brugge, 2002

Vergeynst Thierry, *APS-nota's 12. Profiel van de Regionale Sociaal-Economische Overlegcomités (RESOC's)*, Brussel, 2006

VDAB, *Arbeidsmarkttopic 1. Hier spreekt men Nederlands. Werkzoekenden met taalachterstand*, Brussel, 2005

Vlaamse Huisvestingsmaatschappij, *Statistisch Bulletin Kandidaat-huurders 2005*, Brussel, 2006

Vlaamse Regering, *Regeerakkoord 2004. Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen*, Brussel, 2004

Vlaams Minderhedencentrum, *Nationaliteit. Informatiebrochure over de toekenning of verkrijging van de Belgische nationaliteit*, Brussel, 2004

Vlaams Minderhedencentrum, *Gemeentelijk stemrecht voor niet-Belgen*, Brussel, 2006

Vzw "De Rand", *Jaarverslag 2005*, Brussel, 2006

Wille Fanny en Deschouwer Kris, *Tussen kreten en gefluister. Verkiezingen en verfransing in de Vlaamse Rand*, in *Samenleving en Politiek, Jaargang 13, Nummer 9*, Brussel, 2006

Willems Paul, *SVR-Technische nota 2006/2. Bevolkingsprojecties per gemeente 2004-2025*, Brussel, 2006.

Witte Els (ed.), *Taal en Sociale Integratie 3*, Brussel, 1981

Witte Els (ed.), *Taal en Sociale Integratie 6*, Brussel, 1982

Witte Els (ed.), *Taal en Sociale Integratie 8*, Brussel, 1986

Witte Els (ed.), *Taalgebruik, talentellingen en identiteitskaarten in Brussel-Hoofdstad*, Brussel, 1987

Witte Els (ed.), *Taal en Sociale Integratie 1. Het probleem Brussel sinds Hertoginnedal (1963). 1. Historische achtergronden*, Brussel, 1989

Witte Els (ed.), *Taal en Sociale Integratie 12. Het probleem Brussel sinds Hertoginnedal (1963). 2. De evolutie sinds 1963*, Brussel, 1989

Witte Els (ed.), *Brusselse Thema's 1. De Brusselse Rand*, Brussel, 1993

Witte Els en Van Velthoven Harry, *Taal en Politiek. De Belgische casus in een historisch perspectief*, Brussel, 1998



Studiedienst van de Vlaamse Regering
Boudewijnlaan 30
1000 BRUSSEL
<http://aps.vlaanderen.be>

